

ELŐSZÓ

*„Azt vegyék észre a felnővekvők, hogy mi keresők vagyunk.
És őket is a keresés útjára kell vezetnünk.”
(Rudolf Steiner)*

Ezekben a hetekben, hónapokban ünnepeljük szerte a világon a Waldorf-mozgalom 100 éves évfordulóját. Mi itt, Gödöllőn, amikor megállunk, hogy ebben az ünnepi pillanatban visszatekintsünk az eddig megtett útra, akkor már közel harminc év élményeit és küzdelmeit láthatjuk magunk mögött. Három olyan évtizedét, amelyben létrehoztunk, megőriztünk, éltettünk, tápláltunk. Segítettük a növekedését, fejlődését nem csupán egy óvodának és egy iskolának, hanem egy olyan közösségnek is, amelyhez lazább vagy szorosabb szálakkal, rövidebb vagy hosszabb ideig sok-sok ezren csatlakoztak már az út során.

Ez az ünnepi kiadvány, melyben 100 kérdést és 100 választ olvashattok a gödöllői Waldorf-közösség eddigi 30 évéből, reményeink szerint az élvezetes és megható emlékezők mellett segít abban is mindannyiunknak, hogy erőt és hitet meríthessünk a folytatásra. Nem törekedtünk teljes történelmi áttekintésre, hiszen oly sokszínű, élményekkel és küzdelmekkel teli évek állnak mögöttünk, hogy egy Dióhéjnyi terjedelemben azt nem lehetne bemutatni. Így arra vállalkoztunk 100 közreműködő segítővel (pedagógusok, szülők, diákok), hogy felvillantunk képeket a múltból és a jelenből.

Amikor felmerült az ötlet és elkezdtük a kérdéseket összeírni, még nem tudtuk, hogy mi lesz a vége. A kiadvány készítési folyamata hasonló volt közösségünk működéséhez: vágytunk valamire, közös célokért elindultunk egy úton, aminek nem láttuk a végét. Közben folyamatosan alakultunk-formálódtunk, hol lelkesek, hol kétségbeesettek voltunk, szívet melengető és elkeserítő időszakokat is megéltünk. De végig erőt adott, ahogyan érkeztek folyamatosan a kérdéseinkre a megható, elgondolkodtató, múlton merengő, jelent megmutató vagy jövőbe tekintő válaszok. A végére éppen pont 100 válasz gyűlt össze, ahogy azt megálmodtuk – ezeket a következő oldalakon olvashatjátok.

Bízunk benne, hogy egy olyan kiadványt tarthatunk a kezünkben, amelyet nemcsak egyszer fogunk elolvasni, hanem a következő években, vagy akár évtizedekben az örömteli időszakok mellett a nehézségek, konfliktusok, félelmek közepete is bármikor elővehetjük. És ha elővesszük, akkor mindig egy kicsit átmelegít bennünket a fénye, újra és újra erőt tudunk majd meríteni belőle a folytatáshoz, a továbbhaladáshoz az úton.

Sem 1919-ben Stuttgartban, sem pedig 70 évvel később, 1989-ben Gödöllőn, az első egyesület megalapításakor (amelyet 1990-ben követett az óvoda, majd 1991-ben az iskola elindulása) nem lehetett előre látni, hogy merre vezet ez az út.

Mint ahogyan most sem tudjuk, hogy vajon 100 év múlva, a Waldorf-mozgalom 200 éves fennállását ünnepelve majd milyen múltra fognak utódaink visszatekin-
teni. Bízunk kell abban, hogy az a sok szép, jó és igaz, amit az eddigi útkeresés-
sünk során már együtt összegyűjthettünk, mindig átemel majd bennünket és a
következő generációkat is a nehézségeken.

Hálások lehetünk mindazoknak, akik elég bátrak voltak megtenni az első lépé-
seket ezen az úton, az ismeretlen felé. Mély tisztelettel tekinthetünk azokra, akik
elég erősek és kitartóak voltak a továbblépésre az eddigi folyamatos útkeresés
során. És természetesen köszönjük mindenkinek, aki azon dolgozik, hogy a Wal-
dorf-pedagógiának a felénk áramló újabb és újabb kihívások közepette is ne csak
múltja és jelene, hanem jövője is legyen a világ oly sok közeli s távoli szegletéhez
hasonlóan itt, Gödöllőn is!

Fábián Zsuzsa

GÖDÖLLŐI Hírlap

XIX. ÉVFOLYAM, 48. SZÁM

1992. FEBRUÁR 27., CSÜTÖRTÖK

DÖNTÉS SZÜLETETT

Vevőkielölések

Önkormányzati tulajdonú lakótelekek vevőinek kijelöléséről döntött legutóbbi ülésén a gödöllői képviselő-testület. Az öt benyújtott kérelmet előzetesen együttes ülésen megtárgyalta a népjóléti, valamint a lakás-
Gödöllő, 1992. február 27. napján tartott ülésén

jele, egyezett az előző évi-
vel, egymillárd-négyzedsz-
millió forint volt. Mennyi-
ségben ez az infláció miatt
persze kevesebb. Csökkent
a kereslet a tejtermékek és
a hús iránt. Növekedett a
ruházzal termékek forgal-
ma. Nagy a visszaesés a
tartós fogyasztási cikkek
eladásában és a vendéglátó-
ipar, sőt a csigafelvásár-
lás sem teljesítette a tervét.
Az utóbbiban az időjárás is
ludas.

Átszervezték a nagyke-
reskedelmi üzletágot. Más
vállalatoknak is szállítá-
nak. Itt az árbevétel más-
félszereze a tavalyinak: 95
millió forint. Négymillióssal
beruházzal építettek egy
vegyianyag-tízszerelő üze-

vásárlót lopások száma pe-
dig 140 volt. A tetteseket az
önkormányzatok vonták fe-
lelősségre. A leltárhány
kétféle millió forint volt — a
vétkeseket kötelezték az
okozott kár megtérítésére.

Kérdésekre válaszolva
Tóth Mihályné szövetkezeti
elnök elmondta, hogy a Pa-
tak étteremben megszűnt a
hangoskodás, a megye leg-
jobb biliárdszalonját ala-
kították ki benne. Kiemelte
az Arany János utcai, a Rét
utcai ABC-k, illetve a Gödöllő
Áruház dolgozóinak munkáját. A jelenlé-
vők egyperces néma felál-
lással adóztak Szőlődi Imre
tagtársuk emlékének. A na-
pokban elhunyt kereskedő

Találkozó ma délután Waldorf-hírek

Nem lehet elég korán
kezdeni a Waldorf-szemlé-
letű nevelést — valja a gö-
döllői Waldorf Alapítvány,
s ezen elv jegyében már
terhes kismamák s pár hó-
napos gyermekek szülei
számára is szervez előadá-
sokat. A sorozat mindenké-
lőtt a természetes élet-
módról szól, azon belül a
helyes táplálkozásról, s
arról: életkoronként és év-
szakonként milyen vassal,
mésével, dallal ismer-
tessék meg a szülők gyerme-
keiket, s milyen játékokat
készítsenek számukra. Az
első előadásra — amely
március 31-én 17.30 órakor
lesz a Waldorf-óvodában —
minden érdeklődőt szeretet-
tel várnak a szervezők.

Jó hír, hogy az önkor-
mányzat most már a teljes
épületrészt bérlő a Waldorf-
óvoda számára, így lehető-
ség nyílik egy újabb — 3

éven felüliekből álló —
csoport indítására.

Mint ismeretes, ősz óta
Waldorf-iskola is működik
Gödöllőn. Igaz, egyelőre
csupán egy osztállyal, de a
folyamatoság érdekében
szembertől új osztály
indítását is tervezi az ala-
pítvány.

Mind az óvoda, mind az
iskola iránt érdeklődők
számára tájékoztató tar-
tanak a szervezők ma, 17.30
órákor a Waldorf-óvoda
épületében. (Volt: Ganz-
óvoda, Tancsics M. út).
P. E.

HIBAIGAZÍTÁS

Lapunk tegnapi számá-
ban a tangazdaságról szóló
írásunkban a Földművelés-
ügyi Minisztérium képvisé-
letében a tanácskozáson
részt vevő Földi Péter neve
tévesen szerepelt. A hibáért
az érintett — és lapunk ol-
vasainak — elnézését kér-
jük.

Áti kör

tönözve őket a veszélyes
zónából való kikerülésre.
Az egyesület és a szakos-
tályvezető véleményét is
biztosítani kívánják.

ÚT AZ ISMERETLENBE

Az első lépések

Az általad vezetett művelődési központ adott otthont iskolánk első osztályának. Hogyan élted ezt meg, mit szolt a város az iskolához először?

Kecskés József: EGY KIS WALDORF TÖRTÉNET

1. Az 1980-as évek végén a gödöllői művelődési központ tevékenységét egyre markánsabban a kulturális sokszínűség, a nyitottság, a progresszív társadalmi és kulturális törekvések felvállalása jellemezte. A rendszerváltást megelőző években sokféle alternatív és „alulról jövő kezdeményezésnek”, a lassan formálódó civil mozgalmaknak adott otthont az intézmény.

2. A humán reform évei ezek. Minden átalakulóban volt az oktatásban és a közművelődésben is. Ebben a változó világban egyedi és különös, kitüntetett helyet foglalt el a gödöllői Waldorf megszületése.

3. 1988 októberétől alkalomszerűen, majd 1989 márciusától folyamatosan a Gödöllői Hívogató (a művelődési központ „lapja”) rendszeresen hírt adott a Waldorf-pedagógia körüli eseményekről. Kapusztá Zsuzsanna, a művelődési központ munkatárs.

Vekerdy Tamás összegző írását idézve indítja útjára a programsorozatot.

Előadások, beszélgetések, találkozók, bemutatók, kreatív foglalkozások sokasága hívta fel a figyelmet a Waldorf-szellemiség lényegére. Vendégeink voltak Somogyvári Edit, Nechay György, dr. Székely György, dr. Székely Györgyné, dr. Mezei Ottóné, Jávor Ágnes, Vekerdy Tamás és mások, több szakember Ausztriából és az akkori NSZK-ból is. Folyamatosan bővült az érdeklődők köre, a szülői kör erőteljes aktivitása egyre sürgetőbbé tette a „régis iskola” helyett a gyermekközpontú Waldorf-óvoda és -iskola elindítását.

4. Időközben megszületett a Gödöllői Weöres

Sándor Pedagógiai Egyesület, melynek elnöke Nagy Gábor, titkára Kapusztá Zsuzsanna lett. Az alapítólevélből idézünk:

„Az egyesülés célja olyan oktatási intézmények (...) létrehozása és működtetése, amelyekben testi és lelki képességeit lehetőleg jobban kibontakoztató, nyitott szellemű, kreatív, a természet és az emberi kultúra értékeit megbecsülő, szociális kérdésekre érzékeny, fejlett empátiás képességekkel rendelkező ifjúság nevelése a cél.

(...) A pedagógiai munka alapja a Rudolf Steiner által kifejlesztett Waldorf-pedagógia, ami a praktikus és intellektuális tudás harmóniáját nyújtja a gyerekeknek.

A nevelőmunka középpontjában az egyes gyerek egyéni képességeinek fejlesztése áll, amely minden esetben, alapelvek szerint a gyerekek tevékenységéből indul ki. Ennek megfelelően a pedagógia is személyre szabott, személyre szóló.”

5. 1991., az iskolaalapítás éve. Reális lehetőség nyílt az első Waldorf-osztály elindítására. Iskolaépület híján, sok-sok egyeztetés után, jelentős kedvezménnyel a művelődési központ 9-es termét bocsátottuk a Waldorf rendelkezésére. Keresztes László, az első osztálytanító és a szülők sok-sok munkával, fantáziával próbálták az amúgy szokványos berendezésű és esztétikájú teret szépitni, belakni, otthonossá tenni. A művelődési központ szakmai vezetése és az osztálytanító között kezdettől fogva jó együttműködés és konstruktív munkakapcsolat alakult ki.

6. A helyi hatalom részéről azonban a kezdeményezés jogszerűségét sok bírálat, kritika érte több

szempontból is. Kifogásolták a művelődési központ igazgatójának eljárását, döntését a terem „bérbeadásával” kapcsolatban – „hatáskörátlépés miatt”. Ez az érv azonban minden tekintetben gyenge lábakon állt, hiszen az intézmény igazgatójának önálló joga és felelőssége volt a terem mobilizálása, hasznosítása tekintetében. Persze gondot okozott az is, hogy az iskolaalapításhoz nem volt még meg – bár folyamatban volt – a működési engedély kiadása. Nyilvánvaló volt, hogy az igazi okok jóval mélyebbek, de ezeket „már nem lehetett” nyíltan megfogalmazni. A tiltás már szóba se jöhetett. El kellett fogadni, hogy valami új kezdődött: a Waldorf-mozgalom társadalmi és pedagógiai beágyozottsága ellen már nem

lehetett adminisztratív lépéseket tenni.

7. Mindenki tudta, hogy a művelődési központ igazgatójaként kezdettől fogva a Waldorf-ügy mellett álltam, támogattam és segítettem a kezdeményezés kibontakozását, megerősödését. A társadalmi, állampolgári, közösségi, kulturális „mozgásokra” való érzékeny reagálás, a hiteles értéktéremtés szándéka szakmaiságom egyik alapelve volt és az ma is. A döntés meghozatalához – a Waldorf-szellemiség melletti elköteleződés mellett – szuverenitás, autonómia és civil kurázsizs, megvédéséhez társadalmi és szakmai érvek kellett. Valami olyasfélét mondhattam – a magam módján – a bírálóknak, amiről Vekerdy Tamás ír az Álmodók és Lídercék Epilógusában.

Milyen impulzusból indult a gödöllői Waldorf?

Nagy Gábor:

A Waldorf-mozgalom hazai elindulásáról kb. 1987-88 táján értesültem. Abban az időben a gödöllői Művelődési Központban működő „Napvilág” életreform klub vezetője voltam. Táplálkozásreformmal, környezetvédelemmel, egészségmegőrzéssel és közösségi alternatívákkal foglalkoztunk ebben a klubban. Minden nyáron életreform-táborokat szerveztünk, amelyen keresztül sok friss, országos kezdeményezés híre eljutott hozzánk. Ekkoriban indult Solymáron az első óvoda Stroiteich Anett német óvónő vezetésével, Dr. Jakab Tibor kezdeményezésére. Ez nagyon felkeltette a kíváncsiságunkat. Nekem akkor volt már egy óvodáskorú fiam.

Héjja Zsuzsa az idő tájt Dányban dolgozott tanítónőként. Vele határoztuk el, hogy utánajárunk ennek, és együtt elmentünk egy Vekerdy-előadásra Budapestre. Azonnal beleszerettünk az ügybe, és elkezdtünk egy előadássorozatot szervezni a Művelődési Házban. Lelkes támogatóra találtunk a ház népművelői között Kapusztá Zsuzsa személyében. A Napvilág klubhoz köthető baráti társaság köre hamarosan kibővült további lelkes érdeklődőkkel. Rendszeresen jártak Gödöllőre előadni Székely György, Székely Anikó, Fenyő Ervin és Uray György. A mozgalomnak a Kecskés József vezette Művelődési Központ örömmel adott otthont.

A programokat Kapusztá Zsuzsa szervezte. Itt alakítottuk meg az első civil szervezetünket is 1989. május 16-a körül, mindenesetre a lányom születése előtt pár nappal, aki 21-én jött a világra. Ez volt a Weöres Sándor Pedagógiai Egyesület. Sokat segített a szervezésben Iglói Márta. Az óvoda- és iskolaalapítási szervezeti operatív munkát 1990-ben a Somogyi Tibor és Héjja Zsuzsa által kezdeményezett alapítvány vette át. Történeti érdekesség, hogy az egyesület nem szűnt meg, hanem alvó állapotba került, és 2013-ban ébredt újjá. Az Újpesti Regionális Waldorf Egyesületben jogfolytonosan reinkarnálódott. Mikor átadtam Jörg Rudolfnak az egyesületet, még nem tudtam, hogy az így újjászületett szervezet által fenntartott, akkor születő regionális gimnázium hamarosan munkahelyemmé és második otthonommá válik.

Az Egyesület szervezésében megpróbáltunk óvónőket és tanítókat toborozni az induláshoz. Az első beszerezett óvónők között volt Máray Éva és Orth Magdi is. 1989 novemberében néhányan tanulmányi kirándulást tettünk Bécsben. Sok segítséget kaptunk az útiprogramhoz a gödöllői gyökerekkel rendelkező Nehay György és felesége (talán Somogyvári?) Edit bécsi Waldorf-pedagógusoktól. A külföldi kapcsolatok építésében kezdetektől fogva támaszkodhattunk két gödöllői fiatal német tanítónő/mérnök nő és férjeik támogatására, Benke Elisa és Mirus Katrin, valamint Szabó Leti és Benke Laci személyében.

Somogyi Tibor lobbizta ki, hogy a Városi Tanácsból Vass István tanácselnök támogatásával megkaptuk első óvodaépületünket az Erzsébet-parkban. Még pénztámogatást is kaptunk hozzá, a kor viszonyai között nem is keveset.

Az intézmények elindításában én már nem vettem aktívan részt, a történet többi mozaikját mesélik el mások.

Mi segítette Gödöllőn az óvoda és az iskola megalapítását?

Héja Zsuzsa:

A 80-as évek vége nyitott volt azok felé a szellemi áramlatok felé, amelyek eddig rejtve, a lelepleződés következményeitől óvva működtek. Ilyen szellemi áramlat volt Magyarországon az antropozófia is.

Az antropozófia egyik „gyermeke”, a Waldorf-pedagógia tartalmazza Rudolf Steiner pedagógiai útmutatásait a nevelés művészetéről, amelyek kiállták az idő próbáját, és napjainkban egyre aktuálisabbá válnak.

Az első Waldorf-óvoda körül, amely Solymáron nyitotta meg kapuját, igen sok ember bábáskodott a magyarországi szellemi és pedagógiai élet nagyjai közül – a teljesség igénye nélkül felsorolva: Mesterházi Zsuzsa, Székely György, Vekerdy Tamás, Makovecz Imre... Ebben a nagy erőbe érkezett meg a gödöllői alapításban részt vevő emberek lelkesedése és akarata. Vekerdy Tamás előadásokkal, Székely György pedig a németországi antropozófiai kapcsolatait mozgósítva segítette az indulást.

Igy érkezett hozzánk a Ruhr-vidékről Ursula Kem-

per tapasztalt Waldorf-óvónő. Természetesen a kezdeményezőkben, alapítókban sok kérdés élt. Hogy lehet azokat a szülőket megtalálni, akik gyermeküknek egy hazánkban még nem élő pedagógiát szeretnének? Honnan lesz annyi pénzük a kezdeményezőknek, hogy fedezni tudják a felmerülő kiadásokat? Hol lesz az a hely, ahol az óvoda, majd az iskola otthonára talál? Kik lesznek azok, akik elősegítik világra jövetelüket, és nemcsak mozgásba hozzák, hanem tartósan a működést is segíteni, biztosítani tudják? Lesz-e tanítónk, és lesz-e valaki, aki külföldről szívesen ellátogatna Gödöllőre, hogy tanácsokat adjon az óvoda-, majd az iskolaalapítás szövevényes kérdéseiben?

Kitüntetett pillanata volt ez a szellemi erők és az emberi akarát találkozásának. Az alapító szülők, pedagógusok és mindenki, aki az alapításban részt vett, érezte az összefogás erejét.

Különösen jó erre most emlékezni, amikor a napokban Vekerdy Tamás befejezte földi útját.

Miből tudtál meríteni első osztálytanítóként a kezdetekben?

Keresztes László:

A fiatalsággal járó naiv világszeretet, tapasztalatlanságom ellenére (ez volt életem első munkahelye!) egy nagy bizalom volt Héjja Zsuzsákban, a szülőikben. A sok jó emberrel való találkozás: a képzésen a sorstársakkal való emberbaráti viszony, az új dolgok iránti lelkesedés (még csak néhány iskola volt akkoriban), az élő, kollegális kapcsolat: együtt tartottuk az óvónőkkel, a dunakeszi elsős osztálytanítóval az első konferenciákat. Minden évben, nyáron összeültünk évfolyamosok, és kidolgoztuk a következő év tananyagát: mindenki a saját szakágában segítette a másikat. Kéthavonta egy-egy hétvégére ismét találkoztunk átbeszélni az eddig letanított részeket, azok tapasztalatait megosztottuk egymással. Folyamatosan, minden héten, minden évben járt hozzánk egy-egy külföldi mentor-tanár: ilyenkor csiszolódt, finomodott mind az emberi, mind az antropozófiai oldalunk. Nelke (holland tanácsadó tanár) jóvoltából minden nyáron az évfolyamos dunakeszi osztálytanítóval Hollandiába utaztunk,

és ott különböző Waldorf-iskolákat látogattunk és hospitálhattunk. Akkor még nagy dolog volt külföldre utazni! Hordoztuk egymást egymás tenyerén.

Természetesen a gyermekek tekintete: sokat tanultam tőlük. Jó, és szép dolog abszolút bizalomból élni! Szinte semmilyen anyagi háttérrel kezdtük: nagy alternatív szenzáció volt jelenlétünk Gödöllőn. A művésztelep még akkor élő és alkotó embereivel is találkoztunk. Az akkor még nem teljesen rendezett Kastély-parkok ideális természeti hátteret adtak nekünk. Nagyon emberi és természetes módon élő volt az egész iskolához kapcsolódó mindenféle folyamat.

Az akkor legálissá váló Antropozófiai Társaságban is hihetetlen erők nyilvánultak meg, oda járni valóságos ünnep volt. A Waldorf-rendezvényeken hosszú ideig személyesen is ismerték egymást az emberek. Ez adott az egész addigi mozgalomnak egy természetes együtt(és)érzést. Figyelemmel kísértük egymás életét.

Hogyan tudtad segíteni Ursula munkáját, és hogyan járult hozzá az óvónői utadhoz, milyen útravalót adott neked és a gödöllői óvodának?

Gfeller Csilla:

A kezdetekkor – immár 30 éve – két német Waldorf-óvónő érkezett Magyarországra, hogy segítsék a Waldorf-pedagógia meghonosodását. Olyan szerencsés helyzetben voltam, hogy az egyik a tanárom volt a solymári Waldorf Óvónőképzésen, a másik mellett dolgozhattam, így mindkettőjüktől tanultam. A két pedagógus erősen különbözött egymástól.

Ursula mellé nagyon lelkes, 24 éves „világmegváltó” érzésekkel érkeztem, „másodhegedűsnek” egy magyar kolléga mellé. Igen hamar egészen más szereposztásba kellett belehelyezkednem, mivel a kolléga elment az óvodából. Ursula munkája és a Waldorf-pedagógia iránt nyitott voltam és próbáltam megérteni, mi ez az egész. Nem volt könnyű. Ursulát egyrésztől nagyon tiszteltem, másrésztől pedig kritikusan figyeltem. Időnként kimondottan zavart, hogy mindig, mindennel kapcsolatban megkérdezte tőlem: Warum? Rengetegszer hallottam ezt a kérdést. Miért így? Miért azt? Egy makkot nem tehettem úgy oda az évszakasztalra, hogy nem kaptam meg a kérdést, hogy miért. Ami akkor nagyon nehéz volt, olyan útravalót adott, amiért a mai napig nagyon hálás vagyok.

Elültette Ursula a tudatosság csíráját bennem és a gödöllői óvodában is. Jól megtanultam, hogy egy Waldorf-óvodában mindent okkal és tudatosan teszünk. Volt még egy mondata, ami beégett a lelkembe, bár ez is nagyon rosszul érintett akkor – mostani fejemmel kissé mulatságos módon, hisz annyira igaz. A „Warum?” kérdésre természetesen nem mindig tudtam választ adni, s akkor jött az, hogy „Mert úgy érzem.”. És ekkor hangzott el a mondat: „Nemcsak érezni kell, hanem gondolkodni is.”

Ursulának nagyon fontos volt a reggeli közös kezdés. 7:00-kor az összes óvónő leült, s elmondtuk a heti Spruchot, rátekintettünk az előttünk álló napra. Ursula soha nem késett el. Ez mintaértékű volt és ma is az a számomra.

Amiért a mai napig csodálom Ursulát – s bár törekedtem rá, mégsem tudtam megvalósítani úgy, mint ő –, ez a bátorsággal teli bizalom. Egy év együtt munkálkodás után teljesen szabad kezett adni a második csoport megalapítására, létrehozására. Soha semmibe nem szólt bele és nem tett kritikus megjegyzést, esetleg kérdésekkel segített minket. Átéltettem a szabadságból fakadó alko-

tást, szellemi munkát, teremtést egy bizalommal teli támogató, védett légkörben. Hogyan segítettem Ursula munkáját? Valójában talán azzal, hogy pedagógiailag bízhatott bennem, s az akkori munkatársak nagy részében, s ezáltal úgy tudta elhagyni Magyarországot, hogy az általa hozott magok kicsíráztak.

Mit kaptam én, s rajtam, vagy másokon keresztül a gödöllői óvoda Ursulától?
Mi él ebből a mai napig?
Tudatosság, éberség.
Bátorsággal teli bizalom.
Szabadságra való törekvés.
Hálás vagyok.

A Gödöllői Waldorf Pedagógiai Alapítvány szellemi meglátója önt
1990. augusztus 15. én 17^h kor a
gödöllői Waldorf-óvoda
ünnepélyes megnyitására.

Cím: Gödöllő, Törökcs. J. út
(Gasz óvoda)

Milyen volt Waldorf alapító szülőnek lenni? (100 évből 30/17.)

Zsigmondovits Zita:

Nekem ez egy folyamat volt, ami a rátalálástól kezdődött és attól kezdve aztán, amit csak tudtam, beleadtam. A mai napig úgy gondolom, hogy ennél jobb önkéntes munkát nem is kívánhattam volna magamnak. Szerettem minden részletét. Jó volt a gödöllői Waldorf-közösségben szülőnek lenni.

Jó érzéssel tölt el, hogy a szülők közös akaratából jött létre Gödöllőn a Waldorf-pedagógia. A legeslegelején páran az "élre álltak", felvállalták a szervezést és vezetést. Mindig hálás köszönettel gondolok rájuk: Nagy Gáborra, Héjja Szuszára, Somogyi Tiborra. Velük közösen, jó pár elszánt szülőtársammal együtt lelkesen, örömmel, munka után, hétvégeken keményen dolgoztunk először a szellemi háttér megismeréséért, majd az óvoda épületének, felszerelésének megteremtéséért, mert úgy gondoltuk, hogy ez az a pedagógia, ami a legjobb a gyermekeinknek.

Ez a lelkesedés szerencsére nagyon sokunknál kitartott az érettségig, hiszen mindent mi szülők (fenntartók) „hajtottunk” ki. Iskolát, KHT-t, gimnáziumot, alapfokú művészeti iskolát alapítottunk a

tanári kollégiummal közösen. Amire még örömmel gondolok, azok a Biokör szervezte nyári táborok. A kezdeményezésünk itt is folytatásra talált. A nyári tábor, ugyan más formában, de a mai napig jelen van a közösség életében. Büszke vagyok rá, hogy ezek létrehozásának és fenntartásának sikerében oroszlánrészem volt.

Ezen önkéntes munkáimon felül évekig tagja voltam az intézményeket fenntartó egyesület vezetőségének is. Nem kerültek el bennünket sem a viták, melyek párszor szakadáshoz vezettek, de az az akarat, hogy legyen Waldorf Gödöllőn, segítette az intézményeket ezeken a krízishelyzeteken. Az évek során megváltunk fenntartótól, tanártól, szülőktől és egy intézményünkől, a gimnáziumtól is, de a 32 éve elkezdődő álomból megszületett óvoda és iskola még mindig valóság.

Köszönet a gyermekeimnek, hogy megengedhettem magamnak, hogy a munkahelyi munkám mellett mindezeket megtegyem. Köszönet minden pedagógusnak, szülőnek, gyermeknek, akikkel mindezt együtt megéltém.

További jó éveket kívánok!

Hogyan éltétek meg az úttörő időszak sok szülői munkáját, mi mindent kellett végigcsinálnotok?

Takács Mari:

Erre a kérdésre kérdéssel tudnék válaszolni, ki hogyan élte meg anyaként, amikor babát varrt a kislányának, bababútort tervezett, a férje összeállította, és mit érzett akkor, amikor a karácsonyfa alá tette. Hittünk benne, hogy a gyerekeinknek ez az óvoda, iskola lesz a legjobb, ahol nevelődnek, felnőhetnek. El sem tudtuk képzelni, hogy ne legyen az óvoda után iskola és azt ne kövesse gimnázium. Mindezt úgy, hogy akkor még Magyarországon nem volt erről hosszú tapasztalat. De voltak hiteles emberek, mint Vekerdy Tamás, akinek minden szava kincset ért a szülőknek, és voltak hiteles tanárok, mint Héjja Zsuzsa (kedves első osztálytanítónk), aki teljes szívvel sokat tett azért, hogy itt, Gödöllőn elinduljon az óvoda és iskola. Nagyon sok külföldi pedagógust hallgathattunk meg, akik megismertették velünk a Waldorf-pedagógia lényegét. Ezeken az előadásokon egy-egy gyakorlattal lehetőségünk volt arra, hogy kipróbálhattuk, hogy mi történik az órákon.

Hogy mennyi munka volt benne? Óraszámban mennyi volt benne? Több száz, ezer, a 15 év alatt nem számoltuk. A kezdetektől olyan nagyszerű szülőtársakkal és pedagógusokkal dolgozhattunk együtt, hogy öröm volt az együtt töltött idő. Az iskolatáblától kezdve a padokig mindent beszerezni ingyen, vagy minimális költséggel a szülői kapcsolatrendszerrel igénybe véve nagyszerűen működött. Az iskola növekedésével összesen 5 osztálytermet kellett a saját osztályunknak megteremtteni. Hajópadló-lerakástól a függönyözésig mindent újra kezdeni. Ez arra is lehetőséget adott, hogy olyan munkát végezzünk, amit még soha, és ezzel saját magunk is fejlődhattunk.

Voltak nagyon nehéz időszakok is, krízisek, amikor az iskola jövőjét veszélyeztették, volt, amikor éjfélig ott voltunk az iskolában és együtt gondolkodtunk, kerestük a megoldást. És eljutottunk a gimnázium szervezéséig is! Ebben is rengeteg szülői munka volt, különösen néhány szülőtársunknak,

akik majd biztosan írnak erről is. Remélem, egyik kedves tanárunkat sem sértem meg azzal, hogy megemlítem még nagyon szeretett és tisztelt osztálytanítónkat, Kecskés Juditot, aki mindig felkészülten, lelkesen ment az órákra, személyes ügyének tartotta minden gyerek sorsát és nagy-

szerű színdarabokat rendezett az osztályunkkal. Ilyen tanárokat ismerve, a gyerekek öröme, jóléte adta az erőt, hogy érdemes ezért sokat dolgozni. Életem legszebb időszakát itt éltem meg az iskola körül.

Az iskola legelső osztályának diákjaként hogyan élted meg, hogy veletek alakult, épült az iskola?

Öry Júlia:

Nemcsak az iskola legelső osztályának diákja voltam, de az első óvodai csoport tagja is, a két testvéremmel együtt velünk indult el az intézmény. Visszagondolva csupa jó emlék jut eszembe, felnőtt fejjel pedig már átérzem és értékelem, milyen bátrak és lelkesek voltak a szüleim, hogy bele mertek vágni. Nagyon jó szülői és gyerekközösség állt össze, mindenki odaadóan tette a dolgát, alakítottuk az óvodát, majd az iskolát. Nagyon a magaménak éreztem a házat is, a 2. osztálytól kezdve mindenképpen, amikor (a 6. osztályig) egy

lakótelepi ház földszintjét laktuk be (az 1. osztályt a művelődési ház egyik termében csináltuk végig).

Tanárok, szülők és gyerekek együtt festettük ki, rendeztük be a termeket, otthonosan éreztük magunkat mindannyian. Az „úttörő” szerep persze végigkísért, hiszen itt érettségiztem, mindig a mi osztályunk csinált mindent először, mi voltunk a „nagyok”, kiemelt figyelem kísért minket, de büszkén viseltük ezt a terhet.

ÚTÉPÍTÉS - FIZIKAI ÉS MŰKÖDÉSI FORMÁINK KIALAKÍTÁSA

Az iskola és környezete

Milyen volt az első iskola-helyiség (és a második), és milyen hatással volt a gyerekekre?

Sal Mária:

Selejteztam a papírjaimat, rám gyűltek. Kezembe akadt a Dióhéj 2004. évi első, májusban megjelent száma. Belelapoztam. Benne Kőhalmi Ákos és Fábíán Márton köszöntő, elköszönő sorai. Elbalagott a leges-leges-legelső 13. osztály. A Dióhéj nem selejtezhető.

Benne a nagy nyári iskolaépület-átalakítási, felújítási munkák terve, elképesztő logisztikával megszerkesztve. Még azt az esetet is mérlegelve, ha nem sikerül a földszinti átalakítást befejezni. Nekem ez már a 14. olyan nyarat jelentette, amiben helyet kellett szorítani a menetrendszerű, nyári iskolai tüsténkedésnek. De kezdjük az elején...

Az óvoda épülete a Táncsics Mihály utcában (1991.): Az avítas helyiség a szülők keze nyomán fapadlós, kis fa bútorokkal berendezett, méhviasz illatú teremmé változott, a nagy ablakok fenyőfákra néztek. Csak ültünk a kicsi székeken, és élveztük. Még senki semmin nem aggódott, a legnagyobb gondot Ursula magokkal teleszórt, fura levesei okozták.

Az első osztályterem (1992.) – hála Kecskés József igazgató úrnak – a művelődési ház egyik rendezvényterme lett. Guberáltuk a padokat, a táblát. Az óvodában már megtanultunk színes falat festeni, a festett függönyök és az egyedi textillámpák evidenciák voltak. Keresztes László évnytóra elkészített táblarajza pedig feltette az i-re a pontot.

De átéljük az első igazi megpróbáltatást: az utolsó utáni pillanatban, az évnytóra érkezett meg a polgármesteri hivatal engedélye az iskolakezéshez. Először tudatosult, hogy forradalmárnak lenni egyszerre ijesztő és felemelő. Julikám ide járt első osztályba.

Költözés az Erzsébet körúti lakótelepre (1993.): Az első és második osztály két, Erzsébet körúti, üres, földszinti lakásból jött létre. Imádok falakat lebontani, ezt itt átélhettem. Úgyesen meghagytunk egy kis tanítói lakást, Keresztes Laci örömére. Az elsősök egyedi kis faasztalokat kaptak, a székeket és a táblát guberáltuk, rutinosan. Ahogyan a

kész termekbe a festett függönyökön át bejön a fény, és a festett falakon játszik, és megint a táblarajzok... Gyönyörűséges. Péterem itt lett első osztályos.

A harmadik osztályterem (1994.) számára ugyanebben a lépcsőházban ránk várt a maradék, földszinti, üres lakás. Még maradt hely egy kézimunkateremnek is. Persze rontottunk-bontottunk. A kicsik megörökölték a régi padokat. A nagyoknak szereztünk asztalokat. Így megy ez egy nagycsaládban. Ágikám ide érkezett a testvéreihez az első osztályba.

A negyedik osztályterem (1995.) már igen nehezen, de valahogy ügyesen mégiscsak elfért ugyanezen a szinten. Az egész forradalmi lendületünk benne...

Költözés a Tessedik utcai épületbe (1996.): Katrinnal baktattunk fel a régóta elhagyott irodaházba. Próbáltuk elképzelni. Lábunk alatt irodai holmik, papírok szanaszét. Rengeteg szemét. Kis irodák sora, hosszú folyosók. Ki kell találni, persze. Falakat kell bontani. Örültünk, jó lesz ez... Az évnytóra elkészült mind az öt osztályterem, az euritmiaterem, és egy tanári szoba. Zúdult be a fény a nagy ablakokon, át a festett függönyökön, rá a színes falakra. És újra azok az elképesztő táblarajzok...

Annyira jó elücsörögni itt!

Megkérdeztem a gyerekeimet, visszatekintve hogyan gondolnak ezekre az iskolaépítős évekre. A válaszaik összecsengenek. Kisgyerekként természetesen nem volt összehasonlítási alapjuk, és a szülők lelkes munkálkodása számukra mindig is alapvetés volt. Szerették valamennyi termüket, és ugyan nem esett jól a „kis iskolából” átköltözni a nagy, többszintes épületbe, de nagyon megszerették az egyre jobban szépülő házat és udvart. Julikáék osztálya – még kisiskolásként – egy alkalommal meglátogatta az egyik állami iskolát. Ma is fel tudja idézni, milyen ridegnek találták, és a megkönnyebbülést, hogy nem kell oda járni. A saját iskolájuk annyival szebb, otthonosabb, összehasonlíthatatlan. Felejthetetlen...

Hogyan lett a rugógyárból iskola?

Jenes Barnabás: rövid időutazás

A Gödöllői Waldorf Általános Iskola 1991. szeptember 1-én kezdte meg működését egyetlen helyiségben, a Gödöllői Művelődési Központ 9. sz. termében. A kezdetben 26 leendő iskolás kisgyermek szülei alakították át a termet úgy, hogy tanteremként használható legyen. Első waldorfos gyermekünk, Boróka itt kezdte az iskolát. Az osztályterem berendezését a szovjet hadsereg által Szolnokon, a tiszti lakótelep iskolájában hátrahagyott iskolabútorokkal, iskolatáblákkal, székekkel és egyéb eszközökkel pótoltuk.

Ezt követően, 1992 nyarán már költözött az iskola, hiszen a következő osztály már nem fért el a művelődési központ termében, így került az immár kétszintes waldorf-iskola az Erzsébet körút második, négyemeletes kockaház-tömbjének a földszintjére, az ott korábban óvodának kialakított helyiségekbe. És itt is maradt az iskola egészen az ötödik osztály év végéig. Az 1996 szeptemberi kezdéshez azonban már nagyobb helyre volt szükség, így találtak rá a szervező szülők és tanárok a Mezőgazdasági Gépesítési Intézet hatalmas területén az ún. „D” épületre,

amelynek első és második emeletét (600+600 négyzetméter) az intézet irattárolásra használta, a földszinten viszont egy több főt foglalkoztató acélrugókat gyártó üzem működött.

1996 szeptemberétől izgalmas „együttélés” kezdődött. Az épület földszintjén továbbra is teljes kapacitással működött a rugóüzem, az első emelet maradt irattár és a második emeletet elfoglalta az ekkor már hatosztályos Waldorf-iskola. Meg kell említeni, hogy a „D” épület közelében található többhektáros mezőgazdasági területet is használatba vette az iskola és az évek során

nagyon szép kertművelés folyt és jelenleg is folyik az iskola mögött. Az előzetes fenntartások ellenére ez a társbérlet nem ment olyan nehezen, mint gondoltuk. A fémmegmunkáló gépek zajából viszonylag kevés jutott fel a második emeletre, ami azért annak is volt köszönhető, hogy a rugóüzem dolgozói leginkább csak a késő délutáni órákban, iskolaidő után indították be a leghangosabb masinákat. Legzavaróbb motívum a rugógyár működésében a szag volt, amely az acélrugók edzésekor keletke-

zett, és ami bizony mindig fölfelé szállt. Az iskola évről évre egy osztállyal nagyobb lett, így hamarosan oda jutottunk, hogy tovább kellett terjeszkedni fölülről lefelé az épületben és először az első emeletnek csak egy részét, majd az idő haladtával az egész első emeletet is már az iskola foglalta el. Mindeközben a rugóüzem dolgai rosszabbul haladtak, csökkent a dolgozói létszám és a napi működési órák száma is. Szorgos tanárok és szülők szervezési munkájának köszönhetően 1999-ben megkezdte működését az épületben a Waldorf Gimnázium is, így még további négy évig nőtt évente egy helyiséggel az osztályterem-igény. Szegény rugóüzem ekkor már alig működött és végül az összezsugorodott vállalkozás a Mezőgazdasági Gépesítési Intézet másik, bérelhető épületébe költözött. Ekkor a Gödöllői Waldorf Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Oktatási Intézmény elfoglalta már a teljes „D” épületet.

2004 nyarán nagy munkálatok folytak az épület földszintjén, hiszen a rugógyár helyén, a földszinten alakítottunk ki három új tantermet, könyvtárszobát, kézimunkatermet, asztalosműhelyt, később ebédlőt stb. Az ősszel induló új első osztály is itt kapott helyet, ahol negyedik waldorfof gyermekünk, Zoltán is elkezdte az iskolát. És a Gödöllői Waldorf Általános iskola azóta is ebben az épületben működik...

Hogyan alakult az iskolakert a kezdetektől, hogyan nyerte el jelenlegi formáját?

Mincsik István: Az iskolakert története

A kilencvenes évek második felében, amikor az iskola jelen épületében megkezdte a működését, már megvolt az igény arra, hogy iskolánkban növekvő hangsúllyal legyen jelen a kert és a kertművelés a gyerekek nevelési esz-közrendszerében.

Mivel a tanárok közt akkor nem volt olyan végzettségű és tapasztalattal rendelkező sze-

mély, aki a kert kialakításához, fenntartásához szükséges lett volna, egy gazdálkodással foglalkozó szülő – Zöld Edit – volt az, aki a munkákat elkezdte, természetesen tanári segítséggel, az osztályokkal karöltve. Egészen 2004-ig az osztályok időszakosan művelték a területet – főként az éppen harmadik osztályosok a földműves epocha keretén belül. Minden osztály igyekezett maradandót alkotni, s ez legjobban Vízzy Miklósnak és akkor másodikosainak sikerült, hiszen még ma is két díófa díszlik a kert határán munkájuk nyomaként.

A 2004/2005-ös tanévben kerültem az iskolába mint kertművelő tanár, és a feladatom az volt, hogy ettől kezdve már rendszeres tanórai keretek között legyenek órák (akkori diákok szóhasználatával „tanyaórák”) a 6-7-8. osztályokban. Ez a tanári kollégiumi döntés új távlatokat nyitott a kert életében. Ekkor kezdtük el kialakítani a tavalyi évig fennmaradt formákat, kereteket a kertben. Miklós osztálya akkor már 8-os volt, s velük kezdtük el azt a heroikus munkát, ami a szőlő és gyümölcsfák telepítésével indult. A fák ültetését azzal kezdtük, hogy előírászerű gödröket ástunk. A talaj igen vegyes összetételt mutatott, a

terméketlen homoktól, a beton- és téglatörmelék tartalmazó, vastag síttrétegen keresztül, az agyagbemosódásos vályogig. Kezdetek óta gyűjtjük a faleveleket, melyet nagy halmokba rendezve, preparátumokkal beoltva érlelünk komposztta.

Az elmúlt másfél évtized alatt sikeresen alakítottuk át az „ősvadont” s a termőréteget, és viruló fűszerkert, zöldséges és gyümölcsös lett a végeredmény, s a bennük végzett munkák szervesen épültek be a pedagógiai gyakorlatunkba. Azonban megint egy folyamat elején vagyunk. Az elmúlt két tanév során az addig eltelt negyedszázados, az iskola életéből nyert tapasztalatokat feldolgozva, a mai kor kihívásait feltárva és azokra a megfelelő válaszokat kutatva eljutottunk oda, hogy a jövő egyik, számunkra kiemelt feladata a Farmiskolai élettér, és az abban megvalósuló Waldorf-pedagógia kialakítása lesz.

Ebbe a fejlődési folyamatba, a pedagógia alapköveihez visszanyúlva, de új módszertani eszközöket is kidolgozva a mindennapi pedagógiai gyakorlatba egyre nagyobb mértékben fog bevonódni a Kert. Ennek előkészítésében, az átalakulásban vagyunk jelenleg.

Hogyan született meg a kézműves műhely, hogyan alakult ki jelenlegi formája?

György Imre:

20 éve múlt ez év áprilisában, mikor is a németországi Witten-Annen városában szerzett kézműves-osztálytanítói végzettségemmel hazatérvén Gödöllő és az ott már 8. éve működő Waldorf-iskola vonzott, hogy kipróbáljam újdonsült szakmámat. Akkoriban még nagyon kevés ilyen képesítéssel rendelkező tanár létezett Magyarországon, így kiválaszthattam, hogy hová menjek. A nemrégiben

elhunyt Vekerdy Tamás volt, aki segített, egyengette utamat 1994-ben, hogy a solymári alapozó képzés után Németországban tanulhassak tovább.

Hálával gondolok rá azóta is, nemkülönben a vele folytatott ritka, de mély beszélgetéseinkre. Két másik Waldorf-intézményt is megnéztem, de a gödöllői nyert, mivel itt barátságosan és közvetlenül fogadtak. Akkoriban a gödöllői műhely még az emeleten foglalt helyet és emlékeim szerint egy bácsi (a nevére nem emlékszem) lombfűrészelt rétegelt lemezt a gyerekekkel nagyon szocreál módra. Nem ítélt meg e tevékenységet, de a külföldön látott-tanult dolgokhoz nem volt semmi köze. (Utólag visszagondolva nem tudom, hogy nyugdíjas volt-e már, vagy miattam lett elbocsátva.) Tehát megkaptam a lehetőséget, hogy a teret, amiben dolgozni akarok, a saját képemre formáljam. Ezt a feladatot nagyon szerettem, mint minden kihívást, mert az mindig adódott és jelentős részt tesz ki az életemben ma is. Valamilyen satupadok voltak már a helyiségben, de rossz állapotban. A gyenge minőségű fémorsók hamar elromlottak. Először ezeket cseréltem, később az épületet bérbeadó FM adott olcsón kiszuperált szekrényeket, írt le polcállványokat. Ezeket beépítettem akkoriban a műhelybe.

Pár év után leköltöztünk a földszintre, ahol

előtte egy rugógyár üzemelt, ugyanis egyre több tanteremre lett szükség. A gyár padlózatát, miután a gépeket elvitték, Mayer Zsolték műgyantás kezeléssel újjávarázsolták. 1999 szeptemberében gimnázium, azaz felső tagozat alakult, így rögtön felkérték osztálykísérőnek. Igazi mély víz volt ez, kevés tapasztalattal. A gimnáziumi tanári konferenciát akkoriban hárman alkottuk Kecskés Jutkával és Klemm Katával. Dvorszky Anikó járt még ki Budapestről, a többiek mind óraadók voltak. Embert próbáló időszak volt ez, de ugyanakkor nagyon szép. A kézműves terem sok tanári műhelynek adott teret. Itt tanultam a legtöbbet: német docensek jöttek majd minden évben és valamilyen kézműves foglalkozást vezettek. Ezeket fordítani kellett és szívesen tettem. A 9 év alatt, amit ott töltöttem, 3 alkalommal nem jött külföldi vendégtanár, mert betegség vagy egyéb miatt lemondta. Ekkor én tartottam a foglalkozásokat és ez mindig feltöltött, segített a gyerekekkel való későbbi munkákban.

A műhely Gödöllőn ma is azt a képet nyújtja, mint 11 éve, mikor átadtam új (azóta is ott dolgozó) gazdájának, Víz Péternek. Szeretettel gondozza, ápolja és ha nem változtatott egy évtized alatt a berendezésen, akkor úgy gondolom, semmi sincs rossz helyen.

Hogyan született meg az első, általad készített ajtó az iskolában?

Tóth Sándor:

A történet időbeli sorrendben Fruzi lányom keresztelésével kezdődött. A Keresztény Község szertartása által lett megkeresztelve Scherák Mari lakásán, mivel 1995-ben még nem volt gyülekezeti helyiségük. Ott pillantottam meg Scherák Mari lakásában Rudolf Kutzli könyveit a formarajzról, amik angol nyelvűek voltak. Kérésemre Scherák Mari lefordította, majd fénymásolt formában terjesztésre került. Ennek útmutatásai alapján kezdtem egy autodidakta formarajz-tréningbe, ami két évig tartott. Reggel s este fél órát rajzoltam az ábrákat. A második év végére már éreztem a hatását, s éteri formák jelentek meg mindenben. Elkezdtem faragni, s hogy hatékonyabb legyek, gépeket kerestem, alkottam. Ezt követően keresztfiam, Mayer Marci által kapcsolatba kerültem a gödöllői Waldorf-iskolával, ahonnan egy SOS kérés érkezett. A KÖJÁL másnapi ellenőrzésére kellett készítenem egy egészségügyi ládát, ami annyira megtetszett a tanári karnak, hogy bátorítottak további tárgyak készítésére. Kapóra jött, hogy előben kísérletezhetek, s kipróbálhatom a technológiákat. Egy héten belül elkészült az akkori tanári ajtaja, mely az első emeleten jobbra fordulva bal kéz felől az első ajtó volt. Stílusában ki is lóg a sorból.

Fokozatosan fellelkesülve egyre merészebb lépésekre szántam magam, s időmet, pénzem nem kímélve készültek az ajtók. A bejárati ajtóhoz a motivációt Fenyő Ervin adta, aki azt kérdezte Víz Miklóstól, hogy ti gyárban tanítotok? Mivel ekkor az alsó szinten még egy rugógyár működött, s az ajtó pedig alumínium trapézlemezzel fedett acélajtó volt. A célom az volt, hogy a diákok, tanárok, szülők számára az akkori szocialista Bauhaus stílust organikusá tegyem, s ezzel egy érzelmi hangoltságot adjak a térnek. Vallom, hogy tér, színek, formák folyamatosan hatnak ránk, s módosítják, hangolják tudatunkat. Így készültek a padló-, s falburkolatok is. Később kaptunk egy segítséget is Varga Zoltán személyében, aki most a főtí Waldorf-iskolában kézművestanár. Munkánélküli volt, s megkérdezte, tudnék-e valamilyen munkát. Hát ő volt az első, akinek megtanítottam a stílust, technikát, s ő alkotta meg az euritmia terem ajtóit. Az üvegeit pedig egy kedves antropozófus festő ismerősöm alkotta. Örömmel szolgált, hogy az iskola organikusabb megjelenésében közreműködhettem.

GIMNÁZIUM SZÜLETIK

**Oroszlánrészt vállaltál annak idején a gimnázium alapításában.
Hogyan emlékszel vissza erre a küzdelmes időszakra?**

Ániklós Gréti:

Két, mostanra már felnőtt gyermek édesanyja vagyok. Gödöllőre 1997-ben jöttünk – a Waldorf-iskola miatt. Már waldorfosok voltunk azelőtt is, a gyerekek Amsterdamban születtek – holland az édesapjuk, Henk – és a fiunk, Áron ott már Waldorf-óvodába járt. Mi ott az antropozófiai társaság révén ismertük meg ezt a módszert ill. filozófiát. Nagy lelkesedéssel jöttünk ide, azok közé a szülők közé tartozva, akik a gyerekeiknek sokkal jobb nevelést, oktatást szeretnének, mint amilyen nekik volt. Hittünk benne – és hisszük a mai napig is! –, hogy a gyerekek csodák, és mindent meg akartunk tenni, hogy támogassuk, ne pedig elrontsuk őket.

Itt egy szimpatikus, kezdő csapatot találtunk, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Keresztes Laci, fiunk leendő osztálytanítója figyelmeztetett, hogy azért ez itt nem Hollandia! Nem baj – gondoltuk –, milyen jó lesz, hogy a gyermekeink tanúi lesznek a folyamatnak, amikor minden szépen felépül! Hollandiában már minden kész volt, olajozottan működött, ott az ember csak beleül a jóba, nem tapasztalhat annyit, mint itt, ahol minden kialakulóban, kibontakozóban, felépülőben van. Kreativitásukhoz, fejlődésükhöz még előnyösebbnek is láttuk az itteni helyzetet, mint az ottanit.

Akkor azonban Magyarországon még nagyon újak voltak a magániskolák. Törvényileg engedélyezett bár, de a gyakorlatban szinte lehetetlenné tették az engedélyezésüket ill. a működésüket,

kezdve azzal, hogy a Nemzeti Alaptantervnek kellett megfelelni. A Waldorf tudvalevőleg teljesen más ritmusban tanít, és más a tananyag, tehát ez már eleve ellene ment mindennek; nem is nagyon szerettek bennünket. De szerencsére ott volt Pesthidegkút – akik érvényes engedéllyel működhettek –, és ez adta a reményt, a hitet, hogy akkor mi is meg tudjuk csinálni. Igen ám, de ott jött a második bökkenő, ami, azt hiszem, minden szülők által fenntartott magániskola jellemzője: a pénzhiány!

után innen nem biztos, hogy bárhová felveszik középiskolába a gyereket. Két táborra szakadt a társaság, az elmenni készülőkre, és a maradni kívánókra. Valljuk be, nagyon kicsi volt az esély arra, hogy mi két év alatt összehozzuk a középiskolát. Nagyon megrendült volt a hangulat. Belső problémák is felmerültek, a pénzühiány, az állandó bizonytalanság sok szülő energiáját

Kis csapat voltunk – még kevés gyerek –, hogy eltartsa minden követelményt és kívánalmat kielégítő intézményt. Nem voltunk egy nagypénzű társaság sem, a szülők akkoriban szinte szó szerint saját két kezükkel készítették a berendezést – sokszor otthonról hozva el a használati tárgyakat –, így az iskola és az otthon ténylegesen összefolyt, a Waldorf kívánalmaknak megfelelően is. Kiváló volt a hangulat! A szülők tényleg szülőtársak voltak, apró-cseprő megoldandó kérdésektől kezdve a nagyokig.

Olyanok voltunk, mint egy nagy család. A gyerekek élvezték: még az épületet is magunknak kellett kialakítanunk, sok apuka dolgozott az új falak, burkolatok kialakításán az anyukákkal együtt, akik mindig hozták mellé a finomságokat, jókedvet, lelkesedést és persze a gyerekeket is. Szép idők voltak! Sok volt a gond, sokszor tűnt megoldhatatlannak az elénk gördülő probléma, de valahogy, valahonnan mégis megjött mindig a megoldás. Azt hiszem, a Hit és az Akarat egyesült a gyermekeink szeretetével – és ez működött!

Ebben a helyzetben merült föl a hogyan tovább kérdése, hiszen a felső osztály elérte a hatodik évfolyamot, és sok szülő, félve a jövőtlenségtől, biztonságba akarván tudni a gyereket, bejelentette, hogy elviszi még most, mert aztán a 8. osztály

felemésztette, amikor a gyermekük jövőjéről volt szó. Tényleg jó ez a Waldorf, de a gyerekek jövője még fontosabb! – mondták.

Akkor vált krízissé a helyzet, amikor kiderült, hogy az aszódai iskola átveszi a gyerekeket, persze felvételizni kellett. Minden összedőlni látszott. Ráadásul nemcsak a felső évfolyam, hanem már az alsóbbakban is felütötte a fejét a kétség: ha ők elmennek, akkor én sem hagyom itt a gyermekemet, ki tudja, mi lesz? És így a szülőkkel a parkolóban beszélgetve, összefutva a folyosón egyre többen kérdezték, hogy mi lesz? Mert ha mi megyünk, akkor ők is mást keresnek. Bomlani látszott lefelé is az iskola! Megrendülve vettük tudomásul, hogy valamit tenni kell. Szülői esteket szerveztünk, bátorítottunk, és csak azt éreztük, hogy ennek tovább kell mennie, nem lehet, hogy ennyi legyen, és vége! A gyerekek is nagyon megrendültek voltak, hiszen úgy szerették egymást, mint a testvérek, és most el kellett válniuk.

Ekkor egy szülői mag – akik nagyon hittünk ebben a módszerben és egymásban – felállítottuk a gimnáziumi csoportot, amiben én a személyi és tárgyi feltételeket, Zsigmondovits Zita és Tarnavölgyi Gábor pedig a hivatalos engedélyezéssel kapcsolatos intézendőket vállaltuk fel, és mi lettünk a Gimnáziumi csoport felelősei. Termé-

szetesen ezek a feladatok később sokszor egybe-
mosódtak, de végül sok más elszánt szülőtársunk
segítsége mellett meg tudtuk győzni a többieket
– sokszor nagyon szigorú ígéretekre kényszerülve,
de elértük –, hogy lehiggadjanak a kedélyek, s bár
páran elmentek, de egy kicsi osztálynyi gyerek
megmaradt, és mehettünk tovább.

Ekkor kezdődött a nagy munka! Két évünk maradt
az iskola minden hivatalos ügyének rendbetéte-
lére, és a gimnázium felépítésére. Rendszeresen
szülői esteket tartottunk, ahol állandóan tájé-
koztattuk őket a jelenlegi helyzetről, az eredmé-
nyekről, a felmerülő problémákról. Szavazásra
bocsátottunk minden lényeges kérdést, felvázol-
va előtte részletesen a problémákat. Legelőször
is alapítványból egyesületbe mentünk át, rend-
betettük a rendezetlen hivatalos anyagi és jogi
ügyeket, majd a továbbra is állandó pénzüszke
ellenére kibővítettük a területünket az épületen
belül – rengeteget bontottunk, építettünk újjá –,
hétvégeket, esti órákat beleáldozva, közben egyre
jobban belelendülve, lelkesen, felelősségteljesen
a szülőtársainknak és a gyermekeinknek tett ígé-
retünket szem előtt tartván.

Az én fő szerepem a szervezésben volt, az össze-
jövetelek a közös, nagy munkálatok megszervezé-
sében, általában én tartottam a szülőkkel a napi
kapcsolatot. Mozgósítani a szülőket az elvégzen-
dő feladatokra, felismerni a szükséges lépéseket,
megszervezni azokat. Tartottam bennük a hitet,
hogy megcsináljuk! Még iskolatitkárkodtam is

egy félévben, mert nem akadt más jelentkező, és
pénzünk sem volt rá. Hollandiában, Angliában
felkerestem középiskolákat, működéssel kapcsolo-
latos információkat és tapasztalatokat szereztem,
kapcsolatot építettem a Waldorf Szövetséggel,
tanárokat kerestem – a majdnem 100 jelentkező-
ből legalább 80-at hallgattunk meg! –, miközben
küzdöttünk az akkor nagyon aktuális problémával,
miszerint középiskolás Waldorf-tanárképzés nem
volt Magyarországon. Gyakorlatilag minden új
volt, nekünk kellett kitaposni az utat. Izgalmas fel-
adat volt, lelkesen csináltuk, igazi csapatmunka
volt –, ami idővel kiegészült a felsőbb osztályok-
ban tanító tanárokkal. Kecskés Jutkának sokat
köszönhetünk, ő lett a Gimnáziumi csoport tanári
képviselője, szívvel-lélekkel nagyon sokat dolgo-
zott velünk.

Talán a sors akarta így, vagy mégis bejött a számí-
tásunk? Az utolsó napon megkaptuk az engedélyt,
gondolván, hogy egy nap alatt már úgysem fog
sikerülni összehozni – de mi mindennel készen
álltunk –, és szeptember elsején elindult az első
gimnáziumi osztály. Nem felejttem soha azt a pil-
lanatot, amikor az évnnyitón az engedélyt a kezem-
ben lobogtatva mentem átvenni egy szál vörös
rózsát, és arra gondoltam: Megcsináltuk!!!

Ma mindkét gyermekem elismert menedzserként
dolgozik, és tisztességgel megállják a helyüket
az életben. Olyan felnőttekké váltak, amilyenről
mindig is álmodtunk.

Megérte.

A gimnázium első éveiben jelentős szerepet játszottál az isko- lában: matematikát tanítottál, voltál osztálykísérő és 5 éven át igazgató, azaz iskolaképviselő. Hogyan tudnád jellemezni ezt az időszakot?

Szigethy Tibor:

A gimnázium alapítását megelőző tanévben ke-
rültem a Gödöllői Waldorf Iskola közelébe, egy
Kecskés Judittal közös ismerősünk révén. Az
volt az igazi hőskorszak, amikor leginkább csak

az elszántság, az akarat hajtotta előre a dolgokat,
mivel források nagyon minimálisan álltak rendelkezésre, és még magyarországi tapasztalattal
sem nagyon rendelkezünk egy ilyen intézmény

működtetéséről. A szülők és a tanárok közös munkája és erőfeszítései jellemzik főként számomra ezt az időszakot. Mindenki erején felül teljesített, hogy megvalósulhasson az álom: Waldorf-gimnázium Gödöllőn!

Utólag hálás vagyok a sorsnak, hogy részese lehettem ennek a heroikus küzdelemnek, mert sok remek embert ismertem meg ennek során, és belső fejlődésemet is alapjaiban befolyásolta a Waldorf-módszert körül lengő szellemiség. Friss diplomásként itt volt módom kipróbálni magam szaktanárként. Főként a fizika tanítása volt komoly kihívás, lényegében szertár és eszközök nélkül.

Sokat köszönhetek a rendszeres szaktanári műhelyeknek, ahol a német kollégáktól a matematikatanítás mélyebb összefüggéseit sajátíthattam el. Emellett osztálykísérői, majd később intézményvezetői feladatok is megtaláltak, és részt vehettem egy remek osztály és iskola életében, amire azóta is örömmel gondolok vissza.

Milyen volt egy induló gimnázium tanárának lenni?

Koleszár Zsuzsa:

Nehéz válaszolni a kérdésre, mert nem nagyon éreztem át a feladat különleges mivoltát, hiszen friss diplomásként csak tanulóként volt iskolai tapasztalatom, tanárként nem. Így minden természetes volt, ami az iskolában történt: természetes volt, hogy minden csütörtökön este tízig konferenciánk, hogy kitaláljuk, a nagyokkal miként ünnepeljük az ünnepeket, hogy kialakítjuk a Waldorf-érettségik rendjét, hogy eldöntjük, milyen legyen a 13. évfolyam. És mi sem volt természetesebb annál, mint amikor a – kötelezően, előírással szerint megválasztott – DÖK nem tudta, hogy mi a dolga, hiszen egy Waldorf-iskolában minden megbeszélhető. Sok munka volt, de minden perce megérte, mert cserébe még többet kaptunk: emberformáló beszélgetéseket a gyakorlatokról, felejthetetlen színdarabokat, Waldorf-érettségiket, melyek eredetiségükben köröket vernek az egyetemi diplomamunkák és -védések többsé-

gére, olyan érettségi feleleteket, ahol a – sokszor bevallottan előítélettel érkező – vizsgaelnökök azt mondták, hogy új értelmet nyert az „érettségi”, vagy épp visszanyerte eredeti jelentését a diákjaink által. Végül, mikor mi, tanárok kézbe vehettük első bizonyítványunkat, amit a végzősöktől kaptunk, azt láttuk, hogy diákjaink Waldorf-tanárokat is megszégyenítő kincskereséssel fedezték fel bennünk azokat az értékeket, amik létezéséről nem is tudtunk. Szerettem hinni, hogy jól látták. Nem szeretnék szentimentális befejezést írni, mert joggal vádolna bárki, hogy az idő mindent megszépít, s hogy kétséges, ma vállalkoznék-e hasonló feladatra. Tehát írok tényeket: amikor Gödöllőre kerültem, az egyetemről frissen szabadult, egyedülálló tanárpalánta voltam, most – 17 évvel később – kétgyermekes anyuka, a Christophorus Waldorf Iskolában alapító szülő.

A FENNTARTÓI FORMA

Kialakulása, fejlődése

Hogyan lett az alapítványból egyesület?

Varga Zoltán Zsolt:

Az eseményeket ma már a múlt sűrű homálya fedi, felhívtam néhány régi társat, akikkel együtt alakítottuk át az alapítványi iskolát egyesületi iskolává, és ők is épp oly kevésbé emlékeznek a részletekre, mint jómagam.

Ez tehát egy meglehetősen hézagos és szubjektív beszámoló. Kevés nevet fogok említeni, egyrészt, mert kevés társra emlékszem konkrétan, másrészt nem fogok néven nevezni negatív, vagy akkor annak ítélt személyeket.

A történet valahogy úgy kezdődött, hogy egyik szülőtársunk egyszemélyes hatalmat szerzett az iskolát működtető alapítvány felett, és elhatározta, hogy az iskolát rátukmálja a helyi önkormányzatra, fizesse az a bérletet, a tanárok fizetését a szülők helyett. Nyilván jóhiszeműen

tervezte mindezt. Ha megvalósul, a Waldorf-lét legnagyobb erőnye sérült volna – a pedagógia szabadsága.

Szülőtársunk hajthatatlannak bizonyult. Egyetlen kiutat láttunk: szülőkből, tanárokból egyesületet szervezni, amely átveszi az iskolát az alapítványtól, és annak fenntartása ügyeiben a továbbiakban demokratikusan dönt. Tarnavölgyi Gábor és Dr. Kovács László a kezdeményezők között voltak velem együtt, Gábor mint menedzser, Laci mint ügyvéd.

Hogy miért én lettem az egyesület alapító elnöke? Pusztán azért, mert szabadfoglalkozásúként el tudtam járni az oktatási minisztériumban, az önkormányzatnál és a cégbíróságon. Már akkor jó kapcsolatot ápoltam az FVM Műszaki Intézet

akkori igazgatójával, Dr.Fenyvesi Lászlóval, akivel az épület bérletének átvételét kellett intézzem.

Nos, az alapítványt képviselő szülőtársunk nem könnyítette meg a dolgunkat, minden fórumon panaszt tett ellenünk, és eleinte úgy tűnt, nem tudjuk az iskolát átmenteni az egyesület égisze alá. Végül érveink meggyőzték a törvény képviselőit. De mindenütt komoly feltételeket támasztottak velünk szemben.

Az önkormányzat csak azzal a feltétellel adott szeptember elsején engedélyt a tanévkezdésre, ha az iskola területét körbekerítjük. Másnap az utánfutómmal egy Vác melletti faluból annyi akácoszlopot hoztam, amivel a kerítést megalapozhattuk. Kovács Laci – több más szülőtárrsal együtt – az oszlopok hajázásában majd beásásában is segédkezett.

Dr. Fenyvesi László csak azzal a feltétellel egyezett bele a bérlet átruházásába, ha az alapítvány által felhalmozott 1,9 millió forintos adósságot törlesztjük. Rábészéltem, hogy a tartozás fejében fogadjon el tőlem egy köztéri plasztikát. Ez ma is ott áll az intézet előtt, az eredetileg fába faragott művet később bronzba öntöttük.

Az egyesületi élet aztán sok-sok feladatot rótt azokra a szülőkre, akik tevékenyen részt vettek benne. Hetente több alkalommal éjszakába nyúló tárgyalásokon, egyeztetéseken ültünk körben valamelyik teremben – gyereink kárára, hiszen nem tudtunk azokon az estéken együtt vacsorázni velük, elalvás előtt mesélni nekik. A demokrácia fáradtságos és, mint a mi történetünk is rávilágított a későbbiekben, kockázatos dolog. Meg lehet szerezni a bizalmat, és aztán azzal vissza lehet élni. Három évig töltöttem be az elnöki szerepet, ez sok szép feladattal, de nehéz döntésekkel is járt. Az előbbiből egyet említek. Az iskolának akkoriban nem volt még tornasátra. A szomszédos Madách Imre Szakiskola tornatermét öt éven át használhatta iskolánk – természetesen csak azokban az időszakban, amikor a madáchosoknak épp nem

kellett – cserében azért, mert készítettem egy Madách-büsztyöt az intézmény elé. El kell mondom egyrészt, hogy én ezeket a szobrokat nagy örömmel, és a későbbi pályafutásom érdekében jelentős referenciákként készítettem el, másrészt Tóth Sándor és Mayer Zsolt szülőtársaim ennél jóval nagyobb összegeket adományoztak az iskolának.

És csak egyet említek az utóbbiak közül is. Egy tehető család komoly anyagi felajánlással újított fel egy osztálytermet.

Aztán a szülők hirtelen szétmentek, és az elhagyott asszony azzal fordult hozzám, hogy fizessük ki neki a költségeket. Nem tehettem. A közösség érdekét előbbre kellett helyeznem egyetlen szülőtársunk érdekénél.

Amikor az egyesület megkapta Weöres Sándor nevét, szintén örömmel készítettem el a plakettet névadónkról, aki az egyik legkedvesebb költőm, és akivel kisgyerekként Szombathelyen találkozhattam.

Rövid, valóban csak dióhéjnyi írásomat Dr.Vekerdy Tamás előtti tisztelegéssel zárom. Abban a szerencsében részesültem, hogy tőle, első kézből hallhattam a Waldorf-pedagógiáról, mivel két lépcsőháza laktunk egymástól a dunakeszi lakótelepen, gyerekeinket sokszor együtt „legettettük” a Duna-parton. Halála nagy veszteség az egész mozgalom számára.

Sok évig voltál jelen hordozó szülőként iskolánk úttörő, kiépülő időszakában, fontos szerepet játszottál a jelenlegi egyesületünk alapításában, majd az azt követő években is vezetőségi tagként. Hogyan emlékszel vissza erre az időszakra, mi mindent csináltakatok végig akkoriban?

Tarnavölgyi Gábor:

Azt, hogy olyan aktívan részt tudtam venni a dolgokban, sok mindennek köszönhettem: aránylag rugalmas munkahely, biztos anyagi háttér és olyan közösségépítő tapasztalatok, ha tetszik, technikák, amit a munkahelyemen szedtem fel. De a legfontosabb mégis csak az volt, hogy a feleségemmel egymást támogatva kapcsolódtunk az akkor még óvodás, általános iskolás korú hazai Waldorf-mozgalomhoz. A közvetlen ok pedig, hogy egyfajta vezető szerepet tölthettem be akkoriban a közösségben, az volt, hogy – épp a nagyfokú szülői tenni akarásnak köszönhetően – szűkössnek, akadálynak éreztük az alapítványi formában való működtetést, mivel így jogilag nem lehetett érdemi beleszólásunk a döntésekbe, miközben a fenntartás, továbblépés felelőssége a Waldorf-iskolákban

nagymértékben a szülői közösségben van.

Ezért azzal az ötlettel álltam elő, hogy hozzunk létre egy egyesületet – aminek eleve nyitottabb, demokratikusabb a felépítése, és ez az egyesület vegye át a fenntartói szerepet.

Az egyesület megalapítását számos, néha éjszaka nyúló, emlékezetes szülői, szülők-tanítói találkozó, megbeszélés előzte meg. Az alakuló gyűlésen Varga Zolit választottuk elnöknek, aki Grétivel és Zitával kitartóan kilincsel az Oktatási Minisztériumban és egyéb jogi szerveknél, míg végül is az egyesület jogilag is átvehette a stafétát!

A mai napig örömmel emlékszem vissza erre az időszakra... Most így, utólag látom, érzem igazán, milyen sokat jelentett az, hogy szülőként is egy közösségbe kerültem, ahol mi, felnőttek közös célokat tudtunk megfogalmazni és ezekért, ha kellett, éjjel-nappal tettünk is valamit.

Mi adott erőt ahhoz, hogy hosszú évekig az egyesület elnöke legyél?

Justin Price:

Elsősorban a tudat, hogy valami érdemeset, jót teszek. Másodsorban azok az emberek, akikkel együtt dolgoztunk: szülőtársak és tanárok egyaránt. Ami még nagyon sokat segített, az az, ahogyan csináltuk: volt olvasókör, volt művészi munka, és mindez egy olyan baráti együtt-léttel társult, ami feltöltött, új energiát adott és táplált.

Örültem, hogy tudtam valamit visszaadni annak a fantasztikus mozgalomnak, ami egy olyan gyermekkort adott nekem, amit csak nagyon kevés ember tudhat magáénak. Már a nagymamám is Waldorf-iskolába járt Angliában az első világháború után, több Waldorf-tanár is van a családban, így nem volt nehéz abból a szellemi táplálékból meríteni, ami évtizedeken keresztül áthatotta az életünket. Boldog voltam, hogy nemcsak a saját, negyedik generációs Waldorf-gyermekeimnek teszek jót mindazzal, amivel gazdagítom az iskolát, hanem sokan megélhették, hogyan épült és szépült az iskola falain belül a tér, az osztálytermek egymás után, majd az udvaron a tornasátor, az udvar, a kert. Jó volt mindennek részese lenni, és nem bánom az éjszakákba nyúló megbeszéléseket, közgyűléseket, a hétvégi programokat, mert együtt nőttünk és fejlődtünk általa.

A 2006/2007-es válság után hogyan kerestétek a megoldást, milyen erőkből merítettetek az újjászervezéshez?

Fehér Botond:

“És megérzik a fényt a gyökerek” Pilinszky: Harmadnapon című versének ez a sora jut eszembe arról, hogy miből merítettünk erőt a 2006/2007-ben közösségünket ért váratlan gazdasági-morális összeomlás után. Akkoriban még gimnáziumunk is volt, több mint 300 gyerek járt az oviba, iskolába, egyszerűen elképzelhetetlennek tűnt, hogy ne maradjon életben a Gödöllői Waldorf és ne találjunk megoldást a 90 millió forintot meghaladó hiányra, a folyamatok újjászervezésére. A sokkot és felháborodást hamar az összefogás

követe, a bajban megjelentek azok a segítő erők, akik megszólítva érezték magukat. Braun Kati, Soós Éva, Kiss Feri és Balló Gyuri szülőtársakkal voltunk leginkább a frontvonalban, közgyűlések, rendőrségi meghallgatások, APEH tárgyalások, banki megbeszélések - olyan helyzetek, amikben a külvilággal kellett szót érteni, megküzdeni és megállapodni az életben maradásért. Sorshelyzet volt, nem mérlegeltünk, hogy beleállunk-e. Az erőt a gyermekeink jövőképe mellett az összefogásból és együttműködésből merítettük.

Folyamatosan éreztük a tanári kar változásra való igényét, a szembenézés bátorságát azzal, hogy egy ilyen jóhiszemű, szeretetre és elfogadásra épülő közösségben is sziklaszilárd alapokra kell építenünk a működést, össze kell érnie a fény felé kapcsolódó lombozatnak a materiális világi erők gyökerzetével. A káosszal való megküzdés újjászületéshez vezetett. Az iskolában nemcsak a gyermekeink tanulnak, de jó esetben mi is, arról, hogy milyen a valós emberi együttműködés egy felfelé nyitott közösségben. Ha ez a nyitottság és a sérülékenységgünkkel, hibáinkkal való szembenézés megtörténik és ezt mintegy önerőként beletesszük az élettörténetünkbe, akkor az égiek is megteremtik a változáshoz szükséges feltételeket és megadják a többletet, mint ahogy az a mi esetünkben is megtörtént. Hálás vagyok, hogy ennek részese lehettem.

Mi impulzálta a SziTár létrejöttét?

Rétsághy Zsolt:

SziTár, Szülői Támogatási Rendszer – Már hét éve nem vagyok Waldorf-szülő, így most újra kóstolgom ezeket a szavakat. Néhányunknak biztosan mást jelent, mint a szülők többségének, hiszen több mint egy évig tartó, sűrű találkozáso-

kat, rengeteg tépelődést, egyeztetést idéznek fel számunkra ezek a szavak. Katrin (az iskola édesanyja, aki a legtöbbet tett érte csendesen, de soha fel nem adva) egyszer kijelentette: anyagi ok egy gyereket sem rekeszthet ki az iskolánkból – ez az

alapimpulzus. Nem tudom, hogy jelenleg hogyan működik a rendszer, de – úgy gondolom – tényleg ez az alap. E nélkül nem kell SziTár: a tandíj ennyi, vagy meg tudod vásárolni a szolgáltatást vagy nem. Vagy csak spekuláció: tartsuk benn a kevesebbet fizetőket, mert abból is bejön valami. A főnti elvet a SziTár előtt úgy próbáltuk érvényesíteni, hogy akiknek problémát jelentett a támogatási díj befizetése, írtak egy kérvényt jól megindokolva, és az SzB (Szociális Bizottság: osztályonként egy-egy delegált szülő alkotta) elbírált az igényüket (a rászorultságot): megállapította kinek-kinek a kedvezmény mértékét a fenntartó által meghatározott kerettel gazdálkodva. A második impulzus abból fakadt, hogy mint SzB-tagok nem éreztük jól magunkat a kegyosztó/-fosztó szerepben: milyen alapon döntünk mi? Például az említett felállásból következően gyakran előfordult, hogy az SzB-ből egyedül egyvalaki ismerte (már amennyire ismerhette) a kérelmezőt és körülményeit. Harmadik impulzus: bár látszólag mindenki elfo-

gadta a döntésünket, többen mégsem fizették be a megállapított összeget (persze ez nem csak a kérelmezők között fordult elő). Így egyrészt óriási elmaradások halmozódtak fel, másrészt romlott a fizetési morál.

A dolgokat jól átgondolva ráébredtünk arra, hogy az imént felvázolt rendszer cseppet sem felel meg a Waldorf-szemléletnek: a fenntartó és az SzB döntései a széles szülői közösséget anyagi oldalról terhelik (a kedvezmények kitermelése), szellemi oldalról pedig mentesítik (fogalma sincs arról, kinek segít, miért segít). A szociális érzékenységnek nem felülről, hanem belülről, egy-egy osztály szülői közösségéből kellene fakadnia. Na, ez a felismerés lett a döntő impulzus. Szülői Támogatási Rendszer – ez az elnevezés egyértelműen kifejezi, hogy a szülő támogat, de hogy mit, abban nyitott. Az volt a célunk, hogy ez a rendszer nyisson abban az irányban, hogy a szülők az iskolán kívül egymást is tudatosan támogassák. Egy családnak adott lehetőség visszahat, lehetőséggé válik a közösség számára is.

Már második ciklusban vállaltad az egyesületi elnökséget. Mi motivált abban, hogy egy ilyen nem könnyű feladatot magadra vállalj, miért tartod fontosnak, mit szeretsz benne?

Kiss Pál István:

Immáron több mint hat éve vagyok az egyesületünk tagja. Sok minden történt az elmúlt hat évben, szép eredményeket tudunk elérni, amikre büszkék lehetünk. Jó érzés látni évről évre gyermekeink cseperedését, az iskolánk környezete is időről időre fejlődik.

Voltak kudarcaink, de túljutottunk rajtuk, és a kudarcok nagy részéből tanultunk. Valljuk meg, sok kihívásra kell még választ találnunk, látjuk az ovit érintő égető kérdéseket, a Waldorf-pedagógiát próbára tevő központi előírások alakulását, és még sorolhatnám.

Olyanok vagyunk, mint egy nagy család, ahol érték az őszinteség és a bizalom. Van erő a közösségünkben, tudunk és merünk egymással vitába szállni, tudunk együtt örülni, együtt dolgozni és segíteni egymáson, ha a szükség úgy hozza.

ÚTKERESÉS

Pedagógiánk sajátosságai

Látsz-e különbséget a 25 évvel ezelőtti és a mostani időszak pedagógiai kihívásai között?

Kőhalmi Ákos:

A világ bonyolultsága, az élet ritmustalansága, az értékek átalakulása rossz hatással van a ma élő – s a jövőben megszülető – gyermekekre. A szakemberek korábban soha nem ismert tünetek felbukkanását jelzik, korábban soha nem regisztrált tömegben. Az óvodák-iskolák percekig érvényes, ostoba tantervekkel és rendeletekkel igyekeznek lépést tartani. A szülők nem érnek rá, a gyerekeket délután foglalkozásokra, fejlesztésre, korrepetálásra, szakkörre, sportkörbe, különórákra, tehetségképzőbe küldik. Szorít az idő, teljesíteni kell, nincs pihenés!

A legelső osztályom – 1994-ben – 10 fővel indult, volt ennél csekélyebb létszámú osztály is. A gyerekek nem jártak különórákra, sőt, napközibe sem, mert hosszú ideig nem indítottunk napközit. A szülők elhivatottak, az antropozófia alapvetésével egyetértő, tájékozott, tudatos és sokszor harcos waldorfosok voltak. Az állami törvények nem nagyon tudtak mit kezdeni a Waldorf-iskolákkal (nem jelentettünk konkurenciát: engedélyezték a létezésünket). Számítógépe nem nagyon volt senkinek, telefonálni húsz forintért lehetett az utcai fülkéből. Lelkesek voltunk, örültünk, hogy

van Waldorf-iskolánk. Erről szolt az életünk. Persze „mások” voltak a gyerekek is. (Ő, boldog béke-idők!) Úgy vélem, hogy az ember – és az ember gyermeke – a környezetéhez képest változik. Ha a társadalom támogatná az emberi léptékű tempót és ritmust, a szellemi élet szabadságát, a gyermeki éveket tisztelettel, bölcsességgel követné, kevesebb okunk lenne aggodalomra.

Az elmúlt huszonöt év azt mutatja, hogy a gyermekek és ifjak élete nehezebbé lett, egyre erősebb jeleket adnak a felnőtt világnak.

A Waldorf-intézmények feladata, hogy vegyék ezeket a jeleket, s igyekezzenek boldog, okos és egészséges gyermekeket felnevelni a jövő számára.

Mit jelentettek Neked annak idején diákként a bizonyítvány-versek, hogyan hatottak rád, és később pedagógusként hogyan készítetted vagy választottad ki a diákjaid bizonyítványverseit?

Wichmanné Planicska-Altdorfer Eszter:

Köszönöm a kérdést! Nagyon beletalált! Amellett, hogy felöleli Waldorf-diákságomat és Waldorf-tanárságomat egyaránt, a bizonyítványversek írása, kiválasztása mindig is a szívem csücske volt! Nagy örömmel írtam, később válogattam a gyerekeknek őket. Amikor valakinek megtaláltam a legmegfelelőbb formát, szavakat, újra és újra elolvastam, fűrdtem benne és elképzeltem őt, amint a verset mondja, s annyira örültem, hogy mennyire "Ő" lett. Imádtam ezt csinálni! Természetesen voltak nagyobb küzdelmek is, amikor komolyabban meg kellett dolgozni a megfelelő eredményért, de addig sosem hagytam abba, míg nem voltam teljesen bizonyos abban, hogy az lesz a legmegfelelőbb táplálék az adott évre az adott gyermeknek. Nagyon komolyan vettem, hogy a mélységekig hasson, és közelebb vezesse a gyermekemet ahhoz, akivé lenni akar. A bizonyítványverseknél éreztem legerősebben, hogy ezt a feladatunkat egyéni szinten teljesíteni tudjuk a Waldorf-iskola legfőbb célkitűzései közül. Sokukat még ma is fejből tudom, és így még izgalmasabb felidézni, hogy láthatom, mivé

nőttek egykori tanítványaim. Amikor én voltam iskolás... Szépen megtanultam, nagy állhatatosan mondtam saját versemet hétről hétre, sőt, néha magamnak is! Ám, akkor még keveset értettem belőlük – már abból, hogy miért is kaptam őket. Ahogy annak lennie kell. Felnőttként visszaolvassva látom, hogy nagyon találunk, és mindből kaptam támogatást, mindig az életkoromnak, lelki folyamataimnak megfelelőt. S emlékszem, ötödikben milyen boldog voltam, hogy én kaptam a kedvenc istennőmről, Aphroditéről szóló verset. Annyira büszke voltam rá, igazán különlegesnek éreztem magam. Még ma is jól esik fölledzni, amit éreztem.

Mi inspirált annak idején arra, hogy Waldorf-babákat kezdj varrni, és mit adott a későbbi pedagógusi munkádhoz a babavarrás?

Steiner Melinda:

Mindig szerettem a kezemmel alkotni, már gyerekkoromban is. Balkezes vagyok – a családomban senki nem volt az, mert átszoktatták őket –, ezért anyukám és a nagymamám feladta, hogy megtanítsanak kötni. Mai napig örülök annak, hogy ők nem voltak kitaróbbak. Nagyon szerettem volna tudni, de így magamtól tanultam meg. Néztem, ahogyan ők kötöttek, néztem, ahogyan a barátnőim kötöttek. Aztán kipróbáltam, és nem adtam fel, és megtanultam kötni. Ez a tudás a mai napig elkísér, tudom, hogy képes vagyok elsajátítani önerőből különböző technikákat. Azóta megtanultam internetről horgolni, könyvből babát varrni. Mint sok anyuka, én is a lányomnak varrtam az első babát. Egy német nyelvű könyvet tudtam rendelni, amit részenként lefordítottam, majd megvarrtam. Nagyon jó volt a varrás folyamata, és jó volt látni Panka örömét is, amikor megkapta

a babát. Varrtam a fiaimnak is, unokatestvéreknek, a barátaim gyerekeinek, és egyre távolabb körbe jutottak el a babáim. Így alakult ki, hogy elkezdtem keresetkiegészítésként, magamat hirdetve babákat varrni. Az Arab Emírátságokba küldtem a legmesszebbre három babát.

Az alkotás vágyát és örömét szeretném a gyerekeknek átadni. Nagyon élvezem már a tervezés folyamatát is. Órákon is úgy dolgozunk, hogy együtt tervezünk, együtt gondolkozunk a munkájukon, együtt keressük meg a megoldásokat. A babákat öltöztetve sokat fejlődött a technikám varrás, kötés, horgolás terén is. Ezeket tudom használni az osztályomban is. Már hatodikosok, de még mindig én tartom nekik a kézimunkaórákat, amiket élvezek – remélem, ők is. És idén babát fogok velük varrni!

Melyik volt az első táblarajzod, amit az osztályodnak készítettél? Hogyan készül egy táblarajz, és hogyan hat a gyerekekre?

Kovács Klaudia:

Az első táblarajzom itt, az iskolában pontosan az volt, amivel a 2013 szeptemberében induló első osztályomat vártam. Előtte a képzésen gyakoroltunk, de számomra ez elég nagy kihívásnak tűnt, mivel korábban sohasem rajzoltam. És ráadásul a méretek is hihetetlenek: két óriási tábla! Arról már nem is szólva, hogy a sötét, fekete hátteret mennyire meg kell dolgozni ahhoz, hogy a pasztellkréta-színek felragyogjanak! Már jóval a tanévnyitó előtt sokat törtem a fejem, hogy mit szeretnék. Mindenhol gyűjtöttem az ihletet. Ahhoz kerestem képeket, motívumokat, hogy milyen is az elsős hangulat és ezt mi minden apró részlettel lehetne erősíteni, hangsúlyozni. Szerettem volna, ha egy otthonos tájba érkeznek a gyerekek, ahol látszik az emberi munka teremtő ereje (takaros

házak, szőlő, gyümölcsös, kert, talán egy iskola épülete), de a távolban feltűnik egy mesebeli várkastély képe is, illetve a természetbe ágyazottság, a hatalmas tó, a fák és a napfény mind meghatározó élmények, melyek belőlem fakadnak. Ezen első táblarajzom óta már nagyon sokat rajzoltam nekik. Még mindig rettentően izgulok, és nagyon sokat készülök rá. Arra törekszem, hogy valami olyan kerüljön oda, amivel több héten át együtt lehet élni, és valamit megmozdít vagy megszólít bennük. Mikor kisebbek voltak, akkor rendszeresen megtörtént (de időnként még mind a mai napig is megesik), hogy a gyerekeim füzetekben visszaköszön valami abból, amit én adtam nekik. És ez egy nagyon pozitív, megerősítő visszajelzés tőlük!

Hogyan készül egy osztály-színdarab, milyen egy próbafolyamat és milyen pluszt ad az osztálynak? Van-e olyan színdarab, alkotási folyamat az előző osztályod darabjai közül, ami különösen kedves emlék maradt?

Ruszkay Andrea:

Fontosnak tartom, hogy a gyerekekkel minden évben dolgozzunk egy színdarabon. A színjátszás egy közös teremtés, együtt alkotunk valamit, ennek hatalmas közösség-összekovácsoló ereje van. Megéljük, hogy milyen módon függünk egymástól, hogy hogyan tudjuk a másikat segíteni. Addig rejtőző képességek bukkannak a felszínre, új arcukat mutatják a gyerekek, amire ők maguk is rácsodálkoznak. Ez hatással van barátságaikra, kapcsolódásaikra, önértékelésükre. A darabot hosszas töprengés és átgondolás után én szoktam kiválasztani. A szerepválasztást viszont a gyerekekre bízom, ők készítik el a szükséges díszleteket és természetesen a darab zenei kíséretét is ők adják. Minél nagyobbak a gyerekek, annál önállóbban tudnak szöveget mondani, szerepelni, megmutatkozni egy-egy

karakter megformálásában, de a próbafolyamat is annál nehezebb. Sok feszültséggel jár és fárasztó, ugyanakkor nagyon izgalmas és örömteli. Goldoni Chioggiai csetepatéját három szereposztásban csináltuk meg, hogy mindenkinek komoly szerepe lehessen. Kitűnő játék volt, nagy élmény a gyerekeknek, az őket segítő tanároknak és nem utolsósorban a nézőknek is.

Melyik volt az első "waldorfos" színdarabod, amit rendeztél, és hogyan hatott ez a továbbiakra? Hogyan választod ki a színdarabokat?

Buga Emőke:

Az első "waldorfos" színdarabom Dürrenmatt: A nagy Romulus című drámája volt Gödöllőn. Nagy bizalmat szavazott nekem a tanári konferencia, amikor felkérték erre a feladatra, én pedig örömmel vállaltam el. Az osztálynak csak egy részét ismertem angolóráról, ezért az első drámaórák az ismerkedéssel teltek. A darab Miklós

ötlete volt, és azt hiszem, ennek köszönhetem, hogy a későbbiekben több más Dürrenmatt-darab is színpadra került tizenkettedikes előadásban. Sőt, ennek a színdarabnak köszönhetem, hogy 2012-13-ban elvégezhettem a Színház- és Film-művészeti Egyetem színházi nevelés szakirányú továbbképzését a gödöllői iskola támogatásával.

Nagyon szerettem a gödöllői színdarabokat – a Romulus után következett Az öreg hölgy látogatása, aztán a Tóték –, és bár sokkal kevesebb idő állt rendelkezésünkre, mint most a Regiben, végtelen lelkesedéssel és lendülettel készültek. Büszke vagyok mindegyikre, és nagyon jó viszsza gondolni arra az eufóriára, amit az előadások után, beleolvadva a diákok közösségébe, átéltünk. Rengeteg képet viszek magammal ezekből az előadásokból, olyan pillanatokat, amikor mindenki valami titokzatos kincset adott magából. Hogyan választok darabot? Sokan azt mondják, jó szerepek kellene, és persze kell a jó történet hozzá. Miről szeretnénk gondolkodni, mit üzen

egy-egy színdarab? Elengedhetetlen, hogy felkeltsem egy-egy osztály érdeklődését az adott gondolkodnivaló iránt, de legalább olyan fontos, hogy megtalálják benne magukat. Valahogy mindig úgy alakul, hogy a szerep talál rá az ébredő fiatal emberre, én csak összekötöm őket, és ezekből a találkozásokból csodák születnek. Az SZFE-n kételkedve néztek rám, amikor arról beszéltem, hogy 18 éves fiatalokkal rendezem Az öreg hölgy látogatását, mert nem tudták elképzelni, hogy bármit is tudjanak ennyi idősen kezdeni a történettel. Az előadás bebizonyította, hogy nagyon is tudnak, mert olyan érzékenység és érettség jellemzi a "gyerekeinket", hogy ez nem kérdés.

Nagyon hálás vagyok Gödöllőnek, hogy valóra válthattam azt, amiről fiatal egyetemistaként álmodoztam, és bár színésznő nem lett belőlem, játszhattam színházat (Szentivánéji álom, Csongor és Tünde a tanárokkal), és maximálisan részem volt mindabban, amit ez a játékosan nehéz, nehezen játékos varázslat nyújthat.

Mi inspirált arra, hogy óvónőből euritmista legyél? Hogyan látod a gyerekek alakulását az euritmia segítségével, mi a legszebb élményed az euritmia tanítása során? Ha bepillanthatnánk a kulisszák mögé", mit látnánk, hogyan zajlik egy euritmiaóra az iskolában?

Kolinger Margó:

Személyes inspiráció alapján lettem euritmista. Egészen kicsi korom óta kezdve érdekelt a mozgás. Amikor a Waldorf-óvónőképzésen megismerkedtem vele, akkor szinte egyenes út vezetett ahhoz, hogy elvégezzem az euritmia képzést. Akkor persze még nem gondoltam, hogy ennyit fogok tanítani. A legfontosabb az volt számomra, hogy euritmiazhassak.

A gyerekeknek nagyon jót tesz az euritmia. Egész személyiségükre, egész lényükre hatással van. Több olyan gyerek van, akinek még többre lenne szüksége. Ez főleg akkor látszik, amikor külön, egyéni gyógyeuritmia-foglalkozásokra járnak. Egy ilyen időszak után jelentős változások mutatkoznak; a gyermek sokkal koncentráltabb, jobban jelen van, harmonikusabb lesz a

mozgása, a személyisége. Szinte minden nap, minden órán, de biztos, hogy minden héten van egy-egy szép élményem. A legutóbbi tegnapelőtt, mikor a pénteki utolsó óra után az egyik hatodikos fiúnak a folyosón ez szaladt ki a száján: „Szeretem az euritmiaórát.” Élmény minden évszakünnepe, amikor sikerül valamit átadni a meghitt hangulatból a közönségnek. A szülő, a vendégek úgy kelnek fel, hogy kaptak valamit. Úgy gondolom, igazából nem igen vannak kulisszák, mert ez egy nyitott iskola, bárki, bármikor bejöhet bármelyik órára. Nagyon sokan már éltek is ezzel a lehetőséggel. Volt olyan szülő, aki érdeklődésből, kíváncsiságból jött be, volt, aki azért, mert megkértem valamilyen problémás helyzet miatt. Tavaly, a második osztályban minden szülő bejött legalább egy napra hospitálni és akkor a szakórákat is megtekintette. Tehát nyitva van az euritmiaórák ajtaja is. És hogy mit is lehet látni egy euritmiaórán?

Az első négy osztályban hallatlan figyelemmel, áhítattal vannak jelen a gyerekek, aztán ötödikben, hatodikban lendületesebbek, dinamikusabbak lesznek az órák. Kissé háttérbe szorul az áhítat és ez a tendencia csak fokozódik később. De ha rövid időre is, szinte minden órán meg tud jelenni ez a hangulat, és akkor nyert ügyünk van. Ennek eredményét láthatjátok az évszakünnepeken vagy az euritmianapokon.

Miben látod másnak a nyelvtanítást a Waldorfban?

Török Adél:

Iskolánkban már első osztálytól két nyelvet tanulhatnak a gyerekeink. A németet stabilan két tapasztalt anyanyelvi tanár ismerteti meg, míg az angolt magyar anyanyelvűektől tanulják. Szerintem óriási kincs, hogy a németet első kézből kapják a gyerekeink, akiknek például a jó kiejtése és kuriózumokkal teli szókinccse messze földön híres. Ennek a forrásnak a korai élménye nagy lehetőség egy különleges tapasztalásra. Ilyen jó fülük és rugalmas hangképzésük nem lesz a gyerekeknek koruk előrehaladtával. Egy magyar anyanyelvű tanár ezzel szemben azt a modellt képviseli, aki maga is a rögzös úton jutott el a nyelvtudásáig. Az angol és német párhuzamos tanulása mindenképpen hat egymásra, és mint egy kétnyelvű gyermeknél, a duplázás miatt a tempó talán kicsit lassabb, de hosszú távon mindenképpen előnyösnek tartom ezt a lehetőséget. Azt gondolnánk, hogy magától értetődő, de a Waldorf-iskola nyelvévora teljes mértékben figyelembe veszi az életkori sajátosságokat. Bármikor próbáltam ilyen-olyan

felkérésre siettetni a folyamatot, kudarcra volt ítélve a kísérletem. A legtöbb iskola kurzuskönyvet használ. Ezek trendisége olykor kellemetlen meglepetéseket okoz nekem. Hol képanyagában, hol tartalmában azonosulok nehezen az előre gyártott anyaggal. Itt ilyen kötöttségem nincs, a csoportra szabhatom a kitűzött célt. A minél hasznosabb nyelvkönyv elve mostanság mellőzi az autentikus szövegeket, verseket, történeteket, ami szerintem szegényebbé teszi a kulturális élményt és valami steril, univerzális dolgot kínál. A klasszikus tanórai környezet gyakran generál szorongást a tanulóban, ami nem kedvez a spontán nyelvhasználatnak. Sokan szereztek be közülünk a múltban olyan stresszt, amitől a mai napig kerüljük az idegen nyelvű beszélgetést. Az epochális, illetve osztálytanítói rendszer nem darabolja szét a gyerekek fókuszát és energiáit, mint a klasszikus felső tagozaton. A Waldorf-iskola nemcsak angolt tanít, hanem minden ízében egyént és közösséget formál.

A keretek minél inkább próbálják egy irányba terelni a gyerekeket és tanárok erőit. Ezt a szülők együttműködése tovább fokozza. Számomra ezek nagyon fontos ideák és az elmélet és gyakorlat közelítése inspirál a munkámban. Ha a fenti elvek nem kitűzött céljai egy oktatási intézménynek és a megvalósításhoz nincs kidolgozott rendszere, a benne dolgozók magányos harcosok.

Hogyan hat a gyerekekre a sok fizikai tevékenység, a sok szabadban töltött óra?

Freigang Krisztián:

A reggeli séták és a fizikai munkák célja/hatása többes. Elsősorban a reggeli séták a csodák meg tapasztalásán túl arra is irányulnak, hogy a külvilág zaját lesöpörhessük magunkról, akár csendes sétával, akár hangos beszélgetéssel, és hogy a séta után már tisztán, az új élmények befogadására készen léphessünk be a terembe. Másik célja már a jövőbe mutat: képesek legyenek egyedül iskolába sétálni. A fizikai munka, pontosabban fogalmazva az értelmes tevékenység pedig arra irányul, hogy a gyermekek megtapasztalhassák, hogy van értelme annak, ha valamit csinálni kell. Például egy Farmiskola jó példa erre. A Farmiskola korunk gyermekeinek szükségleteire

lehet egy jó válasz. Egyre több olyan gyermek érkezik iskolánkba, aki ilyen-olyan akadályoztatottsággal, ilyen-olyan viselkedési, tanulási zavarral érkezik. Ezeket a gyermekeket már nem tudjuk hagyományosan, a padokban ülve tanítani. Ezeket a gyermekeket, nagy számuk miatt, már nem tudjuk a közösségből kiemelve fejleszteni, gyógypedagógia megsegítéssel támogatni. Ezeket a gyermekeket már eleve olyan tanulási/nevelési helyzetbe kell hoznunk, hogy akadályait a pedagógia által tudja legyőzni. Ez az oktatási forma az értelmes tevékenységre alapuló oktatás/nevelés. Másik fontos tényező, korunk kihívásaira adható jó válasz: Milyen képességekre lesz szükségük

a gyermekeknek mondjuk 20-30 év múlva, ha feltételezzük, hogy olyan, mint áram pl. nem lesz elérhető, mindent kétkézi munkával kell megtermelni, előállítani, felépíteni (ú.m. élelem, ruha-alapanyag, házépítés)? Ebben segíthetne a Farmiskola, ahol a gyermekek értelmes munkát végezhetnének és az elvégzett feladatokért felelősséget kell vállalniuk. Én bízom a bölcsesség támogató erejében, és megadatik, akár már a mi gyermekeinknek is, hogy egy ilyen iskolában, ilyen módon tanulhatnak, és megadatik nekem, hogy így módon kísérhetek gyermekeket életük ezen szakaszán.

Közel három éve működik a kecske-projekt iskolánkban, a Te vezetéseddel, irányításoddal. Agyerekek legtöbbszörének nincs élő tapasztalata manapság már állatokkal. Hogyan zajlik a projekt, hogy látod, mit ad ill. adhat nekik ez a munka?

Vízy Péter:

A Waldorf-iskola többek között tevékenység alapú iskola, mert fontos, hogy a gyerekek ne csak intellektuálisan kapcsolódjanak a világ dolgaihoz, hanem tevékenységükön keresztül is. Ez utóbbi területet erősíti például a kézimunka, a kézművesség és a kertművelés tantárgyak. Mindezek mellett az állatokkal való tevékenység lehetősége mintegy hiánypótlóként jelent meg az iskolánkban, így a faragó és agyagozó óráim mellett szívesen vállaltam ennek a napi szintű megvalósítását.

Minden gyerekeknek, de a városiaknak különösen fontos megélniük az állatokkal való kapcsolatot is, amire remek lehetőséget nyújtunk a mi háztáji kedvenceink ellátásán, gondozásán keresztül. Jelenleg öt virgonc kecskénk és egy aranyos birkánk van az iskolaudvar szélén álló karámban. A jószágok körüli tennivalókat minden hónapban más és más osztály látja el, melyekből 5 fő gyereksapatok váltogatják egymást hetenként. Ez

a foglalatosság nagyjából fél órát vesz igénybe reggelente. Együtt kiséperjük az istállót, vödörökben hordjuk a friss vizet, kis kocsival húzzuk be a takarmányt, zabot töltünk a vályúkba, szénát és lucernát rakunk az etetőbe. Mindezt közvetlenül az állatok között tesszük, akik érdeklődve ott forgolódnak közöttünk, szimatolgatnak, mókásan hozzánk dörgölöznek, és örülnek a simogató vagy dögönyöző kezeknek. A gondozás során kialakult kapcsolat a gyerekekben felelősséget, egyben együttérzést is ébreszt. Gyakran látom például, hogy bizonyos helyzetekben mennyire meg tudják szánni valamelyik állatot. Bár kecskéink igazán barátságosak, azonban, hogy fenntartsanak maguk között valamiféle rangsort, időnként mégis odadöfnek egymásnak egyet-egyét. Látom, hogy a gyerekekből ez mekkora felháborodást vált ki, a gyengébb, szelídebb állatok felé pedig milyen mély együttérzést. Azt gondolom, ha ennek hatá-

sára kicsit majd hasonlóan látják magukat vagy társaikat például egy vitás helyzetben, akkor már megérte ez a kecsketartás. A gyerekek azt is hamar kifigyelték, melyik állatokat éri ilyen esetben több piszkálás. Észrevettem, hogy etetéskor ezek a jószágok mindig egy kicsit több simogatást kaptak, sőt valahogy a zabból is gyakran több jutott nekik a markokból. A gyerekeknek valódi élmény, hogy ilyen közvetlen közelségből találkozhatnak ezekkel az állatokkal. Jó nézni, ahogyan mélyen beletúrnak a birkának gyapjába, és álmélkodva fedezik fel, milyen puha, belül mennyire tiszta és fehér ez a bunda. Vagy ahogy meghökkenve

tapogatják végig, mennyire kemény és csontos a kecske szarva. Máskor meg mosolyogva befonják hátán a szőrét hármass fonatba, míg az a friss szénát eszi. Vagy amint a markukból etetik zabbal még a nagyobb kecskéket is, közben vigyorognak, hogy ez mennyire csikízi, kapirgálja a tenyerüket. A munka végén pedig többször látom a kisebbeknél, hogy búcsúzásként még az állatok nyakát is átölelik, még a hátukra ráborulva is átkarolják őket. Végül ilyes hangulatban és élményekkel kísérem vissza a kis állatgondozó csapatot az osztályukba, hogy becsatlakoznak a főoktatásba.

Hogyan tud segíteni az Extra Lesson fejlesztő módszer a gyerekeknek?

Kissné Pitz Ágnes:

Az Extra Lesson fejlesztő módszer a Waldorf-pedagógiából nőtt ki. Megalapozója Audrey E. McAllen angol osztálytanító volt, aki egyénileg kezdett el foglalkozni olyan gyermekekkel, akiknél olvasás-, írás-, számolás- vagy figyelemproblémák jelentkeztek az órákon. A hetvenes évektől napjainkig a világon és Magyarországon is sok Waldorf-iskolába integrálódott be mint a személyre szabott segítség hatékony módszere. Az Extra Lesson segítő eljárás mozgásos, rajzos és festésgyakorlataival a gyermek egyéni ritmusához alkalmazkodva integrálja a tanulási képességeket. Visszanyúlunk az előző időszak (0 - 7 év) fejlődési folyamataihoz, különös tekintettel a mozgásfejlődésre, amelyek kihatással vannak az idegrendszeri differenciálódás alakulására. Ahhoz, hogy egy gyermek készen álljon a tanulásra (iskolaéretté váljon), otthonosan kell mozognia a háromdimenziós térben, fontos, hogy belső nyugalomban, egyensúlyban tudjon lenni, hogy figyelmét a külvilágból kapott impulzusokra, ismeretekre tudja fókuszálni. A középvonali integráció és szem-kéz koordináció, valamint a kialakult dominancia segíti őt abban, hogy a kétdimenziós térben leképezze és megértse a betűket, számokat, fogalmakat.

Az Extra Lesson foglalkozások során, ha ezekben a képességekben elakadás van, célirányos mozgásos, rajzos és festésgyakorlatokkal segítjük a gyermeket képességei integrálásában. A rendszeresen végzett közös munka – amely erőfeszítést, de örömet is jelent a gyermeknek – megelőzheti a diszes, rossz bevéődések kialakulását, segíti az összerendezett mozgást, amelyhez az írás, olvasás is hozzátartozik, segíti a szövegértést és az emlékezet tartósságát, valamint a koncentrációs képességet. A gyermek önbizalmában megerősödve képes jobban részt venni az osztályközösség munkájában, együtt mozogni a többiekkel a ritmikus körben, figyelmesebb lenni a füzetmunkánál és kevésbé fárad el a szakórákon. Sok olyan Extra Lesson gyakorlat van, amiket az osztálytanító is tud csoportban végezni a gyermekekkel, így többirányúan segíti a képességfejlődést és a tanulási folyamatokat. Több éve is egyéni terápia foglalkozáson keresztül dolgozom azokkal a gyermekekkel, akiknek – egyeztetve az osztálytanítókkal – szükségük van rá, és nagy örömmel az elmúlt években a tanítók közül is többen elvették a képzést, amit munkájuk során kamatoztathatnak.

Alkotó művészként hogyan éled meg a kézimunka-tanárságot, hogy érzed, mi az, amire különösen nyitottak a nagyobb diákok?

Kovács Gabriella:

Alkotóművészként lényegesen más diákokat tanítani, mint felnőtteket oktatni vagy szakmabelieknek mesterkurzust tartani. Lényeges különbség, hogy a gyerekeknél a technikák elsajátítása teljesen új, míg az anyaghasználat, a szemmérték, az előre tervezés és a folyamat átlátása, kézbentartása, az idő beosztása mind csak kialakulóban lévő tényezők. Ezen készségek megszerzése szerintem sokkal fontosabb az ő esetükben, mint a készülő tárgy szépsége, milyensége. A Waldorf-tantervben megjelenő kézimunkás tevékenységek már elsős kortól a hosszabb folyamatokra koncentrálnak. Szerencsére nem előkészített elemekből építkező "kreatív hobbytevékenységeket" erősítünk. Sokkal inkább egy konkrét technikában hosszabb ideig elmerülve olyan folyamatokat viszünk véghez, amiben a tervezéstől az anyagválasztáson át a kivitelezés időigényes, monotonitást kívánó fáradságmain keresztül sok mindennel meg kell küzdenünk. Az hatodik osztályos négylábú állatka varrásától a nyolcadikos, varrógéppel varrt saját ruháig nagyon hosszú az út, de olyan apró tevékenységeken keresztül ügyesednek meg a gyerekek, amik nem is láthatóak a végső tárgyon. Például én ritkán adok nekik kivágot papírt az origamihoz, vagy a könyvkötésnél előnyben részesítem a méricskélés időt és figyelmet kívánó folyamatait. A gyerekek számára ez sokszor

bosszantó, és nekem is nehezebb így, a munka is lassabban halad. De minden alkalom, amikor újra derékszöveget, párhuzamost kell húzni, vagy saját maguknak kell sniccerrel kivágni egy szép, egyenes vonalat, mind nagy kincs, és abban segíti őket, hogy később egyedül is elkészíthessenek bármit, amit kitaláltak. A "Gyakorlat teszi a mestert." nagyon találó mondat. Továbbá nagyon fontosnak tartom, hogy különböző ügyességük vagy saját magukkal szemben támasztott elvárásaik ellenére mindig befejezzék, amit elkezdtek. És persze a megbékélés a hibákkal, vagy azokból kihozni valami mást, még jobbat, szintén lélekformáló folyamat. A tantervben foglaltakon kívül igyekszem az időnkbe bepréselni olyan technikákat, amikkel máshol ritkán találkozhatnak (eco-print, shibori, nyomott mintaterv, nemezelési technikák). Illetve a nyolcadikosoknál már látható, hogy milyen fontos, hogy a kézimunkával a hétköznapi élet tárgyait hogyan lehet széppé, hasznossá tenni. Ilyenek például az éves munkák kötészeti munkái, vagy a bevásárló zsákocskák és egyéb, "nulla hulladék"-ot segítő használati tárgyak készítése, vagy a saját ruha varrása. Ezek kapcsán tudunk beszélgetni a divatipart, a környezetszennyezést érintő kérdésekről is. Ez a közösen végzett folyamat engem is formál, nagyon hálás vagyok ezért.

Hányadik Waldorf-olimpiára készülsz, mit jelent számodra az olimpia?

Benson Barbara:

Ebben a tanévben lesz a tizedik Waldorf Olimpia, amire az ötödikekkel készülök. Az év elején még távolinak és idegennek tűnik számukra az Olimpia, ami idővel egyre inkább várva várt eseménnyé válik. A téli szűkös tornatermi napok után a tavaszi időben végre teljes lendülettel belevethetjük magunkat az edzésekbe. Ha csak lehet, a gyerekek reggelente futnak, órákon pedig gyakoroljuk a váltófutást, távolugrást, magasugrást, birkózást, diszkoszvetést, gerelyhajítást. Tudom, hogy sokszor fáradtak, fájnak a lábak és egyéb tájékok. Igen emlékezetes volt számomra a legelső Olimpia, a fiamé, melyen szülőként vettem részt. Nagy hatással volt rám a maraton futás, mely azóta is mély érzelmeket mozgat meg bennem. A fehér tógák, amik egyformák, de mégsem. A magszörörök büszkesége. A fáklyák lobogása. A városállamok zászlói.

Városállam-vezetőként pedig jó megélni a másik oldalt is. Látni 35 diák kitartó küzdelmét a csapatért, és önmagáért. Együtt szurkolnak és biztatják egymást. Ha kell, egy emberként mozdulnak. Igyekeznek a legjobbat kihozni magukból. Elmennek a határig!

„A szíved ott fut bennük. Érzed a kihagyó lélegzetet, az arcukban lüktető vért. Velük szurkolsz, velük sírsz, velük kiáltasz, velük nevelsz.”

*„Úttá válik minden lépés talpad alatt, mit megteszel.
Erővé a súly, az a súly, mit felemelsz.
Karjaidban messzeség van, bátor íve te leszel.”*

Mire emlékszel az első, szülőként megélt Waldorf-olimpiáról?

Laurán Csaba:

2006 májusában Szolnokon volt az első alkalom, amikor Waldorf-olimpián részt vettem. Apolka lányom osztálytársaival, Györgypál Ildikóval és még néhány tanárral már pár napja lent sátoroztak Tiszaligeten, és készültek a megméretetésre. Nekünk, szülőeknek reggel nyolcra kellett leérni, mert korai kezdés volt betervezve. Nem volt egyszerű időben leérni a családdal, sok volt a bosszankodás, idegeskedés. Miért is megyünk oda? Már megint egy Waldorf-program? Milyen lesz? Kell ez nekünk? Ilyen gondolatok jártak a fejemben, ameddig leérkeztünk. Jó volt újra látni Apolkát, bár csak egy röpké pillanatra találkozunk, mert már kezdődött is a ceremónia. Felvultak a gyerekek és a tanárok a saját maguk által varrt és festett ruhákban, vitték a nagy zászlókat, felsorakoztak és városállamokba tömörültek. A megnyitóra már nem emlékszem pontosan, mert Mesikével sétálni kellett, hogy ne sírjon. Az első szám a maratoni futás volt. Nekiindult a sok gyerek. Lehetek vagy százan, százötvenen, nem tudom pontosan. Mi, a szülők vártunk a cél környékén. Egyszer csak elkezdtek érkezni az első, és megindult a tapsolás, ami folyamatosan tartott, ameddig mindenki beérkezett. Talán Petya futott be elsőként az osztályból, egészen

az elején, utána még egy-két fiú és első lányként Apolka. Büszke voltam rá, nagyon. Milyen sportos lányom van, ez igen! Álltunk és tapsoltunk; lassan, de folyamatosan érkeztek a gyerekek és mindenki szaladt. Már csak úgy szállingóztak a gyerekek, amikor látom, hogy fülig érő szájjal befut egy túlsúlyos fiúcska, és azt kiabálja: "Sikerült, megcsináltam, végigfutottam!" – és boldogan, szinte szárnyalva tette meg az utolsó métereket, akkora tapsvihar közepette, mint senki más. Sose felejttem el azt boldogságot, ami belőle sugárzott. De nem ő volt az utolsó, még jöttek utána fiúk és lányok, a szülők tapssal bátorították őket az utolsó méterek megtételére, ettől mindenki erőre kapott és felgyorsulva szaladt a célba. Utolsónak egy törpenövésű kisfiú érkezett a tanárával, aki végigkísérte az úton fogva kezét, amit csak az utolsó métereken engedett el, hogy fiúcska egyedül fusson át a célvonalon. Talán nem meglepő, de ekkor a szünni nem akaró taps még hatalmasabb lett, és érezni lehetett a levegőben az örömet, amely mindenkit átjárt. Fantasztikus élmény volt. Ekkor éreztem először, hogy igen, a Waldorf-pedagógiának van értelme, ez az az út, amin járniuk kell a gyerekeinknek.

Ha visszaemlékszel az első osztályoddal töltött 8 évre, mi jut eszedbe róluk/magatokról?

Richter Beatrice:

Mi jut eszembe róluk, magunkról? Hogyan lettek fényes emberek? Bizonyára nem rajtam múltott, hanem az égieken és rajtuk! Mindenki elém állt a saját sorsával. Felismertem-e jól, ki, mire képes? Erre nincs biztos válasz. De hogy mikor nyitottunk ajtót, hányszor tártuk ki az ablakokat az égiek felé, az talán rajtam is múltott. Éppen India-epochánk volt a mostani osztályommal, melyet elneveztem magamban szeretet-epochának. Előtte pár nappal éppen két nagyon kedves tanítványommal találkoztam véletlenül Budapesten. Nyitottak, fényesek voltak, és a világért cselekvő emberekkel beszélgettem e találkozás alkalmával. Ebben a szóban, hogy találkozás, a két kép összeér. Alakítottuk egymást a nyolc év alatt, mert én is rengeteget tanultam tőlük. Volt, hogy nehéz helyzeteken át, volt, hogy szép tettek által. Taníthattam őket, de főképp hálás vagyok azért a nyolc évért minden embernek, akivel találkoztam (milyen szép a magyar nyelv!), akivel összehozott a sors. Figyelni egymásra, tenni egymásért, átsegíteni egymást a

nehéz helyzeteken, szeretettel megdorgálni, türelemmel elvárni, osztozni az örömkömben és BÍZNI; ez a szó úgy hangzik, mintha nem kellene tenni, csak várni valamire. De az idáig vezető út, amikor az ember már tud bízni, tele van tettekkel és bátor lépésekkel. A bölcsesség mellett, kicsit hátralépve, néha figyelni kell, és ebből a csöndes bizakodásból születik meg a következő lépés. Sorsunkat vállalni, megélni nem mindig egyszerű, de ebben segítenek embertársaink, barátaink.

Remélem, hogy míg tanítójuk voltam, és fogtuk egymás kezét, segíteni tudtam őket ebben.

"Szereped van, mely csak a tiéd; s ez a szerződésed Istennel. De alkatrészt is vagy a világ nagy szerkezetében. (...) Ne feledkezz meg soha szerepedről, mely csak a tiéd és személyes, s ne feledd soha, hogy nem számíts sokkal többet az Egészben, mint egy alkatrész, csavar vagy huzal."
(Márai Sándor)

ÚT AZ ÉVKÖRÖN ÁT ÜNNEPEK

Sok-sok óvodai és iskolai Mihály-napi ünneplést megéltél már: mit jelent számodra ez a nap, ez az ünnep, a Mihály-időszak?

Turba Attila:

A Mihály-ünnep, mikor először vettem részt az iskolai napfelkelte-nézésen, egy bűvös rítus volt, izgalmas és meghökkentő. „Mit akarnak ezek hajnalban a világ végén?” Emlékszem arra a hajnalra, mikor gyerekkel a nyakamban, szakadó esőben fél órán át gyalogoltam a sötétben az Erzsébet-parkon keresztül, és még a Nap sem látszott az égen. Ami ott várt, mégis megmagyarázhatatlanul felkavart, megérintett. Emberek álltak az esőben, és a Nap felé fordulva énekeltek, mert tudták, hogy a felhők fölött mindig süt a Nap. Ez a korábban közhelyes gondolat ott vált misztikumma számomra.

Az, hogy Mihály-időszak, meg hogy mit jelent ez az emberlény életében az óvodás szülői estek beavató előadásain kezdett derengeni. Ezután már tudtam csodálni, ahogyan a kicsi gyerekek rohannak a sárkányokkal a parkban, ahogyan élnek a bensőjükben vívott küzdelmet a sárkányukkal, és ahogy lassan legyőzik, igába fogják a sárkányuk erejét, mire az iskolába kerülnek. Én is megküzdöttem, majd megbarátkoztam szülőként újra a sárkányommal, és Szent Mihály szellemisége át- meg átsegített a nehézségeken, a szülői szerep bátorságpróbaiban. Hogy én változtam az évek során, vagy az élet gyorsult fel körülöttünk, nem

tudnám biztosan megmondani, de azt tapasztalom, hogy ma már sokkal gyorsabban és sokkal kevésbé érzékelhető súllyal telik a Mihály-időszak, mint 10 éve. Talán Mihályt is megdolgoztatja a felgyorsult világ, s benne az a technológiai orkán, ami oly sok embert, és sajnos egyre több gyermeket elsodor mostanában az emberlét kapaszkodóitól, az évkör ünnepeinek megélésétől.

A Waldorf 100 éve emlékeztet ezekre a kapaszkodókra, s köztük talán az egyik legerősebbre, Szent Mihályra, Szent Mihály szellemiségének üzenetére, mely számomra sok év Waldorf-szülőség után azt jelenti: Fedezd fel, és tiszteld belső erődöt, hogy az erőd teremteni, építeni tudjon!

Hogyan élnek Benned diákkorod ünnepei, mi az, ami a mai napig meghatározó emlék számodra?

Takács Dóra:

Az iskolai ünnepekre és rituálékra mindig nagyon szívesen emlékszem vissza, sok bensőséges pillanat maradt meg bennem, amik ezekhez az eseményekhez kötődnek. A Mihály-nap és az adventi kert különösen kiemelkedik ezek közül. Minden évben, szeptember 29-én eszembe jut, milyen volt reggel a sötétben álmosan, csendesesen kísértelni egy mezőre az osztálytársaimmal. És a Nap első sugarait énekelve köszönteni: „Szent Mihálynak fénylő kardja villan.” És utána a gyönyörűen feldíszített, finomságoktól roskadozó asztaloknál közösen elfogyasztott reggeli kicsi koromban annyira megbabonázott, hogy már-már azt hittem, hogy csak varázslattal lehet ilyen szépet megalkotni. A Mihály-napon magamba zárt fény és megihátság segített átkísérni az egyre hűvösebb, egyre sötétebb napokon.

Számomra a legszebb ünnep az iskolában az adventi kert volt, annyi melegséggel töltött el mindig. Rengeteg erőt adott, és nagyon sokat segített, hogy fel tudjunk készülni lélekben a karácsonyra. A közös gyertyagyújtás által átéreztem, hogy a közösséghez tartozom, és az én kicsi gyertyám fénye is ezzel a közösen meggyújtott fénnel ég tovább, ami nagyon jó érzés volt. Hiányzik advent első vasárnapjának közös ünneplése, sokkal jobb ezeket az ünnepeket közösségekben megélni. Azt gondolom, hogy a volt osztálytársaim nevében is mondhatom, hogy nagyon szerettük ezt az ünnepet. Miután elballagtunk, sokan közülünk még évekig visszajártunk az iskolába közösen adventi kertet tartani tanárainkkal, szüleinkkel együtt.

Nagyon hálásak vagyunk Neked, hogy hosszú évek óta a Te közreműködéseddel kovácsolhatnak a gyerekek az iskolai és a városi Mihály-napon. Hogyan éled ezt meg, milyen élményeket szereztél ennek kapcsán?

Dezső Gergely:

Mindig nagy öröm és nagy kihívás jelen lenni mindkét eseményen. Nagyon különös, hogy mennyire különbözik a kettő (a városi és az iskolai Mihály-nap). Az iskolában nagyon családias, intim légkör hatja át az ünnepet, míg a parkban sokkal intenzívebb a kifelé fordulás, a kapcsolódás a külvilággal. Mindannyiszor megélem azt a különös élményt, hogy mennyire vonzza a tűz az embereket.

A gyerekek félelemmel vegyes csodálattal tekintenek az izzó vasra. Nekem nagyon fontos azt látni, hogy mennyire izgalmas számukra megismerkedni az egyébként hidegen rideg anyag alakításával, és hogy megismerhetik saját erejüket.

A kovácsműhely mágikus tér, itt jelen van minden elem: a föld (szén és a vas), a víz (mindig az üllő mellett), a levegő (a fújtató), a tűz (a kovácstűzhelyben), az éter vagy szellem (a kalapácsot tartó kéz). Ebben a térben kézzelfoghatóan megtapasztalható, ahogy a teremtő erő, vagyis a szellem áthatja, megtermékenyíti az anyagot.

Ez számomra az ünnep, amikor látom, hogy bárki számára elérhető ez az esszenciális élmény, hogy mindenki beléphet ebbe az alkimiai folyamatba, amely olyan beavatás, ami az anyagon keresztül lehetővé teszi, hogy mélyebben bepillantást nyerhessünk önmagunkba.

Ha készítened kellene egy gyapjúképet az iskola eddigi történetéről, miket tennél rá?

Györgypál Ildikó:

Sok évvel ezelőtt, az első lélekemelő Szent Mihály-napom után beszélgettünk reggel a gyerekekkel és az egyik elsős kislány elmesélte az álmát. Azt látta álmában, hogy mi mindannyian körben ülünk, ahogyan reggelente szoktunk, és váratlanul apró fénylények röpködnek be az ablakon: ők Szent Mihály segítői. Körbetáncolnak bennünket, mindenki szívét kifényesítik, majd tovalibbennek. Azóta ez a kép minden évben eszembe jut Mihály-napon. Steiner az antropozófiát Szent Mihály arkangyal (arché) inspirációja mentén hozta létre. A Waldorf-közösségeket szoktuk mihályi közösségeknek is nevezni, ahol a közös hit, cél, egymás iránti odafigyelés köti össze az embereket, és ahol a szabadságot az „elvégzendő tett iránti szeretet” adja. Ezeket a közösségeket is ez az arché inspirálja, így az én nemezképemen ő mindenképp rajta lenne. Az elmúlt 18 évben többször tanúja lehettem annak is, miként küzd ez a közösség a különböző formákat öltő sárkányok ellen és láttam a „fényes szíveket” is.

Milyennek élted meg a legelső Márton-napot az óvodában?

Benke Elisa:

Úgy emlékszem, hogy kicsi gyerekcsapat volt még akkoriban, olyan 19 gyerek összesen és Ursula volt az óvónéni. A gyerekek festményeiből készültek a lámpások, mi, szülők előző este összejöttünk és elkészítettük ezeket, beolajoztuk, feldrótoztuk őket. Közben Márton-napi dalokat énekeltünk és Ursula mesélt az ünnepről. Márton-napkor, késő délután – havas eső esett –, elindultunk a GANZ területi óvodánkból az Erzsébet-parkba. Nagyon sötét volt, csak mi világítottunk lámpásainkkal. Énekelve mentünk egy kört a havas esőben, és a végén szétosztottuk a finom, illatos, Theo bácsi – Ursula férje – által süttött zsemléket. Nagyon meghitt, igazi Márton-napi hangulat uralkodott a kis csapaton.

Milyen érzés volt végigmenni az adventi spirálon óvodásként, kis- és nagyobb iskolásként, majd gimnazistaként? Mit adott neked ez az ünnep?

Farkas Boglárka:

Az adventi kert a külső szemlélő számára talán az egyik legmegfoghatatlanabb ünnep. Az biztos, hogy teljesen mást adott óvodásként, mint akár kisiskolásként, akár gimnazistaként. Óvodában ez egy igazi, méltóságteljes ünnep volt, amikor szép ruhában vagyunk, csendben kell lenni és az óvodai termünk játékainak helyét átveszi egy fenyőspirál sötétben pislákoló gyertyákkal, fenyő-, és almaillattal. Későbbi adventekről többre is emlékszem, leginkább a mesékre, amikkel maga az ünnep is indul. Mikor mindenki elhelyezkedik, leül, akkor az osztálytanító egy karácsonyi időszakhoz kapcsolódó történetet mesél el. Ezekben a történetekben, ahogy emlékszem, volt, hogy az erdő állatai, volt, hogy egy szegény cseléd, egy sokgyerekes család várták a karácsonyt vagy tettek csodát, akár egy jó cselekedettel kis világukban az adventi időszakban. Rám ezek a kibontakozó életutak, sorsok és tettek voltak nagy hatással és utána még felemelőbb volt végigmenni a spirálon, meggyújtani a saját gyertyám és egy kis világosságot hozni a téli éjszakába.

Sokszor szerepeltél a Pásztorjátékban: mit adott neked, mi a legkedvesebb emléked róla? Hogyan képzeljük el a próbafolyamatot?

Szalai Imre:

Ha jól számolom, tizennyolc Pásztorjátékban szerepeltem eddig, és azt szoktam mondani, hogy Márián és az Angyalon kívül szinte minden szerepben voltam már. Számomra az adventi készüllet szerves része ez, talán ebben tudom leginkább megélni a karácsony áhítatát, és itt a hangsúly a valódi megélésen van. Az meg egy

külön ajándék, amikor játék közben látom a kicsik (és a nagyok) arcán az örömet – ezért a legkedvesebb szerepem valamelyik pásztor. Abban benne van az egész élet: kicsit frivol, kicsit nagyszájú vagy önző, de a gyarló végül átéli, majd megérti a legszentebbet, a legcsodálatosabbat.

A próbafolyamatot egy gyakran dőcögős, néha

bosszankodással, de leginkább izgalommal, bizakodással teli kibontakozásként tudnám leírni, amiben sok-sok röhögés enyhíti az esetleges feszültséget vagy görcsöket. Ez is olyan, mint az élet maga. Mivel évről évre szinte ugyanazok játszanak benne, már önjárónak mondható a folyamat, ezért ma már jóval kevesebb próba előzi meg az előadást, mint sok évvel ezelőtt. Ami

viszont biztosan nem változott, az az igyekezet, amely minden résztvevőt jellemez, akár szereplőről, akár a reflektorfényen kívüli segítőről van szó. Biztatok mindenkit, hogy nézze meg minden évben, mert mindig más egy kicsit, minden alkalommal valami más adja a savát, borsát! Hálás vagyok, hogy részese lehettem megannyi Pásztorjátéknak!

Milyen érzés volt a paradicsomi játékban szerepelni, mit adott neked?

Garamszegi Zoltán:

Hogy mit jelentett számomra a Paradicsomi játékban szerepelni? Mit is jelenthet egy alapvetően introvertált, a szereplésektől félelmetesen lámpalázás embernek? Hát izgalmat! És kilépést a komfortzónából.

Komolyabbra fordítva a szót, maga a felkészülés is felemelő; érdekes más beállítottságú emberekkel együtt dolgozni, közösen kialakítani valami szépet. Majd a rákövetkező évben, más gárdával, máshogy kialakítani, de ugyanúgy igényesen, vé-

gigrágva és végiggondolva, s végül pont olyannak kialakítva, amelyet az a csapat érezhet magáénak. Ami nagyon hívogató még ebben a feladatban, hogy szülőként kilép az ember abból a körből, amiben forog az iskola kapcsán. Bár itt, Waldorfiában szorosabban kapcsolódunk az intézményhez és gyermekeink itteni életéhez, mégis, ez a fajta „adás” valami más minőség, mint a megszokott. Egy Waldorf-közösségben eltöltött évtized során és több gyermekkel megáldva rengeteg alkalom

adódik, amikor lehetőség van bekapcsolódni egy munkába, feladatba. Ezt mindenki érzi, tudja, aki szülő, ráadásul waldorfos szülő. E nélkül nem működne sem egy család, sem a közösségünk, igyekszünk ezt hangsúlyozni. Ez után más minőség kiállni a figyelő szempárok elé, úgy, ahogy a tanító teszi a katedrán, kilépve a háttér munka

megszokott kereti közül. Megtisztelő és egyben nagy felelősség ez, amit valahol mindannyian érünk tanítóinkkal kapcsolatban is, mégis ilyenkor tudatosodik igazán. Az „adás” közvetlen élménye mellett ez a tanítói szereppel kapcsolatos tapasztalás adott nekem sokat.

Hogyan született meg a mennybemeneteli ünnep és miért tartod fontosnak?

Horváth Györgyi: Egy új hagyomány születése — avagy az alma és fája

Év-folyamok sodrásában töltekezünk, alakulunk; élményekkel, tudással itatódunk át, csiszolódnunk, formálódunk. Képek, koncertek, versenyek, próbák, előadások színes indái növekednek, szövődnek valami új táptalajává. Három évvel ezelőtt Kiss Nóra évesmunkájának facsemetéje született meg. Témájának magva – Waldorf ünnepeink – szépen csírázott, kikelt. Gondolatokkal, emlékekkel öntözgetve nőtt, erősödött. Távoli országokból érkezett élménybeszámolók levelekkel gazdagították, és gyönyörű történetek virágai nyíltak a Dióhéjban, Nóri tollából. Egy szirmocska különösen kedves lett számára, ebből formálódott az az ötlete, hogy – az akkori

4. osztállyal – létrehozzon egy szalagtáncot a pünkösdi bazárra. Az összeszővődő színes szalagok átítatódtak nevetéssel, sok mosollyal, Nóri szívhez szóló írásaival, és lelkemben megfogant a Tánc ünnepének magva. Így keletkezett az áldozócsütörtök, a mennybemenetel megünneplésének csírája. 2018-ban elültettük, és már szépen alakul a formája. Ajándék „felhőcskék” díszítik a nagyfát; táncokkal, zenével, virágszirom-zuhaggal öntözve zengetjük lelkünk gyümölcsseit, hogy azok a magasságokban meggyökerezve, új termést hozva árásszák az emberekre magvaikat, hogy szívükben szirmukat bonthassák a Szeretetvirágok...

KÖZÖS UTAKON A KÖZÖSSÉG EREJE

Ha egy versben kellene megírnod a nálunk — azaz a Gödöllői Waldorf Iskolában — töltött éveket, az milyen lenne?

Villi Angéla:

Elsőre könnyűnek is tűnhet egy ilyen kérdés, főleg, hogy egy magyarosnak tették fel, de valójában csöppet sem az... Gondolkodtam, hogy vajon arra kíváncsiak, milyen műfajú, formájú költeménynek látom az iskolát, az ott töltött éveket, arra kíváncsiak esetleg, hogy petrarcai szonettnek, vagy egy balladának látom-e. Felmerült bennem az is, hogy verset kellene-e írnom, de hát azt sosem írok, nem véletlenül... Így elvettem a versírást, a műfaji meghatározást, az irodalomelméleti eszmefuttatást és elkezdtem gondolkodni, mik történtek az ott töltött tizenegy évem alatt, milyen hihetetlen változásokon mentem keresztül, hogyan lettem egyáltalán önmagam, vagy legalábbis elindultam az azzá válásom útján. Nagyon hálás vagyok, hogy egy olyan közösségbe kerültem, melyben megtanultam, hogy kételkedni, bizonytalanannak lenni nem szégyen, megtanultam bátran dönteni, még akkor is, ha nem látszik kristálytisztán, hogy merre is megyek, milyen feladatok várnak rám, és merjek a nehézségek ellenére továbbmenni. Olyan volt nekem ez az időszak, mintha József Attila Eszmélet című versébe kerültem volna. Eszméledés, ráébredés, de még ma is nagyon meszsze vagyok attól, hogy lezárt egésznek lássam és egy befejezett felismerésként értelmezzem ezeket az éveket, mint ahogy a vers sem fogható fel csupán gondolati úton: érezni kell a képeket,

újra és újra engedni kell, hogy hasson a szavaival, asszociációival, gazdag és tömör képeivel, ahogyan én is inkább csak az érzéseim láncolatából próbálom összerakni, mit jelentett nekem Gödöllőn lenni. Most éppen itt tartok, köszönöm, hogy leírhattam, sok-sok szeretettel gondolok rátok!

VII.

*Én fölnéztem az est alól
az egek fogaskerekére –
csilló véletlen szálaiból
törvényt szőtt a mult szövőszéke
és megint fölnéztem az égre
álmaim gőzei alól
s láttam, a törvény szövedéke
mindig fölfeslik valahol.*

Hogyan látod most, mi a szülői szerep egy Waldorf-intézményben, és mennyit változott ez benned az elmúlt bő évtizedben, mióta Waldorf-szülők lettetek?

Skarka Cecília:

A kérdés számomra azért nehéz, mert a szülői szerep bennem nem kötődik intézményhez. Tulajdonképpen a „Waldorf-szülőségem” azelőtt kezdődött, hogy Waldorf-intézménybe tettem volna a lábam. Egy internetes fórumon jött össze egy kisebb társaság, akikkel utána évekig tartottuk a kapcsolatot: összeajártunk babát varrni, olvastuk a waldorfos irodalmat, együtt fedeztük fel – az akkor még elsősorban külföldi – forrásokat, megvitattuk a gyereknevelési kérdéseket. Közösséget és az egymástól tanulás lehetőségét találtam itt, és később az óvoda, majd az iskola szülői közössége ezt támogatta, mélyítette bennem.

Elsősorban ezért hoztuk létre pár szülőtárssal együtt a Magyar Waldorf Szülők Szövetségét is, hiszen azt láttuk, hogy hatalmas potenciál rejlik az egyes emberekben és a kis közösségekben, amelyek egymáshoz kapcsolódva nagy erőt és szilárd támfalat tudnának adni a Waldorf-világnak, mégis a tendencia sokszor az, hogy inkább izolálódnak.

Volt idő, hogy azt gondoltam, az óvoda-iskola harmonikus működéséhez elég, ha jószándékú emberek hasonló értékrenddel és szellemiséggel, azonos célért dolgoznak. Persze azóta már tudom, hogy ez mennyire nem igaz. Abban viszont továbbra is hiszek, hogy egészséges Waldorf-iskola csak úgy létezhet, ha a tanárok és a szülők együtt, egyirányban, nyitottsággal és nyíltsággal, na meg sok elfogadással tevékenykednek a gyerekek érdekében. Mind a közösség működéséhez, mind a pedagógia megvalósításához szükség van a szülőkre; ha működött is valaha nélkülünk, a mai korban ez már nem fog menni.

Jean-Jacques Rousseau állítólag azt mondta, hogy a szülők egyik legnagyobb felelőssége, hogy védőfalként álljanak a gyermekeik és a társadalom közé. Ez még inkább igaz ma, különösen, ha a Waldorf-szellemiségben szeretnénk nevelni gyermekeinket. A mai világ mintha mindenkit egy korosztályként kezelne: a gyerekeket megfosztjuk gyermekkoruktól, siettetjük, hogy minél előbb felnőjenek, felnőtt tartalmat, termékeket öntünk rájuk, és nem hagyjuk, hogy megtalálják, kik is ők valójában. Eközben a felnőtt világnak szóló üzenet az, hogy ne nőjünk fel, maradjunk szépek, fiatalok és felelőtlenek (a modern termékek és a technológia erre lehetőséget is ad), és takarjuk el, kik is vagyunk valójában. És mire törekszünk mi Waldorf-szülőként? Bizonyos szempontból épp az ellenkezőjére. Hogy a gyermekeinknek mindig azt adjuk, ami az életkora, fejlettségi szintje alapján számára hasznos, építő és tápláló. Felnőttként pedig legyünk nyitottak, tudatosak és vállaljuk a felelősséget az életünkért.

Erre viszont nincsenek hozott mintáink és a fentiek miatt a társadalomból, a kultúránkból sem kapunk válaszokat.

Nincs, aki irányt mutasson, nincsenek már guruk, szellemi vezetők. (Milyen érdekes, hogy egy héten belül három waldorfos „nagy öreg” ment el...) Nekünk kell megtalálni a válaszokat egymástól tanulva, egymást segítve, erősítve.

Én ebben látom a Waldorf-szülők erejét és szerepét – intézményen belül és kívül egyaránt.

A saját közösségeinken túlra, a világban most alakuló folyamatokra tekintve pedig úgy vélem, felelősségünk is van: példánkkal megmutatni, hogy nem kell az árral haladni – mindig van más út, van alternatíva.

Közel két évtizedig kapcsolódtál közösségünkhöz szülőként és vettél részt aktívan az egyesület munkájában. Mit adnál útravalóul az új családoknak?

dr. Kovács László: Műhelyben lenni

Műhelyben lenni. Emberműhelyben, ahol gyerekek, tanár, szülő együtt dolgozik, formálódik a Reményik Sándor megverselte istenarcért: „Testvéreim, jertek, segítsetek, / Egy kapavágást ti is tegyetek, / Mert az az arc igazán én vagyok.”

Hogy rájöjjünk, küldetésünk van, mindannyiunknak, külön-külön más, mégis ugyanaz. A Műhelyben átéljük a mélységeket és a magasságokat, szárnyalunk és terheket cipelünk, könnyezünk és nevetünk. Az érzések és a tapasztalások részünk-

ké válnak: a reggeli kézfogás és mosoly az iskola ajtajában, Szent Márton lovának dobogása a ködben, az adventi kert fenyőillata, a dalok, a táncok a hónapünnepeken, a „fél szavakból is megértjük egymást” őszinte barátságok és a végtelen hosszúságú közgyűlések reménytelen-reménysége, emberi csalódásaink, rossz mondataink, kicsinyességünk, önzőségünk és önteltségünk.

Mindez azért, hogy megtaláljuk és teljesítsük küldetésünket.

„...tenni az Isten / felé pár lépést / átlépni közben / árkot, göröngyöt / és az Embernek / szórni a gyöngyöt.”

Sok kezdeményezést inspiráltál, sok mindenbe bekapcsolódtál a gödöllői Waldorf-iskolában szülőként töltött évek alatt: mire emlékszel vissza a legszívesebben?

Harangi Rita:

Igen, valóban egy csomó mindenben benne voltam, és ahogy így végiggondolom, elég elképesztő! Igazából „csak” beíratam a gyerekeimet az iskolába, de most esik le, hogy nemcsak ünnepek szervezését koordináltam, hanem osztályok nyári felújítását, a zebraórséget, de az ovi költöztetését is. Részt vettem a Termik-táborok szervezésében és lebonyolításában, de abban a programban is, aminek keretében gyimesközéploki gyerekeket láttunk vendégül. Közöm volt a menza megreformálásához és a Zeneházhoz is. Szerintem biztos vannak még egyebek is, amik most hirtelen nem is jutnak eszembe. Számomra az egész nagyon fontos volt, és rengeteg örömet adott. Most már úgy gondolom, hogy nemcsak a gyerekeimet íratam be az iskolába, hanem magamat is. Itt komplett családok barátkoztak össze. A szülőkkel való

együttműködésekben nekem tartós barátságaim is lettek. Van, akivel életre szóló, nagyon közeli barátok lettünk, azóta is inspiráljuk egymást az életben, és ma is van futó közös projektünk. Nincs olyan dolog, amit ebből kiemelnék, amire szívesebben emlékszem vissza, mint más dolgokra. Nekem ez az egész egyben volt fontos. Akkoriban az egész életünk erről szólt, az enyém legalábbis biztosan. Minden életterületembe beszivárgott az egésznek a hangulata, és az értékek, amiket együtt teremtettünk. Ez nem egy iskola volt a számomra, ahová a gyerekeim jártak. Ez nagyjából 16 olyan év volt az életemből, amikor rengeteget fejlődtem, rengeteget tanultam, amikor sokan gazdagították az életemet, és én is sokakat gazdagíthattam. Az egésze szívesen emlékszem vissza. Köszönöm, hogy a része lehettem.

Aktívan bekapcsolódtál szülőként az iskola életébe; milyen élményeket szereztél ennek kapcsán? Mi az, ami szülőként itt tart közöttünk?

Bognár Szilvia:

A csaknem nyolc évvel ezelőtti első hívogató alkalmával az volt az igen erőteljes, szép érzésem, hogy ebben az iskolában a gyermekeimnek tökéletes helye lenne. Így is lett, immár jelen időben gondolom ugyanezt. Kezdetektől erős vágyat éreztem arra is, hogy ehhez a számomra vonzó közösséghez tartozzam. Kicsit mintha én is újra suliba járhatnék, s alkalmam nyílna a közös tanulásra, munkára, de nevetésre, kikapcsolódásra is. Nagy szeretettel és jólesően vettem bele magamat az ünnepi előkészületekbe csakúgy, mint egy-egy takarításba, vagy később a SZITÁR és a SZÉK munkájába, vagy a Mihály-napi családünnepek szervezésébe. Örömmel tölt el, ha ki-ki a saját szakmaiságával, tudásával, szeretetével jobbítja, gazdagítja az iskolát, gyermekeinket, mindannyiunkat. Szembe

kerültem persze különféle nehézségekkel, elakadásokkal is. Például, hogy külön odafigyelést igényel a jó kommunikáció, az információk megfelelő ventilálása, vagy hogy a steineri hármas tagozódás gyakorlati megvalósítása egy ilyen elhivatott tanárokkal és szülőkkel megáldott közösségben

is komoly kihívás, s hogy a valódi együttműködés, egymás ítélkezés- és kritikamentes meghallgatása mindenki számára emberpróbáló feladat. De idült idealista vagyok, s hiszem, hogy "bennünk a létra".

Miért tartod fontosnak a stúdiummunkát, mit jelent számodra a stúdium?

Tari Attila:

A „stúdium” általában azt jelenti, hogy „közös tanulásra kijelölt idő”. Waldorf-körökben ez alatt több embernek az antropológiával való elmélyült együtt foglalkozását értjük. Számomra a stúdium egy olyan találkozási pont, közösségi esemény, amely nagyban segíti haladásomat azon az egyéni megismerési úton, amit antropológiának hívnak, s egyre fontosabb szerepet tölt be az életemben. A stúdiumra való készülés során a többiekkel közösen tett vállalás erőt ad a sajátos nyelvezetű, időnként nehezen „emészthető” szellemtudományos könyvek olvasásához. A jól végzett stúdiummunka segít a saját magam és a másik ember gondolatainak, érzéseinek és akaratának megértésében, rávilágít a világ és az ember működésének nagy összefüggéseire. A rendszeres közös beszélgetések és együtt gondolkodások során az önmagunk háttérbe szorításával egyidejűleg kialakulhat a másik ember iránti nyitottság, odafigyelés. Ezáltal egy olyan lelki együttlét tud megszületni, amely egyrészt gyógyító hatással van rám és a többiekre, másrészt ma már elengedhetetlen feltétele az igazi közösségalkotásnak.

Sokszor számíthatunk Rád, ha valami közösségi programban, szervezésben segítségre van szükségünk. Miért tartod fontosnak a közösségi programokat, közös rendezvényeket? Mit adnak neked és a közösségnek?

Sárfy Melinda:

Már a legelején, amikor elköteleztük magunkat a Waldorf-pedagógia mellett, meghatározó volt számomra az aktív közösségi élet, közösségi lét. Biztonságos és megnyugtató volt az óvodában a gyerekeknek (és nekem is), hogy azt érezve lépünk be az épületbe, mi is szerves részei vagyunk az egésznek. A közösségi programok és az egyéb feladatok, hogy mi, szülők tevékenyen részt veszünk a mindennapi teendőkben és az ünnepek megteremtésében, melegséget és otthonosságot adtak. S ez így igaz az iskolára is. Jó érzés ehhez a közösséghez tartozni, s tudni, hogy ugyanazt az értéket képviselve szeretnénk a gyermekeinket felnevelni. Fontosnak tartom, hogy életben maradjon, hogy életben tudjuk tartani ezt a pedagógiát, ezt az ideológiát s magát az antropozófiát. Gazdagítja a választási lehetőségeink számát, segíti a felelősségvállalási kötelezettségünk kialakulását, megerősödését és az önismeretet. És még sorolhatnám...

Ám a hétköznapiakban ennél sokkal hétköznapiabb indokok vezérelnék! Szeretnék segíteni a fő szervezőknek, szeretnék hozzátenni valamit a

sikerhez, szeretném átélni a szülőtársakkal való kapcsolódást. Szeretem a közös terveztetéseket, mit, hogyan oldunk meg, s nézni, hányan vannak nálam sokkal gyakorlatiasabb képességekkel megáldva – ez ámulattal tölt el. Figyelek, tanulok. De igazán a legjobban a programok alatti jó hangulatot és a sok nevetést szeretem.

Minden alkalom után megállapítom, hogy megint jobban megismertem vagy közelebb kerültem valakihez. És minden alkalom után megállapítom, milyen öröm adni. Nem beszélve arról, hogy bizony még a felsős, nagy gyerekeimnek is fontos, hogy lássák, tudják, az ő anyukájuk is kiveszi a részét a munkából.

Mikor valamiben nem vállalom feladatot, számon kérik rajtam.

Összességében így hát azt gondolom, hogy gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt az összetartozás, az „egy felé haladás” és a csodás értékek meglétének biztonságát adják a közösségi programjaink. Hála és köszönet mindazoknak, akik ezt erőn felül is vállalják és megteremtik nekünk!

A SZITÁR első éveiben az osztályvállalások során keletkezett hiány előteremtésére szép és rendkívül eredményes példája volt az összefogásnak az Országos Kisállatkiállítás, aminek Te voltál a szervezője. Hogyan emlékszel erre vissza, mit jelentett ez Neked, mennyire sikerült mozgósítani az osztályokat?

Zsók Kata:

Minden évben történhet váratlan esemény csatládok életében, ami megnehezítheti vagy lehetetlenné teheti a vállalásokat. 2012-ben két osztályban voltam szülő, Viki 3., Ábel 5. osztályba járt, Fanni pedig még a szadai Meseház oviba. Szóval az egyik osztály eléggé instabil volt és azon gondolkodtam, hogyan segíthetnék.

A gyerkőceim mellett csak nyaranta dolgoztam, természetismereti táborokat szerveztem, Veres-egyházon, a művelődési házban pedig természet-tudományos programokat.

Volt két kisebb, sikeres állatkiállítás mögöttem, így arra gondoltam, ezt a sulival is megpróbálhatnánk, szerezhetnénk egy kis extra bevételt.

Miután a vezetőségtől zöld utat kaptam, a két osztály szülői közösségét összefogtam. Két problémára kerestem megoldást: az egyik, hogy szerettem volna ingyenes hirdetési felületet szerezni 15 nagy plakátnak. Végül sikerült az önkormányzatnál! A plakáttartókat szülőikkel barkácsoltuk OSB lapokból. A másik félelmem az volt, hogy nem találunk oda az iskolához az emberek. Mivel tilos volt szórólapozni, egy játékot találtam ki: fa lapocskákból kivágott, piros nyulak vezettek el Gödöllő központjából az iskoláig. Rengeteg, infoval ellátott nyuszt tettünk ki a kiállítás előtt 1 héttel, amit naponta pótolni kellett, mert elvitték a gyerekek. A program sikerének egyik kulcsa az volt, hogy minden állatos klub, kiállító, előadó, aki megígérte, jelen volt. Ez pedig azért sikerült, mert rengeteg időt töltöttem kommunikációval, személyes találkozókkal. Kb. 3 hónap volt az előkészítés. Kik jártak nálunk? Magyar Tengerimalac Klub évnívító kiállítása, Zöld menedék állatmenhely, Kanga Alapítvány terápiás állatai, Veresi kutyaiskolások, görénytenyésztők, Magyar Díszmadár tenyésztők, Klein rex törpe nyúl klub, Horkai Zoltán vadmalacai, Izsó tanya lovacskái, Kaktusz klub, Drótvirág, rengeteg kiállító és néhány előadó. Természetesen a legszebb terem a gyermeink füzetivel, kézimunkáival,

évesmunkákkal és művész szülők alkotásaival volt díszítve. Nyitás előtt egy órával mindenki a helyén állt izgatottan. A megnyitón gyermekeink énekeltek: emlékszem, 10 óra volt és csak mi hallgattuk. Egy pillanatra elkeseredtem, mert azt hittem, senki nem jön el. Aztán egy szülő szaladt a hírrel, hogy az egész Tessedik úton végig autók parkolnak, és elindult a tömeg! A nagy napon egy varázslatos összefogást tapasztalhattunk meg mindannyian, együtt a két osztály szülői közösségével, tanáraival és az egész iskolával. Volt, aki forgalmat irányított, volt, aki teremőrködött, volt, aki bográcsban főzött, vagy éppen fogadta a vendégeket. Jól éreztük magunkat! Hatalmas, meghatározó élmény volt minden szempontból. Végül pedig a sok élmény mellett anyagilag is rendkívül sikeres lett a rendezvény, összesen 1.170.000 Ft (!) lett a bevételünk, ami teljes mértékben fedezte a két osztályban keletkezett hiányt a vállalkások során abban a tanévben! Hozzá kell még tennem, hogy ezt úgy tudtuk elérni, hogy sok szülői felajánlást is kaptunk, ajándéktárgyakat, virágokat a győzteseknek stb. Nagyon jó érzés volt, hogy munkánknak ilyen kézzelfogható eredménye lett, és hogy segíthettünk egymásnak, közösen összefogva!

Mi ösztönzött arra, hogy szülőként többletfeladatot vállalj a közösségi életben?

Végh Anikó:

Mindig is közösségi ember voltam, már középiskolában is segítettem, ahol csak tudtam, később mindkét szakmám a segítség felé sodort. Amikor Dénes Waldorf-intézménybe kezdett járni, örömmel tapasztaltam, hogy itt már az óvodában is várják a szülői jelenlétet, segítséget. Soha sem jelentett számomra terhet, hogy részt vegyek a különféle munkákban, osztályszinten is a kezdetektől kivettem/kivettük a részünket a teendőkből. Nagyon szerettem a nyári munkálatokban is segédkezni, látni, hogyan épül, szépül az iskola, hogyan lesz a káoszból rend és tisztaság. Utána sokszor megemlítette Dénes egy-egy kifugázott csempelésnél, falfestésnél: „Ezt te csináltad!” Ezek a lehetőségek is hozzásegítettek, hogy az iskola valóban a második/másik otthonunk lehessen. Amikor a fiaim már nagyobbak lettek, úgy éreztem, eljött a pillanat, amikor nemcsak a fizikai munkálatokban, hanem egyesületi szinten is részt szeretnék vállalni. Időnként persze úgy éreztem, hogy nehéz itthonról elindulni egy-egy délutáni, esti megbeszélésre, de ilyenkor ezen hamar túllendültem, és örömmel mentem, mert olyan emberekkel lehettem együtt, beszélgethettem, akik hasonlóan éreznek, gondolkodnak. Ezeken

az összejöveteleken mindig remek volt a hangulat: tea, süti, jó érzés...

Minden közösségben vannak aktív és passzív emberek, engem soha nem érdekelt, hogy bezzeg más mit csinál. Úgy gondolom (főleg egy Waldorf-intézményben), hogy ha valaki valamilyen szinten nem vesz részt a teendőkből, akkor ő lesz szegényebb a lelkében. A mi osztályközösségünk szerinte egy remek közösség volt a szülők szempontjából is, nagyon sok aktív, tenni akaró, segítőkész emberrel dolgozhattam együtt. A regionális gimnáziumban szerencsére volt alkalmam csatlakozni az erősödő szülői kezdeményező körhöz, ahol tovább folytathatom a segédkezést.

A gödöllői iskola továbbra is különleges helyet foglal el a szívemben, amikor csak lehetőségem lesz rá, ott leszek/leszünk az ünnepeken! Én mindenkinek csak ajánlani tudom, hogy vállaljon habitusához és kedvéhez mérten feladatokat, mert ez egy remek közösség, ahova egyszerűen jó tartozni.

Jelenleg a legrégibb szülő vagy az iskolánkban. Milyennek látod ezt a közel 25 évet?

Fülöp Hajnalka:

Igen, mi 1994-ben jöttünk először óvodába a Táncsics utcai épületbe az akkor négyéves legnagyobb fiunkkal, én azóta számolom a gödöllői Waldorfhoz való kötődésünket.

Az egyik legső élményem az iskoláról – ami akkor még a Palotakert egyik lakótelepi házának földszintjén volt –, hogy a lépcsőházban állva az "Elindult Mária" című dalt énekeljük. Én két kis óvodással, a többiek már "naaaagy" iskolás gyerekekkel. Általam akkor – még – nem ismert szülők, gyertyafényben mosolyogva köszöntöttek, szeretettel fogadtak. A gyerekeim belesimultak a közös éneklésbe, én pedig háttorborgatóan szívemben getőnek éreztem. Ellentmondásos? Lehet. Ez a kifejezés írja le a leírhatatlant. Hogy milyennek látom? Életem legjobb döntése volt, hogy ezt az óvodát-iskolát választottuk, most négy felnőtt és egy hetedik "gyerek" édesanyjaként nem lehetek elég hálás, hogy itt nőhettünk fel. Mert – Steinerrel egyetértve – én is úgy gondolom, hogy "a nevelés önnevelés".

Mikor ide kerültünk, 24 éves, fiatal anyuka voltam, én is nagyon sokat fejlődtem, tanultam a gödöllői Waldorfban töltött évek alatt. A gyermekeimmel együtt tanultam a közösségtől, szülőtársaimtól, a közülük kikerült barátaimtól és a pedagógusoktól is. A legnagyobb értéknek a Waldorf-mozgalomban itt, Gödöllőn is az iskola körül a közösséget érzem. A mindig motivált, nem ítélező, nagy szeretettel feltöltött, a gyerekekért, családokért, a Waldorf-pedagógia szellemében dolgozó, elfogadó, toleráns, de mégis inspiráló emberek hálózatát. A kapcsolódás, az együtt töltött minőségi idő, a rengeteg pozitív visszajelzés folyamatos megerősítést jelentett a fiatal és sokszor bizonytalan anyukának, aki voltam: jó ez az út, menj csak, mi itt leszünk veled – ezt súgta, és ezt tette is a közösség.

Itt írtam az első cikkemet a Dióhéjba amatőrként, itt szerkesztettük – családirag – a lapot évekig, és ez is segített, hogy innen lettem újságíró és szerkesztő a waldorfos önkéntes munka után szakmám és hivatásom szerint is. Mindig lehetett

számítani a közösség megtartó erejére, társas támaszára, sosem voltam egyedül. Szabadságot kaptunk a gondolkodásban, az világ felfedezésében, a tudásban, egyenlőséget a jogainkban, tiszteletben tartva a gyerekjogokat is (!) és testi-értékességet a tehervállalásban. Egy nagyon erős, értékközpontú iskola ez, megalkuvást nem tűrő, szilárd emberi értékekkel, és meggyőződéssel rendelkező pedagógusok és szülők közössége. Meghatározó élmények az építkezések, a 90-es évek bakelitüzeme és a "rugógyár" kattogása utáni örömteli és katartikus átalakítás lehetősége: a falak áthelyezése, parketta lerakása teremszámra, a kerti tó létesítése, a tornasátor falmászó

falának szerelése – heroikus küzdelmek, amikben az egész családunk részt vett. Mindig az hajtott minket (apa-anyaként), hogy azt gondoltuk: itt lesznek a nap nagy részében a gyermekeink, legyen ez a legjobb hely, ami nekik adható. És az lett... Sok ember és sok jószág munkája adódott össze. Egyik szürreálisnak ható emlékem, mikor – 1995-ben talán, vagy 1999-ben – egy nyári átalakítás után a iskolakezdéshez szükséges engedélyekhez hirtelen sok feladat zúdult a nyakunkba. Mindenre szükség volt. Én az akkori újszülött kisbabámmal éjszaka két szoptatás között festettem az első emeleten, szerintem ez a legtermészetesebb tevékenységek egyike. Ma se tenném másként, ezer bébiszitterrel sem. De ez már legenda. Az iskola pedagógiai programja és nevelési légköre nemcsak tudásban adott sokat, de világlátásban is. A gyermekeinknél a legnagyobb örömöm, hogy látom náluk a világ felfedezni vágyását, látom bennük az emberek szeretetét, a segíteni akarást, tettet és tudást is. Elfogult vagyok, tudom, de ki merem jelenteni: jobb lett tőlük a világ. És még több ilyen iskolatársuk is van, akire bátran merem ezt

mondani. Sok fiatal felnőtt mára kollégám, vállalkozásomban partnerem, szakember-társam – a Waldorf-szál örökre összeköt és öríási érték, hogy mi „gödöllői waldorfos vagy simán waldorfos” ismerősök vagyunk. Számos képesség, készség kifejlődését segítette az iskola és a közösség a gyermekeinkben; ezek mind felbecsülhetetlenül értékesek: érzelmi intelligencia, kommunikáció, művészi és kritikus gondolkodás és látásmód és még sorolhatnám. Lehet, hogy objektívebb, tényszerűbb beszámolót is tudnék írni, de ha őszinte és spontán módon fogok bele, így sikerül mindig: értékes, barátságos, meleg és szeretettel 25 év van mögöttünk. És az a jó, hogy ez a közösség, az osztály, tanárok, barátok most is ugyanúgy egy értékes, támogató közösséget jelentenek, amit most itt is szeretnék megköszönni. Úgysem lehet eléggé. Egy érdekes jelenség: bárhova jövök Gödöllőn, az autó "magától" gurul a Tessedik S. utca 4-be. A közelgő búcsúba – Máté jövőre lesz 8. osztályos – kicsit bele fogok halni. De majd túlélem. Főnixként. Köszönöm, hogy leírhattam, és hogy elolvastátok.

Hogyan alakult ki a bazár?

Mirus Katrin:

Ursula Kemper, német óvónénink egyszer mesélte nekem, hogy a német Waldorf-iskolákban karácsony előtt bazárt tartanak. Elmondta azt is, hogy ez körülbelül hogyan néz ki. Ami a legjobban megfogott engem, az az, hogy sok régi diák ilyenkor visszalátogat az iskolában. Habár csak óvodánk és három osztályunk volt, nekiálltam és találtam rátermett társat is Kovács Olgában.

Az első bazárra a szülőkkel rengeteg játékot kötöttünk, varrtunk, barkácsoltunk; nevettünk, készültünk. Néhány hagyományt is teremtetünk, büfét rendeztünk be és foglalkozásokat tartottunk a gyerekeknek, pl. a gyertyamártogatás Keresztes Laci nappalijában (aki akkor még az iskolában lakott). Mivel olyan jól sikerült, ugyanabban a tanévben tavaszi bazárt is rendeztünk. És ami a legjobb – már néhány éve a régi diákjaink is visszajárnak hozzánk.

Szép hagyományként él tovább közösségünkben a komatálazás; te is kaptál és adsz is számtalanszor. Milyen érzés volt komatál- lat kapni? Mi ösztönzött arra, hogy azóta már több alkalommal Te is szervezz komatálazást másoknak?

Margittai Vera:

Komatálát kapni szívet melengető, testet-lelket tápláló élmény! Nagy segítség volt ez ötödik gyermekünk születése után, és nem mellesleg nagyon izgalmas tapasztalás belekóstolni más családok konyhájába! Máig emlékszem, kitől mit kaptunk, néhány fogást azóta be is építettem családjunk étrendjébe. Magától értetődő volt, hogy ha később lehetőségem lesz rá, én is szeretném anyatársaimat hozzásegíteni ehhez a jóhoz.

Mert egy új gyermek érkezése a családba a legnagyobb csoda, amikor azonban több testvér mellé érkezik a jövevény, és nincsenek a közelben ráérő nagyszülők, úgy nagyon nehéz is válhat a szülők számára az első időszak. Fantasztikus dolog, ha a családok egymást támogatva segíteni tudnak abban, hogy igazi ünneppé válhassanak ezek a hetek, és ennek a segítségnek fontos eleme lehet a komatálazás is.

Egy éve vagytok itt, nálunk, és azóta aktív részesei lettetek közösségünknek. Milyen érzés ide tartoznotok?

Bíró Katalin és Szpisjak Péter:

OTTHONOS. Az otthonosság érzése az első pillanattól kezdve meghatározó, és oda-vissza ható: azért otthonos, mert teszünk érte, és azért vagyunk aktívak az iskola életében, mert sajátunknak érezzük azt.

ELKÖTELEZŐDÖTT. Itt mindenki önként vállalja, hogy Waldorf-pedagógia szerint iskoláztatja gyermekét, és antropológiai szellemben ismerteti meg vele a világot, mely komoly sorsközösség, ezért minden szülő társra, pedagógusra szövetségként tekintünk, ami erős kötelékké válik közöttünk. Egy közösséghez tartozni, valaminek a része lenni mindig jó érzés, főleg, ha a kapcsolódás alapja – jelen esetben a Waldorf-szemlélet – egy irányba mutat, és így az egy csónakban evezés érzése összekö-

ti az embereket és biztonságot is ad mellette.

FEJLŐDÉSEL TELI. Úgy érezzük, hogy nemcsak egy jó közösség részesei lehetünk, hanem olyan impulzusokat kapunk, megtapasztalásokat szerzünk, amik által személyes életutunkban is fejlődhetünk, általuk jobbá válhatunk. Ez is segíti gyermekeink nevelését, támogatja kibontakozásukat.

SZOLIDÁRIS. Megvalósul a kölcsönös segítségnyújtáson alapuló közösségi létezés, mellyel úgy érezzük, hogy hozzáteszünk a nagy egészhez mindent, ami csak erőnkől telik, és ha úgy adódik, és szükségünk van rá, van kire támaszkodnunk.

MEGNYUGTATÓ. Gyermekeinken is azt látjuk, hogy szeretnek ide járni, felszabadultak, önma-

guk lehetnek. Szelíden érezhetnek meg és foglalhatják el helyüket a társadalom szövetében. Az első év tapasztalatai alapján úgy érezzük, hogy jó helyen vagyunk – ők is és mi is. Örömmel és izgalommal várunk és fogadunk minden új napot, minden új feladatot, és tudjuk, hogy rengeteg közös, szép élményben lesz még itt részünk.

Amióta a gyerekeid elballagtak az iskolából, utána is még sok mindenben részt vettél, veszel (pl. Szitár segítése, SZÉK, Felügyelő Bizottság). Mi vonz vissza?

Oláh Attila:

Azt hiszem, annyi minden eszembe jut, ami visszavonz, hogy az biztosan kifeszítené a Dióhéj kereteit. Nem is kezdenék bele. De mivel Jutka és a kedves, lelkes, kitartó és hősies szerkesztőség úgysem elégedne meg ennyivel, mégis megemlítek csak néhányat közülük.

Amikor a gyermekeim a gödöllői Waldorf-iskolában a családi és kedves évnytón ott álltak a kis leendő elsősök félkörében, izgalommal és boldogan, mégis szinte megmagyarázhatatlan természetességgel és magabiztossággal sétáltak ki oda a nevüket már kívülről tudó, kedves elsős osztálytanítók szólítására, fogtak kezét vele és lettek egycsapásra szüleikkel együtt befogadott

tagjai a mosolygós és tapsoló nagy közösségnek: nos, ez olyan érzés és élmény, amit újra és újra át szeretnék élni és megélni. Így vagyok a többi ünnepel és eseménnyel is. Amikor a sokszor fárasztó, rohanós, szervezkedős és sok áldozatot, de sok jókedvet és erőt is adó előkészületek után a rendezvényeinken, évszakünnepeinken, az annak idején nagy viták és hosszú beszélgetések után elhatározott, világra való nyitásunk révén a gödöllői parkokba való kitelepüléseinken végül sikeresen, boldogan és feltöltődve vehetünk részt, segíthetünk, nevetünk és mosolyoghatunk, hogy megint, újra és újra sikerült. Nos, akkor most is nagyon szívesen járok vissza, és ha csak tehetem,

ellátogatok egy-egy ilyen eseményre, hogy újra és újra átélhessem, és mosolyokkal, barátságos nézésekkel és jó szavakkal feltöltődhessenek.

Amikor szülőként, egyesületi vezetőségi tagként, SZÉK-tagként, Sztár-vezetőként és néha csak egyszerűen Atteszként részt vettem abban a sok-sok munkában, közös gondolkodásban, tervek, álmok és új irányok kidolgozásában, sokszor igen nehéz és kemény helyzetek felvállalásában és döntésekben, nos, akkor szeretném még látni, hogy működik nélkülünk is jól, hogy tovább él mindaz, amiért tettünk energiát, lelkesedést, anyagiakat nem kímélve. Amikor generációváltások történnek, változik a környezet a szülői és gyermekközösség, új szülőknak kell átvenniük a stafétabotot, nos, akkor szeretném tudni, hogy mások tényleg továbbviszik, megőrzik – jóllehet mindig kicsit más formában és tartalommal – és tovább erősítik értékeinket, a gyermekek-szülők-tanárok harmonikus közösségét a természettel.

Azt hiszem, többek közt ilyen okok vonzanak vissza. A gyermekeim ugyan kiröpültek már, de úgy éreztem, hogy e közösségnek továbbra is felelősséggel tartozom még. Ezért maradtam és próbál-

tam segíteni az átmenetet pl. a SZÉK és a Sztár folytatásában, újra megerősítésében, és vállaltam továbbra is a felügyelőbizottsági tagságot. Ezért nézek el még mindig időnként egy-egy ünnepre, előadásra, Paradicsomi és Pásztorjátékra. Ezért találkozom szívesen szülőkkal, tanárokkal, és válasszok örömmel most is kérdésekre, segítek, ha hívnak, s írok néhány sort, ha felkérnek.

Én köszönöm, hogy részese lehettem és részese lehetek még most is kicsit mindennek, és hogy nyugodtan átadhattam most már végleg a stafétabotot a helyemre lépőknek – mert nagyon jól csinálják, sőt –, akik az erős alapokra további emeleteket húznak! Kívánom, hogy tartsanak ki, a sokszor fárasztó és néha konfliktusokkal is teli, rövid időszakokat mindig követik hosszú, szép és örömteli korszakok, a fáradtság mindig meghozza eredményét, gyümölcsét. Eddig is így volt, ezután is így lesz – ebben a közösségben biztos vagyok benne. És idővel őket is ugyanígy felkéri majd emlékezni, és ugyanilyen jóleső emlékekkel szívükben írnak majd, ahogy én teszem most.

Szép napot, hónapot és éveket kívánok nektek!

UTAK ÖNMAGUNKHOZ

Kezdeményezéseink, segítőink

Milyen tapasztalatokat szereztél a Gödöllői Waldorf Iskola mentorálása során?

Christof Wiechert:

A 90-es évek végén jártam először életemben Magyarországon. Még fiatal voltam, még nem volt sok kötelezettségem (csak épp a dornachi Pedagógiai Szekció vezetője volt akkoriban – a szerk.) és örömteli várakozással néztem látogatásom elébe, vajon mi is fog történni. Csodálatos volt minden – maga Gödöllő, Sissi kastélya, a szelíd, zöld dombok, a kisebb-nagyobb falvak, majd később az ékszerdoboz a Duna partján, a hidak, színházak, a csodás sétányok, a századforduló

emléke – mind-mind magával ragadott. És a festői tájak fölött mindig ott lebegett a melankólia finom lehelete, mely oly sok zenével oly sok daltamot idézett fel bennem. Nagy szerencsémre a Gál családnál (Ruszkay Andreáéknál) lakhattam, a szép házukban nagy kerttel. És mindig, amikor látogatásom végéhez közeledtünk, a kertben – ami a 3 kedves leányuk hatalmas játszótéréül szolgált – igazi bográcsgulyással vendégeltek meg, aminek a házigazdám nagy szakértője volt:

előtte órákon át hihetetlen precizitással és ügyességgel rakta meg hozzá a tüzet. A Nap lemenőben volt, sorra érkeztek a kollégák és mind magukkal hoztak valami finomságot. Körbeültünk és aztán beszélgettünk Istenről, a világ dolgairól. A csillagok már fenn ragyogtak az égen, időnként egy szellő suhant át – felejthetetlen estéi ezek a barátságunknak....

És hogy dolgoztunk is? Hát persze, de az iskola olyan volt, mint a bogrács a tűz fölött, sok mindent beletettek, pár dolgot ki kellett venni, és ami az én dolgom volt tulajdonképpen: mindig (meg) kellett kóstolnom. Waldorf-ízű a leves, netán túl íztelen, vagy túl erős? Többnyire kicsit íztelen volt, túl vízízű, még akkor is, ha olyan őstehetségek tanítottak, mint Miklós, akire mindent rá lehetett bízni, mert fantasztikus nyugalommal bírt – valószínűleg már jó ideje nyugdíjas lehet. De a sok fiatal kolléga borsot és sót hozott magával, így aztán minden jól működött. Nagy öröm volt látni, hogy Andrea, a házigazdám mennyire lelkesedett az iskoláért a hiányosságok ellenére, olyannyira, hogy végül elhatározta, osztálytanító lesz.

És persze logikus volt, hogy amikor egy iskola egy gyárépületben lel otthonra, akkor még „ráteszünk” egy felsőtagozatot (azaz gimnáziumot – a szerk.). Így tanultuk meg, hogy egy iskolának megvannak

a saját működési törvényszerűségei, amit először meg kell ismernünk. De a kollégák gyorsan tanultak és felismerték, hogy a valódi pedagógiai gyökerelem sokak együttműködésében rejlik, így a sok különböző, kisebb szervezetből egy nagyobb jött létre, ami életképesnek bizonyult. A bográcsból ki kellett venni azt, ami a gimnáziumi kezdeményezésből megmaradt, ennek során néhányan bizony meg is égtek az ujjukat. De mindez már az én látogatásaim után történt.

Az emlékezetemben azóta is erősen élnek mindezekelőtt a csodálatos, eleven, mozgékony gyermekek: kisfiúk és lányok, akiket akkoriban még kevésbé érintett meg a városi kultúra, velük még igazán lehetett játszani. Amikor becsengettek, betódult velük az élet friss árama, és süvített végig a szép, apukák által faragott díszítések mentén, ami elfeledtette, hogy igazából egy gyárépületben vagyunk, ahol többek között rugókat állítottak elő. Mindig is remek kombinációnak tartottam az iskola és a gyár összekapcsolódását, hát nem így volt ez sok-sok évvel ezelőtt Stuttgartban is?

Kívánom mindenkinek – az iskola szülői körének, diákjainak és tanárainak –, hogy az iskola szellemisége továbbra is erőteljesen fejlődjön, hogy egy biztos hely legyen a gyermekek és fiatalok számára, akiket nekünk kell felkészítenünk az életre.

Hogyan alakult meg a Zeneház, milyen volt a zenei élet az iskolában régen?

Farkas-Molnár Judit:

2000 decemberében érkeztem az iskolába, épp adventi időszakban, ami már önmagában is motiváló volt. A termekből regelenként énekszó, furulyaszó hallatszott, majd a Paradicsomi játék kórusába csöppentem. A konferencia azt fogalmazta meg kérésként, hogy szeretné, ha az iskolában általában is élő, virágzó zenei élet lenne. Az első tanévemben találkoztam Dominik Petri antropozófus zenetanárral, akinek hatására

zenei életéből fakadtak, amit az egész konferencia és vezetői kör támogatott, és szülői felkérésre gondolkodtunk tovább, hogyan lehetne ezt életre kelteni. Megszületett Zenekuckó néven a "waldorfos szolfézs", kisebb furulyás csoportok alakultak, elindult a hangszerez zeneoktatás furulya, fuvola, cselló, zongora és trombita hangszereken, később hegedűt és gitárt is választhattak a gyerekek. Christof Wiechert, aki akkor az iskola tanácsadó tanára volt, egy svájci Waldorf Zeneiskola (Európában

kerültem egyre közelebb a Waldorf-zenepedagógiához, és inspirált tovább a gyermek zeneiségének kibontása felé. A zenét megmutatni, közelebb hozni volt az első lépés. Koncerteket szerveztem a Zeneakadémiára családoknak, hívtunk egy-egy vendéget zenélni az iskolába és elindítottuk a "Házimuzsika" koncerteket, ahol a már zenét tanuló gyerekek közreműködésével, vagy szülőikkel is társulva muzsikáltak a gyerekek. A következő évben ezt már ketten, Kürti Katinkával együtt tettük, aki ugyancsak ének-zene tanárként érkezett az iskolába. A konferenciában elvállaltam egy évre a művészeti foglalkozást, amit kóruspróbákra fordítottunk, így alakulhatott meg a tanári kórus. Szépen dolgoztunk együtt, nagy élmény volt mindannyiunk számára. A téli évszakünnepeken énekeltünk először az iskola gyermekeinek és szüleinek, ami óriási meglepetés és siker volt, mert addig ezt titokban tartottuk. A közösségi éneklés, zenélés behívása az iskolába innen már könnyebben ment. A következő években elindult a középtagozatos kórus és zenekar, majd ritmuscsoport, amit Katinkával együtt vezettünk, és a gimis kórus, amit Csapó Tamás – ének-zene tanár a gimnáziumi tagozaton – vezetett. Mindezt az iskola támogatásával, a meglévő ének-zene órászámok emelkedésével értük el. A tanári karból Mirus Katrin állt mindvégig e kezdeményezés mellett, köszönet érte! Emellett érkezett egyre több szülői megkeresés, hogy lehetne-e waldorfos szolfézs indítani, vagy esetleg hangszert is tanítani waldorfosan itt, az iskolában. Ez egy fontos momentum! A Zeneház alapjai az iskola egyre színesedő

7 ilyen intézmény létezett abban az időben) hegedűtanárát ajánlotta, Felicia Birkenmeiert, aki két egymást követő évben segítette kurzusaival a szellemi háttér és a waldorfos hangszerez oktatás alapjainak megerősítését iskolánkban. Ezeket a képzéseket már a Zeneház szervezte, amire a magyarországi Waldorf-iskolák zenetanárai szép számmal érkeztek. Fantasztikus összefogással, a Hármaskör Alapítványon keresztül nyitotta meg a kapuit körülbelül másfél év előkészület után a Zeneház a 2006/2007-es tanévben hivatalosan is. 120 gyermek iratkozott be ebben az évben! A Zeneház tanáraival külön konferenciát tartottunk heti rendszerességgel, ahol a szellemi munka, a jó gyakorlatok, időszakosan közös zenélések mellett szervezési kérdésekkel is foglalkoztunk. Tulajdonképpen az iskolától függetlenül, de szoros együttműködésben és támogatással működünk. Hűen az alapítvány nevéhez a működésben ténylegesen több pedagógus, sok szülő és szakember is részt vett. Szívem szerint hosszasan sorolnám mindazoknak a neveit, akik meghatározói voltak ennek a folyamatnak, de most csak – a fentiekén kívül – néhányat említenék. Magát a kezdeményező, vállalkozói lét jelentését, felelősségét megérteni, és a Zeneházat elkezdni fizikai szinten felépíteni Somogyi Tibor, az iskola egyik alapító szülője segítette; Kovács László egyengetette a jogi utat, és tanított e nyelvezet megértésére; Nagy Tibor pedig, aki emberként állt mellettem minden örömteli és nehéz pillanatban, kérdéseivel lendített tovább az

újabb elágazásokhoz érve. 2007 szeptemberéig vezettem e kezdeményezést, vállalkozást, (mert gyermekáldás elé néztem), amit Katinka, majd mások vittek tovább más célokkal és szellemiséggel. A csúcspontja ennek az időszaknak a

Gödöllői Kastélyban adott Waldorf Zenei Est volt, ahol az iskola osztályaival, kórusaival, egyéni és csoportos zenét tanuló diákjaival, euritmistákkal kiegészítve egy egész estét betöltő, színvonalas műsort adtunk, és telt házzal ünnepeltük a Zenét!

Sok éven át segítetted a munkánkat pszichológusként: mik a tapasztalataid, miben más egy "waldorfos" gyerek?

Császár Adrienne:

Sok család, gyerek jár hozzám különféle problémákkal. Az első pillanatban, ahogy bejön valaki az ajtón, megismerem, hogy Waldorf-óvodába, -iskolába jár. Ahogy megfogja a kilincset, ahogy mozog, amilyen viszonyban van az adott térrel, a világgal, más felnőtt, akár számára ismeretlen emberrel is. Tudom, honnan jön ez. Gyermekként – nem „kicsinyített felnőttként” – van kezelve. Az adott közösségében gondozói, tanárai által meg van becsülve. Kapcsolatuk szeretetteljes és megalapozott. Mindig az adott fejlődéslelektanilag jellemző szakasznak megfelelően. Mert egy gyermek egészen másképpen gondolkodik, érez, reagál, mint egy felnőtt. Ezzel a gyermekkori sajátossággal bánni kell tudni. Még az egyetemi éveim alatt határoztam el, hogy a Waldorf-iskolákkal kapcsolatba kell kerülnöm, mert az egyetlen pedagógiai módszer, ami a nevelésben, és

az oktatásban is figyelembe veszi az életkori és temperamentumbeli sajátosságokat. Hát mindez szerencsére meg is látszik a gyerekeken – nekik jut eszükbe például, hogy saját darabot is kitalálhatnak akár hangszerükön, ne csak Bachot vagy Mozartot játsszanak, technikai gyakorlatokat végezzenek. Ez természetesen jön belőlük, nem méregetik magukat össze a „nagymúltú” zeneszerzőkkel, pedig megfelelően tisztelik őket. Az sem biztos, hogy zenészek lesznek belőlük, de alkotó emberek igen.

A másik fontos dolog, hogy a Waldorf-pedagógia rendszere csak akkor tud jól működni, ha az óvoda, iskola szorosan együtt dolgozik a családokkal. Jól ismerik egymást a szülők és a tanárok. A gyerekek így biztonságban érzik magukat, egyensúlyban lévő, a világra kíváncsi, érdeklődő, magabiztos, na és teremteni tudó ifjakká válhatnak.

Hogyan emlékszel vissza az első aluljáró-festésre?

Dvorszky Anikó:

Alapvetően gyenge a memóriám, emlékek jönnek, de inkább mennek. A 8 évvel ezelőtti aluljáró-festés megragadt. Mert olyan klassz csapat voltunk, olyan lehangolódott jók, magabiztosak. És amit létrehoztunk, az mindannyiunk közös öröme és büszkeségeként sokáig díszítette az aluljárót. Azt nem tudom, hogyan landolt rajtam a feladat, és a diákok kiválasztása sem világos (talán művészettörténet fakultáció?). De mindenképpen lelkesen és komoly előkészülettel álltunk neki a munkának. Barokk volt a téma, a témánk. Ez Gödöllőhöz nagyon illő, a kastély miatt is hálás, jól kutatható, melyet alaposan körüljártunk. Megnéztük együtt, milyen ez a korstílus, mik a jellegzetességei, és úgy döntöttünk, hogy egy barokk "szobát" fogunk megalkotni. Mindenki keresett egy motívumot, egy fő témát és előre megtervezte és megrajzolta. Választottunk színeket, szép zöldet és hozzá passzoló aranyat. A fal tapétamintáját sablonban kivágtuk, és vártuk a nagy napot. Közben Szalai Imrétől kölcsönkértem egy nagyon hosszú hoszszabbítót. Ez fontos elem.

Az adott napon korán a helyszínre mentünk és beüzemeltük a technikát. A múzeumból hoztam ki áramot, a laptophoz és a projektorhoz. Az előre megtervezett motívumokat, rajzokat egyszerűen kivetítettük a falra! Csak körül kellett rajzolni és klasszul lehetett festeni. Na, ez nagyon újszerű

volt a többi megjelent iskolai csoportnak. Pont a waldorfosok! Akkor még több előítélet keringett rólunk, és ez nem passzolt egyikbe sem! Csálást is suttoztak, mert nem tudták, hogy előtte egyeztettem a szervezőkkel, és semmiféle kifogásuk nem volt az adott eszközök használata ellen. Nagyon keményen dolgoztak a diákjaink, szépen formát kapott minden. A zöld háttérrel is elkészültünk, elővettük a sablonokat és a barokk tapétamintákat arany festékkel vittük fel a falra, gyorsan és látványos eredménnyel. Na, ez megint nagy döbbenetet okozott. Ilyet még nem láttak

a kedves városi gyerekek. Pedig a sablontechnika kitűnő eszköz, ha sok egyforma mintát akarunk megalkotni. Pont mint egy barokk tapétán... És amikor elkészültünk, nem tudtuk nem észrevenni a tisztelettel vegyes irigységet. Nagyon büszke voltam rájuk, és bevallom, magamra is. Áttörtünk az előítéletek falán, megmutattuk, hogy Waldorf-iskolásként magabiztosan kezeljük a XXI. század technikáját. Ami ott megszületett, magas minőséget képviselt, a diákjainktól megszokott tisztességes hozzáállás és az iskolától kapott művészi képzés által.

Mi ösztönzött a PAN Klub elindítására és melyik alkalom lett számodra igazán emlékezetes?

Vízy Miklós:

2001. év tájékán első nyolc évetem vezetve jött az ötlet egy szülői klub, a Pan Klub létrehozatalára. A Pan=egyesíteni szó jelentése azt a törekvésemet tükrözte, hogy a Waldorf-családoknak olyan összejöveteleket adjon, ahol szabadon szórakozhatnak, barátkozhatnak. Ez a korszak még igencsak az építkezésekről, falbontásokról, iskolánk kialakításáról szólt. A szülők sok fizikai munkát végeztek ebben az időben. Úgy viccelődtem, hogy ez az est ne arról szóljon, hogy mit kell kifesteni, sőt még a székeket se kelljen az est végén visszahordani az osztályokba. Ezért iskolán kívüli helyet kerestem a városban. Így kerültünk a művelődési házba. Egy autózvezető-tanfolyam meg valami szakkör közt kaptunk mi is egy termet. Én pedig fotelokról, kandallóról és kiváló büfészolgáltatásról álmodoztam. Kecskés József, a művelődési ház igazgatója támogatott minket, a ház adta lehetőségekkel. Kaptunk egy büfést, aki a terembe üdítőket, néhány sört hozott. Amikor mondtam, hogy lehetne édesség is, akkor legközelebb 8 db Balaton szelet kínálkozott egy tányéron. De volt ott egy büfés hölgy, aki szerencsére más volt; ő Möttyő, aki igazi vendéglátó volt. Mikor ő megjelent a libamájás pástétomjaival, fatörzs nevű süteményével, koktéjjaival, egy csapásra megváltozott a komfortérzetünk. Kéthetente péntekenként jöttünk össze, 18 órától 22 óráig, de a fotelok még mindig hiányoztak. A program viszont jó volt.

Mindig volt egy előadó egy adott témában, utána kötetlen beszélgetésre volt alkalom. Jelen volt a humor, a zene, színvonalas előadások. Vendégünk volt Laár András, a költő, zenész, buddhista, élveztük Galla Miklós sajátos humorát, s amikor Ferenczi Gyuri óvodás szülő volt nálunk, elhozta egész zenekarát. Itt bontogatta szárnyait iskolánk ír zenét játszó együttese, az Irma zenekar, volt novellaest, a „Hozd el a kedvenc novelládat!”. Jól szórakoztunk Méhes Csaba pantomimestjein. Pelva Gábor, a Szkéné Színház zenésze, aki hol székel népzenei játszott, majd Jimi Hendrix-dalokat, közben filozofálva a zenéről, kultúráról, Je-

nes Barnabás pedig Cseh Tamás-dalokat énekelt nekünk.

És a történetben most nagyot ugorva egyszer csak megtaláltam az igazi klubot, a Tessedik Gálériában. Kecskés József itt lett kiállításszervező, Möttyő büfés háziasszony, itt ételben, italban már nagyon el voltunk kényeztetve. A ház vezetője Roszik Gábor nagy kedvezményekkel patronált minket. Álmaim kandallója duruzsolt az esteken, fotelok, kényelem, és a falakon az aktuális festménykiállítások is emelték a színvonalat. Bogrnár Szilvia gyönyörű előadásait élvezhettük, iskolánk diákzenekarai kaptak fellépési lehetőségeket, elindult egy sorozat: a „Kalandozó magyarok” olyan szülőikkel, akik elmesélték igazán kalandos világtutazásaikat. Pl. Harangi Rita Kamcsatkában járt egyetemista barátaival a szovjet tiltott területen, vagy Mayer Marci volt tanítványom, aki Vlagyivosztokból stoppal jött haza (14 ezer km), vagy Kiss Attila, aki még az utolsó pillanatban

végzett geodéziai felméréseket társaival a Szíriában lévő magyar vonatkozású lovagvárban. Voltak utópisztikus előadók: Nagy Gábor bevezette a Zöld forintot, Takács Péter a jövő alternatív társadalmait álmolta velünk. Megjelentek gimnazista diákjaink szárnybontogató kisfilmjei. Aztán a kötött programok után szabad, jó beszélgetések zajlottak. A teljesség igénye nélkül emeltem ki a fenti programokat. A klub néha hosszabb szünetet tart, mert rengeteg más program van a Waldorf-életünkben, de bármikor felszítható a kandalló parazsa. Jelenleg Orvos-Tóth Noémi pszichológust szeretném meghívni, akinek izgalmas témája a családorsok elemzése az egyén életében.

Végül, de nem utolsó sorban Kőhalmi Ákos grafikai plakátjait is meg kell említenem, amelyek kiállítva még sok mindent el tudnának mesélni a Pan Klubról.

A látogatottságról: alkalmanként 30-50 fő lehetne az átlag előadóktól függően, de voltunk kilencvenen is. Egyik kedvenc történetem, amikor felhívtam egyik barátom Budapestről, és közölte: „Miklós, váratlanul betoppant hozzánk egy dán kórus, negyvenen vannak. Fel kéne lépniük valahol, nálatok lehetne?” Épp klubestre készültünk, mondtam, jöjjenek, és meg is jöttek. Mi voltunk harmincan, ők negyvenen. Aznap este dugig volt a Pan Klub.

Hogyan jött létre a Könyvkuckó és milyen volt évekig ezt működtetni?

Tari Henriette:

Ha az ember nyitott szemmel jár a világban, szívében-lelkében él a vágy: segíteni, saját esetemben fókuszban a gyerekekkel, annak van esélye meglátni pl. azt, hogy egy kis helységbe zsúfolt könyveket „Csipkerózsika-álmából” hogyan lehetne felébreszteni, a gyerekek felé fordítani, létrehozva egy teret, mely segítően igyekszik hatni. Így jártam én, persze ebben hatalmas segítőt volt a férjem, aki vállalta, ahol, amiben csak tud, segít. A könyvek szorgos, erős kezek munkája

révén lekerültek a második emeletről a földszintre, ahol szerető, meleg burkot teremteni igyekvő kezek nyomán kialakult egyfajta tér. Tér, ahol a könyvek tudást közvetítenek, megtámasztanak, kikapcsolnak, elaltatnak; tér, ami beburkol, segíthet megnyílni, ellazulni, feledtetni nehézséget, bajokat, ahol egyszerűen csak jó lenni.

Ilyen ideák mentén indult és igyekezett működni, nehézségekkel is megbirkózva a Könyvkuckó négy éven át.

Mit jelent számotokra a keresztszülői kapcsolat?

Rábel-Nagy Ágnes:

Mindenekelőtt barátságot. Luca lányom keresztnőjével, Elke Benderrel való találkozásunk igazán sorsszerű volt. Nélküle biztosan szegényebb lenne az életünk. Már az első levélváltáskor is érezhető volt, hogy Elke rokonlélek. Aztán egyszer csak felkerekedett, és meg is látogatott bennünket, velünk lakott az otthonunkban, s egész idő alatt az volt az érzésem, hogy nem először találkozunk. A személyes ismeretség persze még szorosabbra fűzte a barátságunkat, sokszor írunk neki, s ő sosem késlekedik a válasszal. Kíváncsiak vagyunk egymásra, s ez nagyon jó érzés! Terveződik az újabb látogatása hozzánk, talán jövő nyáron ismét találkozhatunk. Luca pedig épp miatta választotta tizenegyedikes szociális munkájának helyszínéül Németországot, mert útja során mindenképp fel szeretné keresni keresztnőjét is.

Mi volt az a Waldorf-túraszakkör?

Mayer Zsolt:

Az iskolai túrázás az óvodában indult! Gyermekekkel, Marcival és Imolával mindig is nagyokat sétáltunk, kirándultunk. A Waldorf-oviban kialakult jó közösség csak növelte a létszámot (ezerszer is köszönet Éva néninek, aki már a csillagok közül óv bennünket). Így, mire az iskolába kerültünk, szinte természetes volt a folytatás. Először csak az első osztályosok jöttek, de hamarosan havi programmá vált, hogy hónap elején bemenetünk mindegyik osztályba és érdekes történetekkel, mesékkel csaltam a gyerekeket magunkkal. Plakátok és a már akkor is megjelenő Dióhéj népszerűsítette a túrákat. Így nem csoda, hogy volt olyan túra, amin több mint 80-an voltunk. Néhány élmény – természetesen horrortörténet, mert a gyerekek ezeket imádták a legjobban:
- Benedek, aki télen „veszett el”

a Börzsönyben. Mínusz 5 fok volt, sötétedett, és több mint egy órán át kerestük és már értesítettük a katasztrófavédelmet is, akik elkezdtek szervezni az éjszakai kutatást. Ekkor jött a telefon a nagy-marosi rendőrségtől, hogy találtak egy kisfiút. Mikor átvettük, csak annyit kérdezt: Eltévédtetek? (Mi, ötvenen!)

- Lulli, Bakony – hasonló történet, csak ott észre se vettük, hogy eltűnt. Pont egy erdei aszfaltúton sétáltunk, mikor megjelent mögöttünk villogó kék fénnel egy rendőrautó. Abból tízéves túratársunk mászott elő, aki önállóan hívta a 112-t. Szerencsére megtalálták a rend őrei és utánunk hozták. Slusszpoén: a kislány hamis nevet mondott be, hogy nehogy valakit is megbüntessenek, mert elveszett!

- Megint tél, a Cserhátban. Több mint 60 cm hótakaró és folyamatosan hull. Hajni és Elek a gyermekeikkel – a legkisebb még karon ülő –, és hogy még nehezebb legyen, egy szánkó. Én elől 20 gyerekkel a szokásos meséléssel és lavinázással, ők hátul már az életükért küzdenek. Pánik és hívják a 112-es számot. Ismét jönnek a rend őrei. Elindulnak menteni – félcipőben! Happy end – csak a szánkó veszett oda!

Ezeknek a tőrának lett a megkoronázása, hogy

amikor már Matyi fiam is a suliba járt és harmadikos lett, kezdtük Veletek közösen az Országos Kéktúrát. 1100 km hegyen-völgyön át. Induláskor 40-60 tagú volt a csapat, de négy év múlva is, amikor befejeztük, maradtunk több mint tizenöt.

A visszaemlékezés végén, csak hogy felelevenítsem a közös múltunk hasonló eseményeit, szerveztem nyári szigetközi nomád kenutáborokat, ahol egyik alkalommal 120-an sátoroztunk. Essen szó a téli sítáborokról, ahol mindig fergeteges hangulat volt, és emlékezzünk a falmászásra a tornasátorban, ahol csodás kis csapat kovácsolódott össze, és akikkel Magyarország és Horvátország sziklaormait is megmáztuk.

Ma már ki merem jelenteni, hogy életem legszebb időszaka volt ez a tizenvalahány esztendő Veletek - a WALDORF-ISKOLÁBÓL.

Hogyan indult a GreenPici, ha visszatekintesz rá ennyi év távlatából, mi jut eszedbe róla?

Dobos Péter:

Egy Waldorf-iskolában szülőként is rengeteg lehetőség adódik bekapcsolódni az intézmény életébe, így vehettem részt sok évvel ezelőtt egy erdei iskolai pedagógusképzésen. Addig is elég aktív voltam a különböző kirándulások szervezésében, de itt kaptam meg azt a szemléletet és módszertant, amit ezek után már tudatosan képviselhettem a környezeti nevelés és közösségformálás terén. Legnagyobb fiam osztályának jósvaíói erdei iskolájáról hazafelé jövet a buszon jegyezte meg az egyik leány: „Péter, de jó lenne, ha ez nemcsak egy hétig tartana, hanem egész évben!” Ez a dicséret adta a bátorságot, hogy 2005 őszén elindítsak egy természetismereti és környezetvédelmi szakkört 5-8.

osztályosok részére. A nevünket is ők találták ki: GreenPici Szakkör. Ezek után már nem volt más dolgom, mint segítséget adni a gyerekeknek ötleteik megvalósításához, megteremteni ehhez a tárgyi és személyi feltételeket, néha kicsit terelgetni őket és korlátokat szabni. Neveket nem említek, mert azzal már be is telne a rendelkezésemre álló

hely, inkább csak felsorolok néhány tevékenységet, eseményt, ami most eszembe jut:

- Madárbarát Kert kialakítása az iskola körül (rengeteg kétkézi munkával, szülők bevonásával, pályázati írással, odúk, madáretetők készítésével, ezek rendszeres karbantartásával, hagyományos gyümölcsfajták ültetésével, tókészítéssel, információs táblák kirakásával)
- Testvériskolai kapcsolat létrehozása Gyimesfelsővel (csángó est szervezése, gyerekek fogadása, kiutaztatása 6 éven keresztül)
- Szelektív szemétygyűjtés bevezetése, iskolai párgyűjtés megszervezése
- Különböző versenyeken való részvétel (3 országos első helyezés a Madarak és Fák Napja Országos Versenyen; a „Nézzünk szét a házunk táján!” országos pályázat első díja, amin Szada hagyományos zöldség- és gyümölcsfajtaikat fedeztük föl, s melynek következtében évekig kaptuk a tápiószélei agrobotanikai központból a különböző magvakat, palántákat az iskolakerthez; első hely a „Szemétség 2008” című országos környezetudatos versenyen és számos helyi vetélkedőn, pl. a „Gödöllő-ököváros” makettünket évekig kiállították a GATE-Zöld Klub által szervezett Zöld Forratagon)

- Magonc Alapítvány létrehozása (TERMIK-táborok, nemzetközi táborok, Zöld Országos Találkozó szervezése)

De festettünk zebrát illegálisan a sulis bejáratához; a bazárjainkon és jó pár városi rendezvényen standjainkon környezetbarát termékeket és saját készítésű madárvédelmi berendezéseket árultunk. Kézműves foglalkozásokat tartottunk újrahasznosítható tárgyakból; faliújságot alakítottunk ki az iskolában, ahová cikkeket írtak tagjaink az aktuális zöld jeles napokról vagy bemutattak egy környezetünkben élő növényt vagy állatot. Végigültettünk gyümölcsfákkal egy szadai utcát; levegőszennyezést mértünk; számtalanszor szerveztünk adománygyűjtést és juttattuk ki azokat Bőjte Csaba erdélyi otthonaiba; végiglátogattuk Magyarország nemzeti parkjait; országos diák-konferencián vettünk részt, bemutatva tevékenységünket; hatalmas szilveszteri bulikat csaptunk! Szeretném megköszönni a támogatást és sok segítséget iskolánk pedagógusainak, a szülőknek és persze a gyerekeknek, akik részt vettek mind ebben! Utóbbiak közül többen már felnőttként olyan munkát választottak, amiben folytatják „greenpicis” tevékenységüket, ez nagyon jó érzés számomra.

Mi ösztönözte a Waldorf Bál megszervezését és milyen emlékeid vannak róla?

Szabó Erzsébet:

Azokban az években az Iskolaszékben (ma már ezt, azt hiszem, máshogy hívják) képviseltem a nagyobbik fiam osztályát. Többek között olyan programokat próbáltunk kidolgozni, amik egyrészt nagyobb ismertséget és elismertséget szereznek a Waldorf-iskolának és rentábilis, hagyománnyá váló eseménnyé válnak. Akkoriban két ilyen projekt indult el: a Waldorf naptár és a játékonysági bál. A bál természetesen komolyabb szervezést, előkészületeket igényelt. Felhívásomra összeállt egy kis létszámú szervezőcsapat néhány szülőből.

Volt olyan segítőm, akinek már volt tapasztalata iskolai bál szervezésében, ezzel együtt is úgy éreztem, hogy vakon vagyunk. Nagy lendülettel kezdtünk bele, és sok beszélgetés és ötletelés előzte meg a szervezés elindítását. Nagy kérdés volt, hogy hogyan tudjuk minél „waldorfosabbra” szervezni a programot. Emlékeim szerint legfontosabb alapja a műsor volt, amelybe nagyon sok tehetséges diákunkat meghívtunk. Végül is a jegyeladás felülmúlta a várakozásainkat, sőt még az utolsó pillanatban is érkeztek vendégek.

Nagyon jó hangulat volt, persze nem kevés bálival, de eredményesen zajlott le a bál. Ezen a tapasztaláson elindulva a következő évben is megkezdtük a szervezést, még nagyobb hívréssel és sikerült egy igazán impozáns helyszínt megszerezni ez alkalomra: a Gödöllői Királyi Kastély frissen felújított lovardáját. A helyszín még inkább garantálta a báli hangulatot, imádtam a szervezést és azt hiszem, jól is sikerült.

Így hát az akkori csapat elérte célját, hagyományt teremtettünk, a gödöllői Waldorf bált azóta is évről-évre (ha némi kihagyással is, de idén újra! - a szerk.) megszervezik az utánunk érkező szülők, ezzel együtt és persze ettől függetlenül is az iskola pedig egyre ismertebb, népszerűbb lett a városban. Ezek a hetek, hónapok mindig nagyon inspiráltak, úgy éreztem, szétfeszít a szervezés öröme, a sikerek, a jó hangulat.

Köszönöm az iskolának, a szülőtársaknak és a gyermekeimnek ezeket az éveket. Ezeken az élményeken túl még rengeteg mindent adott nekem az iskola.

Hogyan indult a "Mamák Menzája", mi is volt ez, milyen előzményei voltak, mi ösztönözte a létrejöttét, és hogyan született meg belőle a "Gödölye-menza" az iskolában?

Bencze Ágnes:

Az egész történet egy újsággal kezdődött. A Magyar Konyha c. lapban a recepteken túl jó írások is voltak. Egyszer egy svéd kezdeményezésről adtak hírt, az anyukák egy iskolában megelégtették az egészségtelen menzakostrót, és megegyeztek az igazgatóval, hogy engedje őket főzni. Elfoglalták az iskola jól felszerelt főzőkonyháját, és attól kezdve házi kosztot evett minden gyerek és tanár. Nagyon tetszett a sztori, és 2009 nyarán (túl számos bazáron, bio-büfén és Termék-táboron) felajánlottam az akkori napközis nevelőnek, Buza Saroltának, hogy a tanév vége és a János-nap közti időben főzők ebédet a gyerekeknek a napköziben. A kísérlet sikeres volt, a gyerekeknek tetszett a napközis tábor meg az ebéd is, én pedig egyre lelkesebben oltogattam a hozzám hasonlóan gyesen lévő anyatársaimat, hogy főzzünk már mi is a napköziseknek úgy, ahogy a svéd anyukák. Ezzel egy időben kedves barátom, Nagy Gábor (aki a gödöllői Waldorf egyik alapítója) több kezdeményezést indított útjára, hogy a Waldorf-közösségben meglévő erőforrásokat minél jobban felhasználhassuk az intézményeink és a családok javára, gazdálkodjunk azokkal a javakkal (képeségekkel, szaktudással, szabadidővel), amivel a közösségünk a tagjai révén rendelkezik. Az én gyerek-etető projektem és Gábor zöld/szociális gazdaság-víziója végül egy szociális szövetkezet megalakulásában ért össze. Az időzítés nem volt véletlen: megjelentek az első TÁMOP pályázatok a szociális szövetkezetek részére, melyek révén tőkéhez juthatott a kezdeményezés. Gábor elkezdte a pályázatírást, én pedig a menzaszervezést. Egyszerű volt a képlet: egy héten van öt tanítási nap, ha minden napra találok egy-egy anyukát, aki 15-20 adag ételt megfőz és beviszi az iskolába, akkor a napköziseknek ezentúl rendes ebédjük lesz. Egész könnyen találtam tettestársakat az ötlet megvalósításához, így 2010. október 1-től elindítottuk a Mamák Menzáját. Akkor azt gondoltuk, hogy januártól már egy nyertes pá-

lyázat birtokában, a svéd anyukákhoz hasonlóan az iskola remek, új konyhájából fogjuk jól tartani Waldorfiát... Nos, ennél kicsit bonyolultabb lett a történet – de ez a rész már Nagy Gábor meséje lesz a Gödölyéről.

Vissza a Mamák Menzájához: mit főztünk és miből? A zöldségeket Matthew Hayes Nyitott Kertjéből rendeltük, amit csütörtökönként a gyerekek kedvence, Püsi szállított a nagy, piros autóval az iskolába. A gabonák, lisztek, egyéb szárazáru a Bioponttól jött, a bio tejtermékeket és kenyeret pedig biciklivel fuvaroztam az iskolába a piacról meg a Sparból. Daliás idők voltak.

Színes, vega menü volt, sok zöldséggel, gabonával. Kitaláltam az étrendet, összeszedtem a recepteket meg a hozzávalókat, és az iskolában szétosztottam a főzős anyukák között. Ők hazavitték, megfőzték-megsütötték, visszahozták, és az icike-picike iskolások mind megették!

Itt a vége az első résznek...

Hogyan született meg a Magonc és a Termik tábor? Hogy látjátok most, ennyi év után, mit adtak ezek Nektek és a közösségnek?

Farkas Boglárka, Kovács Réka, Laurán Apolka, Mayer Márton, Dobos Balázs:

Bár a TERMIK Tábor szervező Magonc Alapítvány 2008-ban került bejegyzésre, létrejöttét sok éves közösségépítés előzte meg. Elsősorban a Gödöllői Waldorf Iskola közösségén, körén belül formálódott az a kis csapat, amely ma szervezetünk legfőbb mozgatórugója. Az 5-6 fős baráti társaság és szülei már előtte is szerveztek sportprogramokat, például a mászószaakkört, illetve kirándulásokat a kéktúra vonalán. Emellett környezeti neveléssel foglalkozó szaakkört, a GreenPicit és tanszünetekben madárgyűrűző, természetjáró programokat is tartottak rendszeresen az érdeklődő diákságnak.

A tábor ötlete egy kirándulásból hazafelé – a vonaton – körvonalazódott az akkor 16-17 éves főszervezőkben, és nőtt ki magát azóta egy kilenc éven átívelő, országos, 120 fős gyerektáborra, amelynek összesen több mint ezer résztvevője is jórészt az ország különböző Waldorf-iskolaiból került ki. Így nem meglepő, hogy a Waldorf-közösségből induló tábor szellemiségét is áthatják a pedagógiai mozgalom alapértékei: például a tapasztalati, élményalapú tanulás, a természet közelsége és szeretete, a közösség és egyén szerepe, de akár táborútzi körüli ének-zene és a művészeti foglalkozások mind megjelennek a tábor tematikájában.

A TERMIK közel egy évtizede alatt a nomád stílus összes szépsége és nehézsége (de mindenképp: egyedisége), a természet közelsége, a szakmai forgószínpad változatos programjai és a hatalmas, össztábori játékok, a gyakorlatilag a semmiből létrehozott idilli táborhelyek, a közös éneklések vagy akár az együtt átélit viharok során megannyi élmény, friss tudás, hasznos tapasztalat, új barátság gazdagította a résztvevőket és minket, szervezőket is.

És bár az elmúlt években jóval kisebb léptékű táborokat tartottunk, de örömmel jelentjük, hogy idén újra összeállt a régi csapat: 2020 nyarára a jubileumi, X. TERMIK Tábor előkészítésén dolgozunk, cél a csodálatos Magas-Bakony, ahova sok szeretettel várjuk a 10-14 év közötti, kalandvágyó gyerekeket!

A te fordításaidon keresztül tanulhatunk nagyon sokat a Waldorf-pedagógiáról. Mi inspirált arra, hogy elkezdj a közösségnek fordítani, miért tartod ezt fontosnak? Hogyan hatnak rád a fordításaid?

Kuntz Orsolya:

Mikor Gödöllőre érkeztünk 1994 nyarán, fiatal szülőpárként a kis Lucával, abba a házba költözhattünk, amelyben előzőleg Ursula óvónéni lakott. Itt, ebben a házban, és az ő általa teremtett kakukkfűillatú fűszerkertben fordítgattam először, kezdetben azért, hogy Ákos osztálytanítói munkáját segítsem, azután, később már tudatosan kutattam a gyógyítás, ápolás, életmód témájú írások után.

Nagyon beleszerettem ebbe, megerősített és tudatosabbá tett. Néhány embernek elküldtem a munkáimat, így találtak meg azután a fordítói feladatok, színdarabok, könyvek.

Most, visszatekintve meglepődtem, hogy már majd húsz éve fordítok a Dióhéjba.

Számtalan kiváló írás jelenik meg havi rendszerességgel a ma már online is olvasható Erziehungskunstban (a németországi Waldorf-szövetség lapja), általában ezek közül választok. Nagyon nehéz a választás, hiszen az itt olvasható szövegek szinte mindegyike érdekes, értékes, óriási segítséget jelent szülőnek, tanárnak egyaránt.

Kedvenc szerzőim Henning Köhler, Werner Kuhfuss, Christof Wiechert, Andre Bartoniczek. Bennük az a közös, hogy mindig új, sokak számára talán szokatlan, forradalmi módon közelítenek meg egy adott témát, megkérdőjelezve bizonyos nevelési és gondolkodási sémákat, melyek a Waldorf-világban is egyre többször megfigyelhetők. Célom, hogy az olvasókat ezáltal is erősítsem abban, hogy a steineri pedagógia nem valami elavult, ásatag dogma, amely megújításra vár, hanem friss, élő emberismeret, ami ma aktuálisabb,

mint valaha, mely igazi gyógyító nevelést adhat, feltéve, ha hiteles, önmaguk megújítására képes emberek művelik.

Szeretem, hogy szabadon választhatok, azt fordítom, amit a legizgalmasabbnak tartok, ami szerintem megszólíthat többeket is, témákat, amelyek benne vannak a levegőben.

Remélem, hogy ezáltal adhatok valamit annak a közösségnek, amitől olyan sokat kaptam, s mely szeretett, megtartó közegem.

Évek óta a Te grafikai munkásságod határozza meg az iskola arculatát olyan munkáidon keresztül, mint például a családi nap-tárunk, honlapunk, vagy a városi Mihály-napunk plakátjai. Mi ihlette ezeket, azaz miből tudtál merítkezni ezek készítése során?

Kecskés Zoltán:

Annak idején, mikor gyermekeink révén bekerültünk a gödöllői Waldorf-közösségbe, egyértelmű volt, hogy mint tervezőgrafikus szakmámmal megpróbálom segíteni a közösséget. A „Waldorfnak” világszerte van egy közös stílusa, melynek egyik alappillére a kézműves, manuális alkotások megjelenítése. Ez igencsak közel állt hozzám is mindig, mivel magam is készítettem/készíték képzőművészeti alkotásokat a tervezőgrafika mellett. Szóval próbáltam követni a „Waldorf-stílust” mindig hozzátevével egy kicsit magamból is. Nagyon hálás feladatok ezek, mivel szinte azonnali visszajelzés érkezik mindig – általában jók – kicsiny közösségünkben és tágabb környezetünkben is. A tervezőgrafika – s gondolom, sok más szakma is – olyan, mint amikor ajándékot adsz, valami szépet, és nagyon jó érzés, amikor ennek az „ajándéknak” örülnek, nem beszélve arról, hogy a világ felé is valami széppel és profival tudunk ezáltal megjelenni.

Sokat emlegetjük a "Csiribiri" szót, de már egyre kevesebben tudjuk, mit is jelent ez. Mesélnél-e nekünk egy kicsit arról, hogy mi is volt az a Csiribiri-program, és milyen pluszt adott a közösségnek, az iskolának?

Balajti Ilona:

A Csiribiri név az a kevés EU-s pályázati támogatás felvett neve volt, melyet Waldorf-iskola elnyerhetett. Weöres Sándor adta hozzá a fedőnevet. Utána mi megpróbáltunk ebből varázsolni, s a kilépés, a nyitás időszakát elindítani. Nyáron kezdtük, s az első próba a Mihály-nap városban történő megrendezése volt. Természetesen kevesebb, mint egész napos programba nem vágtunk

volna bele – később azért megtanultuk beosztani az erőket, s a délután is elégséges próbának találtatott. Izgalmas volt nulla tapasztalattal indítani, a rendezvényszervezés kihívásai sorban kiderültek, de csak egy alkalommal mosta el az eső az elmúlt 8 évben. A Csiribiri programban készült el a körhinta, Jakob Streit egyik könyvének fordítása és kiadása, a közösség vállalkozásaként azóta min-

den évben kiadott első családbarát naptár. Voltak még a többi ünnephez kapcsolódó kis többletek is ebben az időszakban, nyáron gyerek- és anyatalálkozó, kreatív napok (játékszerdák), tematikus előadások (pl. Bagdy Emőke is itt járt), szervezetfejlesztés... Mindezekkel a közösséget is tudta a program kicsit építeni, amire azért is nagy szükség volt, mert akkor szűnt meg a gimnázium, s a maradó közösségben volt egy kis gyászidőszak.

Próbáltunk szívességbankot is elindítani, de abból inkább csak sok-sok használt ruha raktározása lett. S amit a végére hagytam: ebből a programból indult az akkor már szinte elfeledett Dióhéj újjáélesztése. A szerkesztőség tagjainak oszlopait mindenestre a Csíribiri kovácsolta össze, ha jól láttam a folyamat épülését. Azóta az újságon keresztül a kis szerkesztőség sokat adott a közösségnek.

Talán nem hagytam ki semmit... Ja, de, a szépséges honlap is

ezen pályázat keretében készült el, ami azóta is nagy szervezőerő, s kellemes identitást adhat gödöllői waldorfosnak lenni. Laár András is volt nálunk egy tavaszi bazáron... Szóval több mindent elindított, és ezzel sikerült a megkisebbedett általános iskola értékeinek megkereséséhez erőt, kedvet adni.

Miért tartod fontosnak, hogy nyissunk egy kicsit a tágabb környezetünk felé is, és hogyan segítetted ezt az elmúlt évek során?

Kecskés Judit:

Nekem ez mindig is szívügyem volt, ami talán abból fakad, hogy gödöllői születésű vagyok, itt nőttem fel és nagyrészt itt élek azóta is, így nagyon sok embert ismerek. Azt gondolom, hogy nagyon fontos, hogy abban a földrajzi és társadalmi környezetben, ahol működik óvodánk és iskolánk, méltó módon viszonyuljanak hozzánk, elfogadjanak, értékeljenek és mi is hozzátegyünk környezetünk értékeihez, hiszen egyedülálló, amit csinálunk. Amikor 1998-ban elkezdtem tanítani, dolgozni iskolánkban, még nagyon az úttörő

éveket éltük, általában "fura szerzetként" tekintetek ránk és rengeteg tévhit és előítélet keringett a Waldorf-pedagógiáról, a "waldorfosokról". Annak idején Christof Wiechert megnyugtatót, hogy ez teljesen rendjén való, el kell tennie legalább 20 évnek, hogy ez megváltozzon, hogy elismerjenek. A város vezetése is inkább szemben állt velünk kezdetben, mint segítette törekvéseinket, mert nagyon szokatlan és más volt, amit csináltunk. Ma már teljesen más a helyzet és a megítélésünk, közel 30 éves fennállásunkhoz érve. Stabilan működünk, nagy a túljelentkezés, több évtizedes tapasztalattal bíró kollégák tanítanak, régi diákjaink felnőtté váltak és megállják helyüket a világban, nagyon jó visszajelzések érkeznek tőlük és kívülről is. Elmúltak azok az idők, amikor gyerekeket kellett "vadásznunk", hirdetnünk kellett magunkat úton-útfélen, hogy felfigyeljenek ránk. Mégis azt gondolom, hogy ezt nem nyugtázhajtuk elégedetten és nem működhetünk elszigetelten, fontos, hogy megmutatkozzunk, kilépjünk megszokott kereteink közül és szerves része legyünk annak a kisvárosnak, ahol élünk. Ennek szellemében annak idején, rövid igazgatóságom alatt kezdtem eljárni városi eseményekre egy-két kedves kollégámmal karöltve, eleget téve a meghívásoknak és elindítottam a nemzeti ünnepeken való kosszorúzásokat. Idővel több kollégám is fontosnak érezte ezt – pl. Víz Miklós –, és gyerekprodukciókkal, színdarabokkal jelentek meg nagyobb eseményeken. A nyitást nagy örömmel fogadták városszerte, idővel jó együttműködés alakult ki a városvezetéssel is, így egy-egy fontos eseményünkön mára már szinte magától értetődő, hogy

ők is képviseltetik magukat. Egy újabb mérföldkő ebben a folyamatban a Csiribiri-pályázat volt, amikor is elhatároztuk, hogy a bevállalt nagy Családiünnepünk közül egyet külső, városi helyszínen rendezzünk meg. Nagy kihívás volt ez, de ennek történetét és sikeres folytatását már ismerjük a minden évben megrendezendő városi Mihály-napunkként, ami már hozzá tartozik életünkhöz.

Kezdetben ezek még egész naposak voltak, sőt, a másodikat 2013-ban a mi napfelkeltés Mihály-napunkat követően rendeztük meg, ami végül nagyon megterhelő volt. Azóta a félnapos, szombati program már jóval viselhetőbb, könnyebben kivitelezhető, és igazi örömet okoz mindenkinek, aki részt vesz a megrendezésében.

Nagyon jó érzés, hogy városszerte is nagyon elismerik, az utóbbi években része lett a Gödöllő őszi fesztiválnak és jelentős anyagi támogatást is kapunk hozzá évek óta.

Az is nagyon felemelő, hogy a helyi sajtó – ahol évekig küzdünk el kellett, hogy megjelenhessünk – újra és újra a főoldalon adott hírt erről a nagyszabású eseményünkről. A Csiribirihez kapcsolódóan éveken át megjelentünk a gödöllői Belvárosi Napok keretén belül megrendezett Civil utcán is művés kiállítással, kézműves foglalkozásokkal több éven át az egész hétfőig. Miután azonban

nem volt már ennek hordozó csapata, és nem volt már erre kapacitásunk röviddel az iskolakezdés után valamint a városi Mihály-nap előtt, így abbahagytuk. Volt még egy nagyon lelkes próbálkozásunk: 2014-ben a pünkösdi Bazárunkat az Arbofeszt kerete-

in belül rendeztük meg hihetetlen erőbedobással tanáraink, szülői körünk részéről. Emlékszem, mennyire vágytam arra, hogy ott legyen mindehnytt a nevünk, logóink, hogy lássák minél többen, milyen remek csapat vagyunk! Ennek (is) főszerzőjeként azonban nagyon nehéz volt illeszkedni értékrendünkkel egy fiatalok által szervezett, napjaink meglehetősen divatos fesztiváljához, és közösségünkől sem volt a folytatásra készítés, így ezt a későbbiekben ugyancsak elvetettük. Idővel én lettem a kapcsolattartó a város és az iskola között, és bevallom, ez nem mindig hálás feladat. Például nem tartozik a kedvenceim közé a városi adventi programokra műsort szervezni tőlünk (az egyébként is sűrű programjaink közepette a téli hidegben), vagy amikor a városi

futóversenyre kapacitálnak bennünket, nagyon nehéz mozgósítani bárkit is. Pedig fontos ezeken is megjelenünk, mert ha mi igényeljük a város részéről a támogatást, a figyelmet, nekünk is adnunk kell magunkból, amikor kéréssel fordulnak hozzánk!

Mindennel együtt, úgy érzem, büszkén mondhatjuk: mára elismert részévé váltunk városunknak, ami talán köszönhető a kifelé való nyitásnak is, de ennek alapja valójában stabil működésünk, tanítóink kitűnő pedagógiai munkája!

Mert "megmutathatjuk", hirdethetjük magunkat, ha mögötte nincs kellő tartalom, mit sem ér az egész.

És hát nincs is szebb dolog azzal kiállni a nagyvilágba, amiért teljes lényünkkel lelkesedünk, amit teljes szívünkkel támogatunk!

Végezetül pedig szeretnék elmesélni egy rövidke történetet: a közelmúltban egy ismerősöm járt a közeli Madách Imre Szakmunkásképző nyílt napján két helyi általános iskolás nyolcadikkossal. Amikor a Tessedik út közelébe értek, látták a Waldorf-táblát, és megszólalt az egyikőjük: "Jé, itt van a Waldorf? Az most Gödöllőn a legjobb iskola!" – Hát nem gyönyörű, hogy nem csak mi gondoljuk ezt?!

HIDAK MÁSOKHOZ HATÁSUNK

Milyen impulzusból született a szadai óvoda? Hogyan segítette a megszületését, és mi vonzott vissza néhány éve újra az óvodába?

Forgács Erzsébet:

Azokban az években Veresegyházon dolgoztam a Széchényi téren lévő óvodában Pásztor Béla polgármester felkérésére. Akkor épült fel a Gyermekliget, ahol sok, lelkileg sérült, mindenféle problémával küzdő kisgyermek volt. Nekik indíthattam egy Waldorf-csoportot, mely számomra egy csodálatos kihívást jelentett. Óriási szabadságom volt, megmutathattam, hogy mire képes ez a pedagógia! Sokan jöttek hospitálni is a különböző óvónőképzőkből, és a szülők körében is egyre többen kezdtek érdeklődni.

Egy idő után azonban úgy éreztem, hogy nem jó irány pedagógiai konferencia nélkül, és folyton "kirakatban" lenni.

Szinte ezzel egy időben szólított meg Boros Zsuzsa, a Szadai Művelődési Ház vezetője, hogy sok család keres megoldást az óvodáskorú kisgyermek számára, akiket helyhiány miatt nem tudtak fölvenni az óvodába. Egy meglehetősen nagy létszámú szülői csoport jött össze, akik meghívtak, hogy beszélgessünk egy játszóház kialakításának lehetőségeiről.

Én elmondtam, hogy mindezt csak a Waldorf-pedagógia szemlében tudom elképzelni. Tetszett nekik, és fölkérték, hogy kezdjem el velük a munkát. Nagyon erős volt bennük ez az impulzus! Sikerült is megszerezniük erre a célra a fogorvosi rendelőhöz tartozó szolgálati lakást, ahol kialakítottuk az első csoportszobánkat. A gyerekek heti két alkalommal jöttek, szülők nélkül.

Nagyon szépen formálódott a csoport és a szülőkkel való munka is. Hamarosan felmerült az

az igény, hogy ne csak két napot lehessenek ott. Ezt azonban időben nem tudtam már felvállalni. Megkerestem ezért Hétja Zsuzsát, aki otthon volt még a legkisebb gyermekével. Boldogan vállalta el, és ketten együtt, jól összehangoltan vittük a csoportot. Időközben azonban a gyerekek egy része ötéves lett és óvodakötelessé vált. Viszont a szülők már nem akarták elvinni az állami óvodába a gyerekeiket. Így merült fel a hivatalos óvoda alapításának a gondolata. A Székely-házat kaptuk meg használatra, ami nagyon rossz állapotban volt. Rengeteg munkát kellett a szülőknek beletenni.

Az engedélyezés hosszadalmas procedúrájában sokat jelentett a Gödöllői Waldorf Óvoda segítése. Justin Price volt akkor az egyesület elnöke, aki befogadta a gyermekeinket az intézményükbe.

fejlődéséhez elengedhetetlen, meleg burkokat. Ezért fontos, hogy olyan pedagógusok legyenek az óvodában, akik látják, hogy merre tart a gyermek fejlődése, és milyen meghatározó a későbbi életévekre vonatkozólag. Az első hét év olyan jelentős időszak, amin nagyon sok múlik! És ha ezt jól csináljuk, kevesebb gyerek szorul majd terápiára. Hisz amit a terápiában csinálunk, az nem egyéb, mint hogy mesterségesen hozok létre a gyermeknek leküzdésre váró akadályokat, mert csak egy el-

A hivatalosan engedélyezett óvoda tehát a Székely-kertben indult el. A szülők áldozatos munkájával és Vécsey László polgármester támogatásával a Székely-ház másik részét is felújítottuk. Haás Ildikónak is sokat köszönhetünk ebben a folyamatban.

A hivatalossá válás és a létszámbővülés megkívánta, hogy Waldorf-óvónőket keressünk. Így Till Margit és Fazekas Dóra vették át tőlünk a stafétát. Fontos, hogy támogató légkörben tudtunk dolgozni, jó volt a kapcsolatunk az önkormányzattal és az óvodával, iskolával egyaránt.

Hosszú ideig én voltam az óvodát fenntartó kuratóriumnak az elnöke, ezért később is rendszeresen visszajártam a konferenciákra és az ünnepekre.

Aztán az iskolában egyre több szabadvallás-órám és fejlesztő foglalkozásom lett, így már nem tudtam tovább jelen lenni az óvoda életében.

Ekkor indult a jelenlegi óvodánk építése, és ezzel új fejezet vette kezdetét az életében, de már nélkülöm.

Az iskolában eltöltött jónéhány év után lassan elkövetkezett az idő, hogy a nyugdíj felé közeledtem. Az összegyűjtött tapasztalatokkal arra jutottam, hogy vissza kéne menni az óvodába dolgozni. Láttam, hogy egyre több gyerek szorul terápiára, és egyre kisebb korban. Úgy éreztem, hogy az óvodának még fontosabb szerep jutott abban, hogy a család meghosszabbított funkcióját betöltse. Mert a gyermekkor védelemre szorul, hiszen a családok többsége már objektív okok miatt sem tudja megadni a gyermekek egészséges

lenállással szemben kifejtett erő teszt képessé a fejlődésre. A régi családokban mindezt természetes módon kapták meg a munkákon, tevékenységeken keresztül. Ma ezt az óvodának kell pótolni, hogy minden archetipusos mozgásformán át tudja magát dolgozni a gyermek. Ha olyan körülményeket teremtünk számukra, melyben vannak utánzásra méltó, értelmes tevékenységek, melyeket be tudnak vinni a játékaikba, akkor a gyermek magától fejlődik, és megtörténik az érés fel nem gyorsítható csodája. Ez volna a családok feladata is, hogy minél több házi- és kerti munkát végezzenek a gyerekekkel, akik mindent meg tudnak csinálni és boldogok, hogy képesek rá!

Ha a Waldorf-óvodák jól működnek, akkor mindez meg tud valósulni. Ezt tanulhattam Werner Kuhfustól is, akihez személyes ismeretség fűz, és aki a mai Waldorf-óvodák szerepéről, feladatáról vallja, hogy minél virtuálisabb a világ körülötünk, annál több olyan gyakorlati tevékenységre van szükség, melynek a valódi élethez van köze. Együtt kell élni a gyerekekkel, tenni a dolgunkat és hagyni őket szabadon játszani!

Sokszor láthatjuk, hogy egyre inkább elszakadnak ettől a Waldorf-óvodák is. Áramlania kell az életnek a maga természetes ritmusában, nem pedig a foglalkozások életszerűtlen "taktusában"! És akkor megtapasztaljuk, hogy a káosz kozmoszá rendeződik, melyben minden egyes kisgyermek egy csillag, aki képes saját kis lényével személyesen is kiragyni onnan.

Számomra ez a pedagógia művészete!

Mi inspirálta az Árnika-ház megszületését és hogyan vitted tovább azt az impulzust a további tevékenységeid során?

Ujlaky Éva:

A 2000-es évek elején már nagyon foglalkoztatott a másképpen tanuló, kihívó viselkedésű gyerekek kérdése, és hogy erre mi a Waldorf-nevelés lehetséges válasza. Éppen meg is kaptam az ezzel kapcsolatos diplomámat, és szerettem volna ezt a tudást, mélyebb megértést a gyakorlatban megvalósítani. Ekkor a meglévő Waldorf-iskolák még nem voltak erre igazán befogadóak. Szerencsére találtam még társakat, akik hasonló terápia-pedagógiai impulzust hordoztak. Velük együtt vágtam bele Gödöllőn az Árnika Központ alapításába és élettel való megtöltésébe. Fontos volt, hogy elkezdhattuk a közös tanulást annak megértésében, hogy milyen impulzusokkal is érkeznek ezek a „nehéz” gyerekek, mit is akarnak ők nekünk üzeni, és hogyan válnak az ő küzdelmeik a mi legfontosabb, legdrágább problémánkká. Aztán egyre több lett a munkám külföldön, majd még több: Japán, India, Ausztrália. A társaimnak is változott az élete. Az Árnikát bezártuk, de ezt az impulzust máshol, más körülmények között éltettük, mélyítettük tovább. Új helyszíneken további műhelymunkák, tanfolyamok indultak szülőknek, ne-

velőknek. Hiszen az egyre világosabbá vált, hogy a mi, a felnőttek önnevelése nélkül nem tudunk előre haladni ebben a megértésben: Hogyan tudnánk jobban érteni korunk gyermekeinek nyelvét, mire is van nekik most szükségük az egészséges és emberi jövő szempontjából? Később újabb társakat találtam a magyarországi és külföldi Waldorf-mozgalomból, akik szinte pontosan ugyanezt a kérdést – mint legfontosabbat – hordozták magukban. Mit kell még megtanulnunk, milyen új képességekre van nekünk, szülőknek, tanároknak és más antropológiai életterületen dolgozóknak – orvosok, mezőgazdászok, pénzügyi és szociális kérdésekkel foglalkozó vállalkozók –, hogy a Waldorf-impulzus megfelelő alappal és képességekkel felvértezve induljon el a következő 100 év útján. Társaimmal megalapítottuk a Farm-Alapú Nevelésért Egyesületet, melyben tovább tudatosítottuk ezt a kérdést, és a farm-cselekvés pedagógia (Handlungspädagogik) irányában kezdtünk el dolgozni ezen a lehetséges jövőbe mutató irányon, melyet nagy részében azok a gyerekek vezetnek, akik nehézségeik miatt nem nyernek

felvételt a magyarországi Waldorf-iskolákba. Jelenleg Gödöllőn, a Kicsi Szép Tanyán és Pilisszentivánon, az Almáskertben élünk együtt, dolgozunk és tanulunk a gyerekekkel. Konferenciák, műhelymunkák, tanfolyamok keretében folytatjuk a felnőttek önnevelésének segítségét és a nemzetközi és hazai hálózat építését. Az életem valahogy

úgy hozta, hogy egyre több időt töltök munkával Olaszországban, ami nagy ajándék számomra. Nagyon mély és inspiráló számomra, amikor távol, más kultúrában igazi munkatársakra találok, és közösen, egymást erősítve keressük, járjuk a Waldorf-impulzus jövőbe mutató ösvényeit.

Hogyan segítette a Christophorus-iskola első éveit iskolánk mentoriskolaként?

Türkőssy Szilárd:

A Christophorus Waldorf Iskola 2016-ban indult útnak. Rengeteg erőfeszítés és sok-sok segítség kellett ahhoz, hogy ezt a mondatot leírhasam most. Felsorolni se tudom, mi mindennek kellett megfelelni, de az egyik ezek közül az volt, hogy a Waldorf név használatához mentoriskola támogatása, feladatvállalása volt szükséges, mely feladatot 3 évre kellett vállalnia. Vagyis egy olyan esszenciális feltételről volt szó, amely nélkül nem indulhatott volna el az

iskolánk. Megkeresésünkre a gödöllői kollégák késlekedés nélkül igennel válaszoltak. A feltétel ilyen módon könnyen és gyorsan teljesült, s ehhez egy további hozzáadott érték volt, hogy azt érezhettük "a másik oldalon", hogy mindezt szívesen tették. De nem csupán ennyiben merült ki ez a segítség. Ahhoz, hogy euritmia- és szabadvalás-óráik lehessenek az itteni gyerekeknek, megfelelő végzettséggel és tapasztalattal rendelkező tanárok kellett.

Gyorsan kiderült, hogy a gödöllői kollégák között vannak olyanok, akik ezt a feladatot - a többletterhek ellenére - szívesen vállalták. Az ő jelenlétük nem csupán az órák megtartására szorítkozott, de akkor voltak köztünk jelen, amikor a legnagyobb szükség volt rá, amikor a Christophorus Iskola tanárai még a legkisebb számban dolgoztak. A gödöllői kollégák tapasztalata, a felmerülő kérdések velük együtt való átgondolásának lehetősége, az ünnepeken való jelenlétük, hospitálásuk stb. tényleg óriási segítséget jelentettek! Tudom még sorolni! Az iskola igazgatási feladatai, a jogszabályi kötelezettségeknek való megfelelés, amely társult iskolánkban a teljes tapasztalatlansággal, finoman szólva is nagy terhet rótt ránk. Mincsik

Istvánnal eleinte szinte napi kapcsolatban voltunk emiatt, de a későbbiek során is mindig, szinte bármikor számíthattam rá. Tapasztalataival, jártasságával, dokumentummintáival, rugalmasságával és segítő szándékával rengeteget segített. Ez nagyon sokat jelentett nekem, nekünk!

Végezetül idén, Szent Mihály napján tartottuk meg iskolánk ünnepélyes alapkövetését, az időközben sikerrel megszerzett új, tágas iskolaépületünkben. Szimbolikus, konkrét és szívet melengető volt átvenni, ill. elültetni azt az élő ajándékot, amely minden tavasszal emlékeztet majd bennünket, hogy az önzetlenség és a barátság valóban virágzó eredményt hozhat a világba a közös úton! Köszönjük nektek!

Te képviselted Gödöllőt a Regi alapítói körében. Hogy emlékszel vissza azokra az időkre, milyen érzés volt részt venni iskolánk képviseletében ebben a megszülető kezdeményezésben?

Kálózi Attila:

Mikor először hallottam a regionális gimnáziumról, nagyon szkeptikus lettem. Másodszor is az lettem. Nem gondoltam, hogy egyszerű a négy (akkor még bizonytalan számú) anyaiskola érdekeit egyeztetni. Miért is utaznának a diákok napi átlag két órát? Honnan veszik az alapítók, hogy az anyaiskolai diákok döntő többsége a "Regibe" szeretne menni? Miért félnek túljelentkezéstől?

Miért lesz mögötte ilyen olyan cégekből álló háló? Milyen hétéves tervekről beszélnek, mikor minden iskolában fogy a gyerek, egyik sem áll igazán biztos anyagi alapon? Honnan jön ez sok idealista (fantasztá?) alapító? Sokáig dolgoztam az Alapító Körben úgy, hogy azt gondoltam, nem fog működni. Belátom, tévedtem. A "Regi" az utóbbi egy évtized egyik legnagyobb magyarországi Waldorf

sikertörténete. Azok a tanárok tanítanak (különösen az első időkben) itt is, mint Gödöllőn tanítottak, mégis a diáklétszám 86 főről 450-re nőtt. Az ország egyik legjobban rangsorolt alternatív iskolája lettünk. Az épületet megvettük, új sportcsarnokot építünk, nagyon sok a jelentkezőnk, rengeteg pedagógiai újítást be tudunk vezetni. Nagyon jó itt. Megáldottak az égiek.

ÉLETUTAK UTAK IDE, ITT, INNEN...

Hogyan kerültél Erdélyből Gödöllőre és mi tartott meg itt?

Balog Lehel:

2000-et írtunk, amikor a tanárképzést már befejezve helyettesítgettem a székesfehérvári, sepi-szentgyörgyi waldorfoz osztályokban. Ezzel is készülve, hogy majd szeptembertől megkezdjem a várva várt osztálytanítóságot. Ennek a felkészülési időnek az egyik fontos állomása volt az akkor Gödöllőn megrendezett „Kézműves Tanári Műhely”. Szóval így, a hármori és a főtí iskolák érintésével (hospitálások) kerültem Gödöllőre. Kézműveskedve itt töltöttem kb. egy hetet, és ez idő alatt több, itt tanító tanárral is beszélgettem. Kérdezték, hogy mit csinálók és próbáltak meggyőzni, hogy rám van szükség. Közben kétszer is kivallattott a T.K. Szóval az itt töltött idő után úgy utaztam haza, hogy ha bármi változás van a székesfehérvári helyzetemben, akkor azonnal szólok. És otthon változás fogadott. Nem gyűlt össze a

megfelelő gyereklétszám, és így nem engedélyezték az új osztály indulását. Így hát telefonáltam Gödöllőre, és innentől felpörögtek az események. A következő héten már hospitáltam Richter Bea osztályában, majd próbatanítottam ugyanott. Jött a konferenciadöntés, osztálytanító lettem és már ott is találtam magam az első szülői estemen, ahol mindenki tőlem várta a tutit, miközben én voltam az iskola legfiatalabb tanítója, és az osztályom szülői is mind idősebbek voltak nálam. Igazi mélyvíz. Egy igazi beavatás, mint ahogy minden Waldorf-tanári, -osztálytanítói szerep is az. És mint minden ilyenben voltak/vannak hullámvölgyek/mélypontok, amelyek mindig megkérdőjelezik, hogy igazán akarjuk-e, amit vállaltunk. Engem ezeken a mélypontokon mindig a gyerekek segítettek át, és ezzel – úgy

érzem – a kérdés második felére is válaszoltam. Szóval a gyerekek tartanak itt. Ők akkor is bíztak bennem, amikor elbizonytalanodtam és a külső hatásoknak engedve megíroggtam. Ezúton is köszönöm nekik. Teltek az évek, kollégák jöttek és kollégák mentek. Osztályok, diákok jöttek és mentek. Időközben a sors új elemeket szőtt az

élet(em) hálójába. Közben családot alapítottunk, és már a gyerekeink is ide járnak iskolába. Azok a diákok, akikkel 2000-ben együtt kezdtünk, már felnőttek, és a második osztálytanítói ciklusomban rám bízott diákok is már a középiskolai tanulmányaik delén járnak.

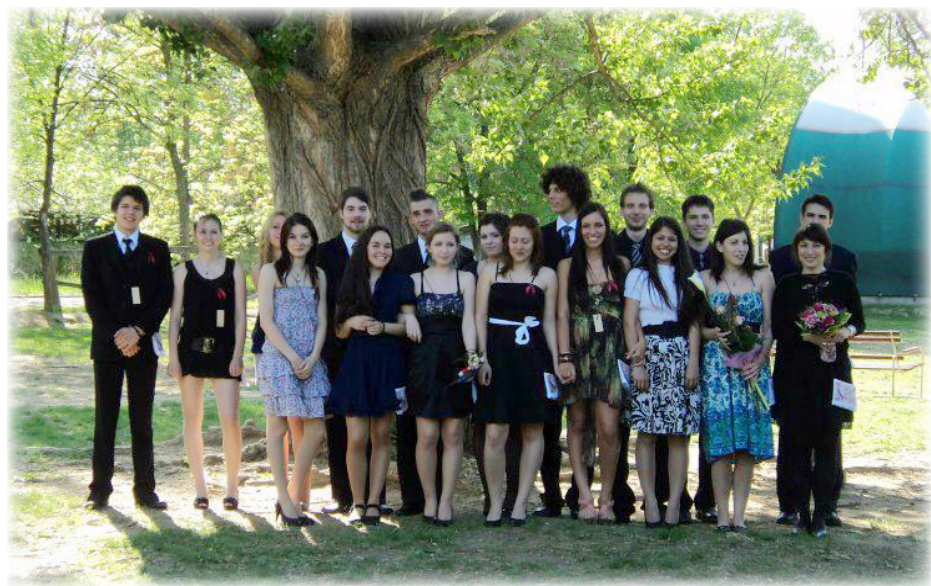
Milyen érzés volt pedagógusként újra átlépni az iskola küszöbét az itt töltött diákévek után?

Kőhalmi Luca:

Felfoghatatlan volt! Nem sokáig voltam távol az iskola melegétől, de amikor elkezdtem itt tanítani, éreztem, hogy „Na, végre, jó helyen vagyok (megint)!” Azt gondolom, hogy sorszerűen alakult az életem, legalábbis diákként sosem gondoltam arra, hogy majd egyszer ebben az iskolában fogok tanítani. Szerencsésnek érzem magam! Sok változás történt azóta, hogy gyerekként idejártam: mind bennem, mind az iskolában. Mindenesetre izgalmas megélni mindent! Annak ellenére, hogy az egykor engem tanító tanárok mára már a kollégáim lettek, még ma is őszintén fordulhatok hozzájuk kérdéssel – és fordítva is működik!

Előfordul, hogy egyetértek a gyerekekkel bizonyos szituációkban – amik engem is idegesítenek diákként –, ilyenkor nehéz helyzetben vagyok, és igazán oda kell figyelnem magamra, hogy a helyes oldalon maradjak. Ezeket a pillanatokat úgy élem meg, mintha egy híd lennék, egy átkötés a diákok és a tanárok között. Fontosnak tartom, hogy a felnőtt is képes legyen gyermeki szemmel nézni a világot – persze nem elfelejtve, hogy ő a döntéshozó!

A jövő generációjának üzenem: egyre több sorstársra, azaz Waldorf-diákból lett tanárra lesz szükség az iskolákban!

Hogy emlékszel vissza a Gödöllőn töltött évekre, életutadon mit jelentett ez az időszak és mit adott hozzá az utad további alakulásához?

Nagy Zsófia:

Merengő
Gödöllő?
Gödöllő –
Emlékek ködképén átderengő –
Mit jelentett nekem e hét év? –
kérezed,
Merengek –
'96-ban a 2. osztályt
12 gyermekkel átvettem.
Az első szerelem
tűzével érkeztem,
Pedagógiai pályám itt,
így kezdtem.
Tanítva tanultam,
oly' utakon jártam,
Ahol azelőtt
még nem lépdelték lábak.
Küzdelmes kezdetet követtek
ragyogó szép évek,
Szerettem tanítani az apró, felnövekvő népet,
Látni, mint ügyesednek, akaratuk duzzad,
Szívem boldogságát, örömet ez adta!
Gyönyörködtem, mint bomlik szívüknek virága,
Mint feslik fel értelmük, s lobban génuszuk lángja!
Büszke voltam rájuk, értük éltem-haltam,
Az iskolának, s nekik mindenem od'adtam –
Magamat számba már csak úgy vettem,
Ha "Zsófia néni" voltam, a többit elengedtem –
Emlékszel, úgy éltünk, akár egy konventben, –
Egyszer egy farsangkor jót mulattunk ezen!
Hős korszak volt az, egyént, embert megpróbáló,
Közös akarrattal, Iskolát formázó!
Nemcsak kollégák, jó barátok voltunk,
A szülői támogatás, háttér, szintén elsőrangú –
Forgattuk váltig a kereket, hogy a világ sorsa
Egy picivel jobb legyen.
Így ástunk alapot, raktuk a falakat,
Méltón a szellemnek legyen hol laknia.
Amint a gyermek jó, Égből le a Földre,
Úgy nőttünk mi is lefelé, a 2. szintről a földszintre,
S vettük birtokunkba mint testet,
Az FM-épületet,

A kincstár tulajdonát –
S bár sokszor próbáltuk,
Sehogyan se adták –
Aztán szépítettük, ki-ki tekintgettünk,
A városban is mind többször megjelentünk.
Képeztük magunkat "veszett kutya módra",
Lelkesedésünknek nem akadt gátlója, rontója –
Itt erősödött meg hangom, akaratom,
Másokért élni, tenni és küzdeni
Lett az életcélom, életfeladatam.
Így éltem Gödöllőn, – szerettem,
Mígnem egy picinyke csillag felfénylett felettem –
Másik útra hívott szelíd mosolyával,
Tovább kellett mennem,
De meg ezt sem bántam –
Hálával gondolok minden egyes percre,
Amit Gödöllőn ifjún eltölthettem!
Mint Kőműves Kelemenné a falakba ivódva,
Lényemnek egy része azóta is ott van –
S a sok tapasztalat, amire szert tettem,
Színes üveggyóként lapul a zsebemben.
Ha kedvem van, kihúzom, feldobom, csodálom,
Szívárványfényébe burkolja világom –

Milyen útravalót vittél magaddal Gödöllőről, a gödöllői Waldorf-közösségből?

Csepi Szilvia:

Belenéztem és igen meglepődtem, mennyi minden fér el egy kis úti batyuban. El sem tudom mondani, leírni meg pláne nem tudnám ilyen kicsiny helyre. Annyi mindent őrzök a szí-
vemben, ebben a kis batyuban a gödöllői évekből. Kiválasz-
tok hármat. Az első: 2001. szeptember 29. Állunk a dombon,
várjuk, hogy felkeljen a Nap. Énekelünk neki. Kis Dodóval,
aki még csak harmadikos és Bea néni osztályába jár ettől
az évtől. Azóta minden évben Szent Mihály-napon jó korán
kelünk. Öt éve itt, ahol lakunk a Szent Mihály-templom mö-
götti dombon köszöntjük a Napot. Ezek a dalok egész évben
bátorságot és erőt adnak. A kisfiamnak szoktam énekelni, ha
fél vagy rosszat álmodik, de csak úgy magamnak is, ha hi-
ányzik az égi hazám. A második egy kis rajz, ez áll rajta: Te és
Én Indiában! Kóhalmi Luca rajzolta, ötödikes volt akkor, most
itt tanít az iskolában. Együtt jöttünk Indiából. Az ő szeretetét
is viszem magammal. A harmadik: Egy ködös őszi reggelen,
mint amilyen mostanában szokott lenni, kiléptem az iskola aj-
taján. Az őszi szünetben lehetett, mert rajtam kívül nincs sen-
ki. A sűrű ködben az udvar felé fordulok, nem látni el a sátorig.
Akkor a fehérségben aransyárgán felragyogtak a kis nyírfá levelei. Abban a pillanatban megértettem,
és azóta is így gondolom, hogy bármi történhet már velem, mert láttam ezt a csodát. Megszületett a
szívemben a hála érzése itt, az iskola udvarán. Mindent köszönök, amit a gödöllői iskolában kaptam.
Külön kis zsebben tartom tanártársaim, barátaim szeretetét. Hiányoztok.

Osztálykísérőként hogyan tudsz támaszkodni a kamasz gyerekekkel Waldorf-szülőként megélt tapasztalataidra? Hogyan tudsz meríteni az osztálykísérői tapasztalataidból a saját kamasz gyerekeid segítéséhez?

Buth Viktória:

Kétség kívül oda-vissza nagy segítségemre van mindkét "szerepkörben" levésem. Dörzsöltebb és ugyanakkor megértőbb is tudok lenni az iskolában és otthon is egyaránt. Az, hogy szülőként a háttérből végigasszisztáltam már több iskolai feladatot, fizikai és lelki válságot és lassan a harmadik csemetém is megéri, jó alapot jelent ahhoz, hogy az osztállyal kapcsolatos feladatokat, időszakokat tervezni tudjam. Sokat tanultam a gyerekeim osztálykísérőitől, kaptam ötleteket a programok, gyakorlatok megszervezéséhez és rengeteg segítséget – áttételesen – a lelki sebek, konfliktusok ápolásához. Visszafelé pedig az iskolában megélt váratlan, szorongató vagy örömteli helyzetek fényében sok olyan téma, probléma, érzelem előkerül, amik nyomán a saját

gyermekeimre is máshogy, mélyebben tudok figyelni. Ezért hálás vagyok! Ugyanakkor természetes, hogy más-más a viszonyunk egymáshoz otthon és az iskolában. Otthon lehetek szabadon anyuka, sok-sok érzelemmel, és minden pillanatban ott van a gyermekeim egész addigi élete. Sokkal jobban ismerem őket, könnyebb bizonyos helyzetekre reagálni, dönteni. A diákjaim életéből kisebb időintervallumot kapok, a felnőtté válásuknak lehetek szemtanúja. Itt szeretem megtartani az egy lépés távolságot, amit minden esetben a kölcsönös tisztelet jegyében teszek. Bár mindkét irányba nagy felelősséget kell vállalni, de összességében úgy érzem, a két feladat jól kiegészíti, emeli egymást.

Hogy látod nagymamaként, mit adott a „Waldorf” unokáidnak?

Tóth Piroska:

Annak idején elsősorban azért költöztünk Gödöllőre, hogy a gyerekeim ebbe az iskolába jár-hassanak. Akkoriban még eszembe se jutott, hogy az akkor még Piliscsabán élő unokáim is ide járnak majd, ám egy szép napon ők is meg-érkeztek Gödöllőre, s legfőképp azért, hogy a gyerekek is ide jár-hassanak. Azóta pedig hihetetlen gyorsan telt az idő, egyik unokám a másik után kezdte meg tanulmányait nálunk. Mindig is nagyon jó érzéssel tölt el, hogy jó helyen tudhatom őket, ráadásuképp pedig lát-hatom, hogy milyen szépen nő egyik unokám a másik után a világba. És – bár erről nem szól a kérdésem, de – szeretném elmondani, hogy annak is nagyon örülök, hogy a lányom is megérkezett, aki előbb szülőként élte meg a folyamatokat, s most már osztálytanítóként van jelen iskolánkban.

Hogyan éled meg a Waldorf-diákból (és Waldorf-szülők gyerme-kéből) Waldorf-szülővé válást? Hogyan segíti a szülőiségedet, hogy Waldorf-intézményekbe jártál?

Ézsaiás (Mincsik) Réka:

„Ős waldorfos” család gyermekeként, szerintem, sok-kal könnyebben élem meg a szülőiséget, mint az, aki nem rendelkezik ilyen fajta háttérrel, esetleg csak részben.

Mivel az emberek a családi mintáik alapján élnek, így nekem elég volt a saját családomból vett min-tákat átültetni a gyermekeim életébe. Nekem ezek a dolgok a természetesek, nem kérdés, hogy hogyan csináljam, hiszen így volt ez velem is, másként pedig meghazudtolnám önmagamat. Nagyon jó mintákat kaptam és szeretném ezeket továbbadni a saját gyermekeimnek. Természetesen nekem is van mit tennem a tudatosság terén, mert az egy dolog, hogy az ember ebben a Waldorf-világban nő fel, de a MIÉRT-ekkel nem találkozik a mindennapokban, hi-szen nem oktatták nekünk, hogy mi az antropozófia, ki is az a Rudolf Steiner, mi a hármas tagozódás stb. Viszont, ha ezeknek tudatában vagyok, isme-

rem a gyermekfejlődés szakaszait, könnyebb megértenem és elfogadnom az olykor őrjöngő háromévesemet. Ez az az elméleti háttér, ami a vízfelszín alatt van. Az, hogy nincs tévénk, hogy egészségesen próbálunk táplálkozni, mesélünk, szabadságra nevelünk, az „csak” a jéghegy csúcsa. Ez nálunk zsigerből jön.

Nyilvánvaló, hogy a gyermekeim is ezen az úton fognak járni, hiszen erre van szükségük, ez jó nekik. A férjem, aki nem waldorfos családból származik, valahogy ösztönösen osztozik velem ezeken az elveken.

Waldorfosként könnyebben óvom meg a gyermekeimet a káros dolgoktól, mert tudom, mire kell figyelnem. Előnyből indulok a többiekkel szemben, akik nem is tudják, vagy csak most kezdik felfedezni kezdő szülőként, hogy gyermekeiknek mik is a valódi szükségleteik.

A „waldorfos szellemiség” körülvesz minket. Ott van a mindennapjainkban, szinte az orrunk előtt. Jelen van az oktatásban, pénzintézményben, kozmetikai cégekben, egészségügyben, táplálkozásban. Rajtunk múlik, hogy tudatosan keressük, észrevegyük.

Hogyan hatott az életetekre a Waldorf családként? Kicsi gyerekeid nevelése során tudsz merítkezni a waldorfos éveidből?

Zombory család:

Szülők:

A Waldorf-pedagógia már korábban is ismert volt számunkra. 1991-ben megaláltuk a Gödöllői Waldorf óvodát, iskolát.

1985-ben született gyermekünk Therese, aki egy évig idejárt óvodába, majd 1992-től a másodiknak induló osztály tanulója lett az érettségi vizsgáig. Természetesen egy új világba kerültünk, ahol

részei lehettünk az óvoda, iskola megteremtésének, szülők és tanárok közösséget alkotó munkájának. Amik feledhetetlenek azóta is számunkra: hónapünnepek, advent, karácsonyi bazár, Márton-nap, kirándulások, színdarabok előadása, stb. Ezek az események életre szóló és maradandó élményt adnak számunkra a mai napig. Köszönet Rudolf Steinernek, és az összes elkötelezett követőjének, remélhetőleg a további több 100 évre!

Zombory Therese:

(jelenleg Ausztráliában él egy farmon a gyerekeivel): Nehezen tudom megmondani, hogy pontosan mi az, amit a waldorfos éveimből meríték a gyerekeim nevelése során, valószínűleg inkább tudat alatt történik ez, mint tudatosan. Az én gyerekeim még viszonylag picik (2 és 4 évesek),

és még nem járnak iskolába. Ami nekem nagyon tetszett az én iskolámban, az a közösség, az összefogás és a szülők, tanárok és diákok együttműködése volt. Kis közösség voltunk, kis osztályokkal az elején, ami nekünk, gyerekek számára ideális volt.

Azt kívánom szülőként, hogy az én gyerekeimnek is legyen lehetőségük megélni és átélni, hogy a szűk családi körön kívül nekik is van egy olyan stabil és biztos közösség, ahová tartozni tudnak és ahol felszabadultan tudnak másokkal szocializálódni és barátkozni. Szerintem ez fontos ahhoz, hogy a gyerekek merjenek próbálkozni, kísérletezni és hogy a személyiségük felhőtlenül kibontakozhasson. Egy biztonságos, stabil és szeretetteljes környezet az, ami a legfontosabb, és ami az alapot adja a fejlődéshez és lehetőséget teremt az egy életen át tartó tanulási vágyhoz.

Mire emlékszel vissza legszívesebben a gödöllői Waldorf-iskolában töltött évekből?

Szarkáné Fok Ildikó:

2002-ben kerültem be szülőként a Gödöllői Waldorf Iskolába, az akkor 6. osztályba beíratott fiam által. Már az évnnyitó ünnepség családi hangulata, majd az azt követően az osztállyal való találkozás közvetlensége magával ragadott minket, szülőket, és az újdonsült, Waldorf-közösséghez tartozó kisdiákat. Itt érettségizett le a fiam, miközben waldorfos szülőből fenntartói munkatárs lettem. Felnőttként pozitív irányban változott a szemléletem, hozzáállásom az embertársaimhoz, gyerekeimhez, hiszen olyan szeretettel, törődéssel, lelkiismeretességgel, toleranciával találkoztam, ami befolyásolta további életem. Mire emlékszel legszívesebben? Az ott töltött 11 évre!

- a megható ünnepekre,
  - a Mihály-napi napfelkeltékre,
  - az előadásokra: mind az osztályok, mind a pedagógusok által előadott színdarabokra,
  - a kirándulásokra,
  - az epocha-rendszerre átállt időszakra,
  - a gyerekek elégedett, vidám, örömteli arcára,
  - az elért sikerekre egy-egy megnyert pályázaton,
  - a szülők összefogására, sokszor emberfeletti, önzetlen segítőkészségükre,
  - a pedagógusok önfeláldozó munkájára, hozzáállására,
- és még sorolhatnám.

Rengeteg szívét melengető élménnyel, emlékekkel gondolok vissza az itt eltöltött időszakra. Fantasztikus embereket ismerhettem meg, barátokra is leltem ebben a közösségben!

Mi a legkedvesebb emlék, amit magaddal vittél tőlünk?

Monostori Judit:

Nem kellett sokat törnöm a fejem, mikor a kérdést megkaptam. Egyből tudtam, miről fogok írni.

A XIX. Waldorf Olimpiát, 2014. május 31-én, Alsóörsön rendezték meg. Érintett voltam a helyszínt illetően, hiszen gyermekkorom nyarait itt, a "vadtelepi" nyaralónkban töltöttem. Különös érzés volt belegondolni, hogy a mi kis „balatoni Riviéránkon” lesz megtartva az olimpia. Azonban ez a látogatás egészen más lelki tartalommal lett megtöltve.

Szüleimmel, Félixszel és Misivel már korán reggel megérkeztünk a helyszínre, de mindenelőtt ellátogattunk a kis patakhoz, régmúlt játszótereim kedvenc helyéhez, majd elhaladtunk a Ház mellett, melynek azóta már más tulajdonosa van, azután mentünk a kempingbe.

A látvány, ami elének tárult, megindító volt. Közel 500, fehér tunikát öltött olimpikon és kísérőik gyülekeztek városállamaik szerint felsorakozva a nyárfákkal körüloelt tisztáson. Zászlóik méltóságteljesen lengedeztek a reggeli napsütésben. Mögöttük kétszer annyi családtag és barát várokozott feszült csendben, hogy kezdetét vegye a nyitóceremónia.

A gyülekezők arcán a fáradság jelei. A nap pirosra festette arcukat, de szemükben ott volt a csillogás. Ott álltak gyermekeink, lelkiekben és fizikailag is felkészülve. Készen állnak a küzdelemre önmagukkal, hogy bebizonyítsák, képesek kiállni az erőpróbát.

A harmónia megszületett. Átitatódott vele a táj, az olimpikonok, a felkészítők, a családtagok mind e harmónia részesei lettek.

A bemelegítés szótlánul zajlott. A figyelmet csak a mozdulatra összpontosítva, egy emberként lélegzett és mozdult több száz hófehéren világító emberi lény.

És akkor egyszer csak felcsendült egy ismerős Purcell-dallam, az olimpiai dal:

„Úttá válik minden lépés talpad alatt, mit megteszel! Erővé a súly, az a súly, amit felemelsz! Karjaidban messzeség van, bátor íve te leszel.”

A kánon gyönyörű többszólamúságban zengedett.

Az ünnepélyesség finom selyemfátyla borult a tájra és minden jelenlévőre. Azon vettem észre magam, hogy a szememből könnyek csordogálnak, szívemet pedig szent áhítat hatja át. Én is énekelni kezdtem és hagytam, hogy átjárjon ez a szent révület. Boldog voltam, hogy az élet megajándékozott engem és családomat ezzel a csodás pillanattal.

Ezek az énekek megnyitják az eget és a lelkeket. Isten Szent Ege alatt álltunk.

Talán ugyanezeket a pillanatokat élük át a zárándokok, akik pünkösdi hajnalán szent énekeket énekelve, a csíksomlyói dombon a Napba nézve várják, hogy megpillantsák a Napba Öltözött Boldogasszonyt, Babba Máriát.

Mit visztek magatokkal innen családként a "tarisznnyátokban"?

Kiss-Pesei család (Rozi, Feri, Dorka, Marci, Berci):

A Waldorf-világban és az antropozófiában való megmerítkezés akkor hoz tartós, akár generációk életét meghatározó változást egy családban, ha a család közös tarisznnyáját az itt talált értékekkel pakolják meg, és aztán erre a tarisznnyára jár rá minden családtag. Sokszor látjuk, hogy a gyereken waldorfos tarisznnya van, a szülőkön másféle. Átmeneti állapot. Hosszú távon a gyerek olyan tarisznnyát fog hordani, amilyen a szülőknek van. A Kiss-Pesei család tarisznnyáját sikerült waldorf-

fos éveink alatt megpakolnunk olyan minőségekkel, mint bátorság, önrendelkezés, szabadság, változás, nyitottság, növekedés, tudati fejlődés, felelősség. Ebből az „elemőzsiából” veszünk naponta. Ez a dinamika kezd alap működésmóddá válni, és ezt szánjuk a legértékesebb örökségnek az utódaink számára.

Köszönetet mondunk minden embernek, aki felénk az elmúlt 20 évben ezt az értékrendet közvetítette.

Mit adott a gyerekekkel való művészi munkához a Waldorf-pedagógia megismerése?

Balla Vera: Inspiráló Waldorf

A kezdetek közelében: Akkoriban éppen a Testőrlaktanya (ma Karácsony-ház) műtermében munkálkodván, ki-kitekingetve az ablakon, egy kedves kis iskolásforma gyerekcsapatra lettem figyelmes. Szimpatikus, kalapos tanár bácsijukat maguk közé fogadva(!) nagyon sokat tartózkodtak a parkban.

Az ebben az időszakban megszokott iskolás rendezettségűtől eltérően mozgásukat, játékaikat felszabadultabbnak, örömtelinek láttam. (Még a Lenin-szobor hátán is csúszdáztak!) Kik lehetnek ők? Kezdett furdalni a kíváncsiság...

Nagy Sándor-ház ölelésében – a következő találkozásom a waldorfos gyerekekkel:

Egy igazi antropozófus gondolkodáshoz közeli helyen, a Gödöllői Művésztelep nagy alakjának, Nagy Sándornak a szecessziós házában laktam éppen. Ifjú festőművészként – a Művésztelep egykori ideájában merítkezve – a mindennapokat művészien megélni, ez volt (és a mai napig is ez) a törekvésünk, életformánk párommal, barátaimmal, kollégáimmal, (akik közül néhányan ma is a szülői, ill. tanári körhöz tartoznak). „A művészet gyönyörű kitevője az életnek, de az élet művésze, az maga az élet” – vallotta Nagy Sándor 1911-ben.

Egy napon a házban nyílt napot tartottunk, fogadtuk a látogatókat, iskolás csoportokat a városból. Jöttek szép, rendezett sorokban, illedelmesen, unottan, kicsit körülnéztek és siettek is tovább, időm sem volt a ház számtalan csodáját bemutatni. Aztán jött egy különös kis csoport, akik belépve a házba mindenhová bekíváncsiskodtak, amit lehetett és amit nem, azt is megérintették és szívesen hallgatták meg a meséket a házról... Ők lettek az akkoriban már kibontakozó rajzkör, a „kis Nagy Sándorok”, a Sanyi Manók rajzköre első waldorfos növendékei.

Összefonódás, alkotás ma is... – Itt indult el a máig is tartó, kölcsönösen támogató alkotómunka a Gödöllői Waldorf Iskolával. Megismerkedtem ennek a csodálatos pedagógiai módszernek a mi-benlétével és rögvest teljesen magaménak éreztem. Megtudtam, és ma is tapasztalom a gyere-

ekkel való művészi munkám során, hogy milyen más dolgozni egy, a saját lényének kibontakoztatásában támogatott és egyszerre szabadon hagyott gyermekkel, aki az élet dolgaihoz, így az alkotáshoz is kíváncsian, bátran, önbizalommal telve tud hozzáállni, szorongás és félelem nélkül. Sokszor megfogalmaztam és mondogatom ma is: Félénk, nem átlagos, művészi gondolkodású, érzékeny gyerekként „megváltás” lett volna, ha Waldorf-iskolába járhatok, talán sok minden másképp alakult volna. Nem csoda hát,

ha gyermekeimet a világ legtermészetesebb módján Waldorfba írtattam (Jázmin most érettségizik a Regiben, Ábel a 8. osztályt végzi itt, Gödöllőn). Köszönetnyilvánítás – A mai napig a szakkörökben, a tanórákat segítve, a kézműves munkálkodásban az ünnepeken hálával gondolok az egymást segítő, formáló, örömteli közös együttlétekre! Köszönöm, hogy köztetek, Veletek dolgozhatok!

Mi vezetett a biodinamikus gazdálkodás felé?

Matthew Hayes:

Mikor elkezdtem gazdálkodni, elég szkeptikus voltam a biodinamikus irányzattal szemben, de volt szerencsém egy jól működő biodinamikus farmon dolgozni, úgyhogy miközben eleinte nehezen találtam kizárólag a jó példa követésével kapcsolódni a biodinamika eszméjéhez, lassan észrevettem, hogy a biodinamikus megközelítés igazán egységes módszer lehet a gazdálkodásban. Számomra a biodinamika egy valóban holisztikus megközelítés. Vannak más gazdálkodási rendszerek és irányzatok is, amik érdekesek és van létjogosultságuk – például a permakultúra és a biodinamika remekül kiegészítik egymást. A biodinamika lehetőséget nyújt a földdel és a természettel való nagyon mély kapcsolódásra, ugyanakkor azt is segít belátni, hogy az ember nem csak nyugt: új dimenziót hoz a képbe és új jellemzőkkel gazdagítja a természetes rendszereket. A fizikai, materiális világ köveken, ásványokon

és kémiai elemeken keresztül nyilvánul meg a természetben. A világ vitalitása a növényvilágban nyilvánul meg – a termésben, növényekben, virágokban, gyógyfűvekben és a fáknban. A természet lelkét tapasztalhatjuk meg az állatvilágban keresztül: minden teremtmény, ami él és mozog föld alatt és fölött (mikrobák, bogarak, férgek, vakondok, békák, halak, madarak, birkák, tehenek, oroszlánok, tigrisek, elefántok, bálnák), minden állat más lélekminőséget fejez ki, ami megmutatkozik a bőrük, szőrzetük és tollaik színeiben, idegrendszerük sokféle típusában és abban, ahogy mozognak és kifejezik változatos érzelmeiket. A biodinamikán keresztül az is látható, hogy az ember létfontosságú szerepet játszik a természetben.

Joel Salatin, egy közismert amerikai gazdálkodó, író és aktivista tette fel a kérdést: mitől lesz egy gazdaság gazdaság? Gazdaság-e egy park? Gazdaság-e egy szupermarket parkolója?

Nem. Tehát ha a gazdaság nem csak egy annak nevezett földterület, akkor micsoda? A válasz: a gazdaságot a gazda teszi azzá, ami! A gazda elméje és képzelete teremti meg a gazdaságot. Minden gazdaság egyedi. Annak kell lennie, mivel minden gazda személyisége más (ahogy a táj és a gazdaság elhelyezkedése is egyedi). A gazda (és csapata) fej-, kéz- és szíverőit faragnak gazdaságot a tájból. Számomra a biodinamika egyik legerőteljesebb eszméje, hogy a gazdaságot csak egészként – élő organizmusként, igazi létezőként érthetjük meg. A biodinamikus működésen keresztül lassan emelhetjük egy hely sok-sok elemének tudatosságát, hogy egy nagyobb működő egésszé váljon. Ez időt és erőfeszítést igényel, valamint a gazda (és a családja, és a gazdaság dolgozói) képzelőerejét.

A biodinamika az antropológia tágabb értelemben vett mozgalmain keresztül magába foglal társadalmi kérdéseket is. Sok társadalmi kezdeményezés létezik világszerte (például a Camphill-mozgalom, a Waldorf-oktatás, vagy a CSA-mozgalom (=com-

munity supported agriculture, azaz közösségi támogatású mezőgazdaság), amiket a hármas tagozódású társadalmi gondolkodás (a kulturális, politikai/jogi és gazdasági szféra egyensúlya) ihletett. Ezen túlmenően, a mezőgazdaságon alapuló működés közelebb hozza az embert a természethez.

Hogy őszinte legyek, sok mindent egyszerűen nem értek a biodinamikában. Néhány dolog bizarrnak tűnik, néhány csak átláthatatlan, de a tapasztalatom az, hogy a biodinamika új megértést hozhat, ami új dimenziókat és életigenlő tulajdonságokat hoz a felszínre. Számomra a jövőbe vetett hit nem kizárólag a biodinamikán alapul, de a biodinamika elvei összefüggő megközelítést jelentenek a természettel való munkában. A biodinamika ezen kívül reményt és optimizmust is nyújthat. Minden elvetett mag, ha szeretettel és az univerzum nagyobb erőivel való összekapcsolódás szándékával vetették el, reményteljes és optimista cselekedet.

A Keresztény Közösség papjaként visszatekintve hogy látod, mit adtak életutadhoz, a családod útjához a gödöllői évek, a Waldorf-pedagógia?

Bozókiné Anna:

A kérdés jó és igen nagy! Ha az időrendet akarom követni, akkor a kérdés végéről kell elindulnom.

A Waldorf-pedagógiával kezdődött minden. 1996-ban néhány lelkes családdal együtt a Mátra lábánál, Gyöngyöstarjánban óvodát alapítottunk, majd néhány évvel később Gyöngyösön iskolát. Ezzel párhuzamosan – bár végzettségem szerint üzemgazdász voltam – elvégeztem az óvónőképzést Solymáron. Itt olvastam Michael Kaiserről, aki a Keresztény Közösség papjaként Grazból járt Magyarországra keresztelőket és előadásokat tartani. Amikor Solymáron a mi három gyermekünk és további hat gyermek keresztelőjét átéltem, azt éreztem, hogy ez így teljes. Mindaz, amit a Waldorf-pedagógiában tanultam és tapasztaltam, élővé vált a Keresztény Közösség által, és az egész életünket áthatotta. A gödöllői iskolai évek egyik nagy ajándéka számomra a reggeli köszöntés, a kézfogás az iskola bejáratánál. Nem tudom, hogy ez még ma is így van-e, de számomra ezek a rövid, ám valódi találkozások nagyon sok melegséget és

erőt adtak. És még egy fontos lépést jelentett Gödöllő a család és az én számomra is: kilépni a mi kis világunkból és egy új, egy nagyobb világba belépni.

A gyöngyösi iskola kis létszámú, összevont osztályai után a gödöllői iskola hatalmas volt. Itt már nem lehetett mindenkit egyformán ismerni. Ezzel együtt pedig nem kellett az iskolai élet minden egyes pillanatáról gondolkodni, gondoskodni. Talán ez furcsán hangzik, de ez az elengedés sokat segített az életutamon.

És a gödöllői évek számomra nem záródtak le, csupán átalakultak. Havonta találkoztunk egy kis csoporttal Szadán vagy Gödöllőn és beszélgettünk az evangéliumokról, amihez lehet csatlakozni. Örömmel találkozom a tanárokkal, szülőtársakkal, vagy jövök színdarabot nézni, amikor egy konfirmációra készülő fiatal meghív.

Köszönöm a kérdést! Dióhéjban most ennyi, és szívesen fogadok minden további kérdést, érdeklődést.

Milyen érzés volt egykori iskolában az esküvődet ünnepelni?

Hanny Ákos:

14 évvel az érettségim után tartottuk meg a szertartást a volt sulim udvarán. Természetesen már korábban is vissza-visszatértem oda egy-egy alkalom kedvéért (bazár, farsang), de azért ez most egy egészen más alkalom volt.

Elképesztően hálások vagyunk a Gödöllői Waldorf tanárainak, vezetőinek, hogy lehetőséget biztosítottak arra, hogy itt tarthassuk meg a nászunkat.

Sok minden megváltozott ott az elmúlt években, de szerencsére még megvolt az a kedvenc fa, ami alatt végül berendeztük az egész eseményt. Mókás volt az épületbe is betérni, végigsétálni az ismert folyosókon.

Az esemény előtt még elmentünk oda a párommal, hogy felmérjük a terepet; rengeteget tudtam neki mesélni, biztos látta rajtam, milyen lelkesen tudok sztorizgatni - hát igen, szerettem itt lenni. Sok emlék eszembe jutott. Az esküvő nagyon jól sikerült, és már akkor, de aztán később is kaptunk visszajelzéseket, hogy milyen jó volt, és hogy milyen szép környezetben sikerült megtartani. Párom nagybátyjának kislánya is Waldorf-iskolába

jár, ha jól tudom, Pátyon, így neki külön izgalmas volt egy másik Waldorf-iskolát megismerni.

Az eseményre persze meghívtam pár volt osztálytársamat is, velük is jó volt újra találkozni - no persze amúgy is szoktunk, de így olyan volt, mint egy mini-osztálytalálkozó.

Összességében nagyon jó érzés volt, hogy itt tartottuk az esküvőt.

Nemrég vetted át édesanyádtól a közösségünkben "Brigibolt"-ként emlegetett Ötletkuckó üzemeltetését.

Hogy látod, mennyire segít ebben a waldorfos múltad, mit tudsz meríteni belőle a mindennapokban, a munkádban?

Kasza Ádám:

Egy vállalkozást vezetni, pláne egyedül, ellátni annak minden feladatát rettenetesen szerteágazó tevékenység, ebből fakadóan nagyon sok mindenben érzem azt, hogy szerencsés vagyok, hogy Waldorfba járhattam.

Először is rengeteget kaptam lelki szinten a tanároktól – kiemelten Ildikótól, akinek minden tanításáért hálás vagyok – és az egész közösségtől. A Waldorfban hisznek az emberben, ami felbecsülhetetlen érzés. Ezek segítenek abban, hogy én is higgyek magamban, akkor is, amikor új kihívások elé kerülök, de már magában a bolt átvételében is fontos szerepet játszott, és ha ezek nincsenek, valószínűleg bele sem kezdek.

Nagyon sokat segít az, hogy megtanultam kedvességgel és szeretettel hozzáállni az emberekhez. Ha valaki nem tud valamit, attól nem kevesebb, csak segíteni kell neki, ahogy nekünk is mindig segítettek. A vevőim sokszor kérdeznek technikákról, amiket nem ismernek, és van, hogy sokadszorra sem tiszta a kép, mégis ugyanolyan türelemmel próbálom nekik elmagyarázni, más és más módokon, amíg meg nem értik. Ez sikerélmény nekik is és nekem is. A Waldorfban mindig ezt a hozzáállást kaptuk. Közösségként kezelték minket és addig nem haladtunk tovább, amíg min-

denki meg nem értette, hogy miről tanulunk. Rengeteg ünnepet tartottunk, amit mindig más és más osztály szervezett. A szervezés oroszlánrésze természetesen a szülőké és az osztálykísérőé volt, de mindig bevontak minket

is a szervezésbe. Ennek nagy hasznát veszem, mert rengeteg dolgot kell megszerveznem nap mint nap, hogy minden optimális legyen a bolt életében az árubeszerzéstől a képkeretezések szállításán át a helyettesítésig, vagy említhetném akár az anyagiak csoportosítását is.

A Waldorf lelket ad, lélekben ad sokat. Ezek azok a dolgok, melyeket nehezen öntök szavakba, de észrevehetőek sok-sok apróságban nap mint nap.

Egyetemi éveid alatt hogyan viszonyultak ahhoz, hogy Waldorf-iskolába jártál?

Kovács Réka:

Nagyon érdekes, hogy az egyetemen mennyire máshogy viszonyultak a waldorfossághoz, mint előtte. Általános és gimnázium alatt jellemző volt, hogy akik nem ismerték, "foglyaték iskolának" hitték és hívták a Waldorfot, és nem egyszer kellett elmagyaráznom, hogy mi más sorrendben tanuljuk a dolgokat, de ne aggódjanak emiatt.

Az alapképzés alatt (az ELTE sportszervező szakára jártam) viszont a legtöbb csoporttársam ismerte a Waldorfot, aki nem, az pedig nyitottan, érdeklődéssel hallgatta a tapasztalataimat. A tanáraink nagy része sem tudta szerintem hosszú ideig, de ha valami miatt kiderült, leginkább azért volt, mert olyan dolgot csináltam (mondjuk fel mertem tenni egy kérdést, vagy bevállaltam egy feladatot magamtól, lelkesedésemből), ami egyébként kevésbé volt jellemző a társaságra.

Visszatekintve azt tudom mondani, hogy az alapképzés alatt a legnagyobb kihívás a csoporttársaim

aktivitásra bírása volt, vagy talán inkább az, hogy az ő passzivitásuk ne tartson engem vissza.

Jelenleg az ELTE közösségi és civil tanulmányok mesterszakára járok, itt azért más a hozzáállás, alaptól sokkal "waldorfosabb" a hangulat. Kis csoportban, sokszor a frontálistól eltérő módszerekkel tanulunk, amiben nagyon komfortosan érzem magam.

Összefoglalva, hátrányos megkülönböztetést egyáltalán nem érzek, és soha nem is éreztem a Waldorf miatt, sőt, azt gondolom, hogy végig csak előnyöm származott abból, hogy mertem kérdezni, vitatkozni és kezdeményezni.

Mennyire tudsz tanári munkád során építeni a waldorfos évekre?

Ember Eszter:

Második éve tanítok kézmunkát és kézművészetet svájci állami iskolákban. Eleve a tárgyak, amiket tanítok, magas fokon igényelnek tőlem kreativitást, ami lényegében egy nyitott és rugalmas hozzáállást jelent. Továbbá a munkámhoz fontos, hogy alap igényként legyen meg bennem a szépség és harmónia iránti igény a maguk elvont értelmében (a káosz is lehet szép). Tanítási stílusom még kialakulóban van, de egyelőre vezetői stílusom a kapcsolatépítésen nyugszik, és nem a klasszikusan vett konzervatív tanári autoritáson.

Legnagyobb erősségem a megfigyelés, és a gyermek ezáltal segítése. Éppen ezért sikereim voltak akár még nehéz osztályokkal/diákokkal is. Ha a kellő bizalom kialakul tanár és osztály között, igyekszem minél több esélyt adni diákjaimnak,

hogy együtt, közösen alakítsuk a tanórát. Ezek a tulajdonságok otthonról és a Waldorf-iskolában ivódtak belém. Maga a pedagógia segítette, hogy ezek kifejlődjének bennem, vagy tanáraim jó példával jártak elől. Köszönöm nekik a bennem elültetett belső motivációt. Tanárként nagy szükségem van rá.

Nagyon komoly művészi pályán indultál el. Hogy látod, hogyan segített hozzá ehhez a Waldorf-iskola?

Eszenyi Zsombor Dániel:

A Gödöllői Waldorf Iskolában nyolc meghatározó évet töltöttem. Most, három évvel később visszatekintve még jobban tudok értékelni mindent, ami ott hatott rám és formált engem. Olyan dolgokat élhettem át, amelyek pozitív megerősítést adtak nekem. Örömmel kézimunkáztam, kézműveskedtem, kertészkedtem és főztem, mert mindig láttam a munkám eredményét, és ez jó érzéssel töltött el. Akkor még nem gondoltam, milyen hasznát vehetem később az itt szerzett tapasztalataimnak, például az euritmia-mozdulatoknak a nemrég megkezdett karmesteróráimon. Nyitottá váltam és tudom értékelni a zenén kívül a többi művészeti ágat is, és van igényem a szép, meghitt ünnepekre. Balog Lehel osztálytanítóm szerint én egy csendesebb, visszahúzódozóbb, szabálykövető kisgyerek voltam, és eltelt két-három év, mire feloldódtam és kinyíltam. Úgy érzem, ebben nagy szerepet játszottak az évszakünnepek és az éves színdarabok, melyekkel közönség elé léptünk. Számomra ideális volt az, ahogyan az alsóbb osztályokban szokásos közös szerepléstől kezdve felsősként egyéni szereplőkké is válhattunk. Mindenki megtalálta azt a szerepet, amelyben jól érezte magát, és közösen örültünk a sikereinknek. Szívesen emlékszem vissza

egy ötödikes évszakünnepre, amikor „énektanárként”, hangvillával a kezemben az osztályt éneklésre „bírtam”. Osztálytársaim hallgattak rám, és ez nagy élmény volt. Ahogy a zenei tanulmányaimban haladtam előre, többször is játszhattam az adventi bazár kávéházában, a zenés színdarabok zenei kíséretében is aktívan részt vettem, és írtam saját dalt az osztályomnak. Éreztem, hogy a tanárainak megbíznak bennem. Úgy gondolom, hogy a sok lehetőség és élmény növelte az önbizalmamat, bátrabban álltam színpadra az iskolán kívül is. A Waldorfban szerzett sokféle tudás, tapasztalat és a meleg, elfogadó, bátorító légkör mindenkinek segíthet abban, hogy kiteljesedjen, és az élet bármely területén helyt tudjon állni.

Cambridge-ből visszatekintve hogy látod, milyen alapokat hoztál a Waldorfból?

Price Márton:

Már a Cambridge-be való jelentkezés során is éreztem, nagy előnyömről fog szolgálni a Waldorf-pedagógia háttere, az ember- és gyermekközpontú oktatás. Oxford és Cambridge sajátossága a jelentkezés utolsó fordulójára, mely a professzorokkal való interjú – itt dől el, ki jut be az egyetemre. Nekem Waldorf-diákként, úgy érzem, nagy előnyöm volt a számtalan színdarabban való szereplés, a 8. osztály és 12. osztály utáni évesmunkák prezentálása, és még megannyi alkalom, amikor a személyiségem került előtérbe, és emberként, fejlődő diákként kellett helytállnom; nemcsak a száraz eredményeket nézték, nem számológépet neveltek belőlem, hanem gondolkodó fiatalembert. Talán ez az egyik legalapvetőbb előnye a Waldorf-pedagógiának a hagyományos oktatási rendszerrel szemben. 12 éven át mindvégig az volt az érzésem, hogy individuálisan tekintenek rám tanáraink, és szívügyük a fejlődésem, a kiegyensúlyozott fiatalemberré válásom. Ez a szemlélet található meg Anglia, sőt talán a világ egyik legjobb felsőoktatási intézményében is, ahol nemcsak előadások és beadandók vannak, hanem minden héten a professzorok vesznek a farságot és időt, hogy minden diákkal 2-3 fős csoportokban ábeszéljék a heti tananyagot. A második osztály végére, amikor még mindig nem tudtam folyékonyan olvasni, a szüleim elkezdtek aggódni, vajon tényleg jó úton jár-e a Waldorf-rendszerben. Saját magam is hasonló kételemekkel küzdöttem, amikor 8. osztály végén saját indíttatásból a Török Ignác Gimnáziumban folytattam a tanulmányaim. De végül a szüleim

megnyugodtak, hogy előbb-utóbb biztosan megtanulok olvasni, és 9. osztály végén én is rájöttem, hogy bár a matematikai tudást saját magamtól is el tudom sajátítani némi szorgalommal, a Waldorf-közösség és -pedagógia adta előnyöket sosem tudnám pótolni, így visszatértem a Gödöllői Waldorf Gimnáziumba.

Most, több év távlatából visszatekintve, tiszta szívből tudnám ajánlani a Waldorf-pedagógiát minden kételkedő szülőnek, akik második osztályos gyereke nem olvas még folyékonyan, vagy minden 8-os diáknak, aki úgy érzi, jelenleg kevesebb lexikális tudással rendelkezik, mint állami intézményben tanuló diáktársai. Elvégre azokat az alapokat, amit a Waldorf-pedagógia adott nekem, nemcsak a Cambridge-i egyetemen, hanem egy egész életen át fogom tudni kamatoztatni, és végül még olvasni is megtanultam.

ADHÁRY-KÖR SZARANAK ADITÁCIÓJA

Egyesületünk célja a hazánkban élő magyarországi Waldorf iskolák közötti kapcsolatépítés, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése.

Az egyesület célja a hazánkban élő magyarországi Waldorf iskolák közötti kapcsolatépítés, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése.

Az egyesület célja a hazánkban élő magyarországi Waldorf iskolák közötti kapcsolatépítés, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése, a pedagógusok és szülők közötti együttműködés erősítése.

